

FINANS - POLİTİK &

EKONOMİK YORUMLAR

TEMMUZ 2003 • YIL 40 • SAYI 472 • 4.000.000.- LİRA

www.ekonomikyorumlar.com

*Amacımız
Verimliliği Ödüllendiren
Bir Yapıyı Ortaya Koymaktır*
Rifat HİSARCIKLIOĞLU

*Beyhan ASLAN
B. Ali EŞİYOK
Dr. Nesrin NAS
Dr. Şevket SAYILGAN
Dr. Burak Cem ŞAHÖZKAN
Mete Tümerkan*

*Kamu
Yönetimi
Reformu*

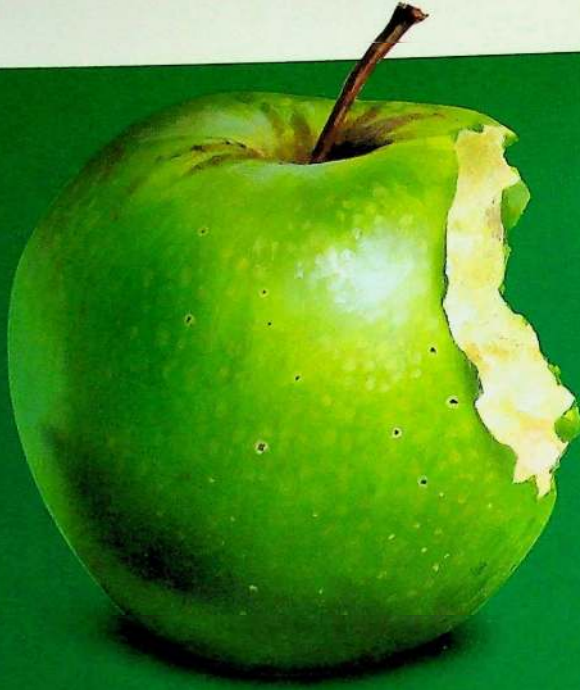
Doç. Dr. Ali ULUSOY

*Malezya
Türkiye'ye
Örnek Olabilir mi?*

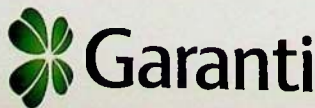
Dr. Deniz GÖKÇE

Elma hesabı
sizin hesabınıza çalışır.

Paranızla
yatırım fonu alır,
ödemelerinizi
otomatik yapar.

FINANS - POLİTİK & EKONOMİK YORUMLAR

http://www.ekonomikyorumlar.com

e-mail:ekonomikyorumlar@ekonomikyorumlar.com

TEMMUZ 2003 • YIL: 40 • SAYI: 472 • 4.000.000.- LİRA (KDV DAHİL)

**Ekonomik Mali Yayınlar San. Ve Tic. A.Ş. Adına
İmtiyaz Sahibi
DR. NESRİN NAS**

**Genel Yayın Yönetmeni
PINAR TÜRENÇ**

**Yazı İşleri Müdürü
MUSTAFA BARIŞ**

**Danışma Kurulu Başkanı
ALİ İHSAN KARACAN**

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat □ Dr. Öztin Akgüç □ Prof. Dr. Erdoğan Alkin □ Prof. Dr. Mehmet Altan □ Tevfik Altınok □ Yılmaz Argüden □ Beyhan Aslan □ Uğur Bayar □ Afa Boran □ Prof. Dr. Ünal Bozkurt □ Yavuz Canevi □ Ege Cansen □ Dr. Doğan Cansızlar □ Bülend Çorapçı □ Necdet Durakbaşı □ A. Aydın Dündar □ Dr. A. Mahfi Eğilmez □ Orhan Emirdağ □ Gazi Erçel □ Dr. Zeynel Abidin Erdem □ Meral Gezgin Eriş □ Dr. Deniz Gökçe □ Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman □ Zeki Gündüz □ Prof. Dr. Seyfettin Gürsel □ M. Akif Hamzaçebi □ Avni Hedili □ Erhan Işıl □ Prof. Dr. Haluk A. Kabaaloğlu □ Ali İhsan Karacan □ Kemal Kurdaş □ Korhan Kurdoğlu □ Adnan Nas □ Ergin Neng □ Sezai Onaral □ Prof. Dr. Suat Oktar □ Tuncay Özilhan □ Ersin Özince □ Ertuğrul İhsan Özol □ Prof. Dr. Merih Paya □ Adnan Polat □ M. Faruk Sabuncu □ Prof. Dr. Hülya Talu □ Prof. Dr. M. Şükrü Tekbaş □ Dr. Ali Tekin □ Dr. Turgut Telman □ Yaman Törüner □ Cihan Turper □ Doç. Dr. Ali Ulusoy □ Ahmet Yüzbaşıoğlu □ Prof. Dr. T. Güngör Uras

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç □ Prof. Dr. Erdoğan Alkin □ Zeki Gündüz □ Prof. Dr. Seyfettin Gürsel □ Adnan Nas □ Prof. Dr. Merih Paya □ Prof. Dr. T. Güngör Uras

**KATKIDA BULUNAN
DOĞU YATIRIM HOLDİNG**

BU SAYIDA

Okurlara Mektup
Büyüme Başladı, Enflasyonda Düşüş
Devam Ediyor. Ama 3

EKONOMİK YORUMLAR/SÖYLEŞİ
Ali TEKİN
M. Rıfat HİSARCİKLIOĞLU
Amacımız Verimliliği Ödüllendiren Bir İktisadi
Yapıyı Ortaya Koymaktır 7

Ekonomik Göstergeler (Dış) 14

Dr. Nesrin NAS
Büyüme Sürüyor, Enflasyon Düşüyor Ama
Ekonomi Hala Kırılgan 15

Doç. Dr. Ali ULUSOY
Kamu Yönetimi Reformu - I 19

Mete TÜMERKAN
Kıbrısta Yaşayarak Çözümü Varmak 26

Dr. Deniz GÖKÇE
Malezya Türkiye'ye Örneklenebilir mi? 31

Dr. Şevket SAYILGAN
2003 Yılı Para ve Kur Politikasının Genel Çerçevesi
ve 2002 Yılı'nın Parasal Göstergelerin Analizi 45

Beyhan ASLAN
Avrupa Birliği Sürecinde Yedinci Uyum Paketi
Üzerine Tartışmalar 55

Mustafa BARIŞ
Borsada Yaz Rehaveti 60

Dr. Burak Cem ŞAHÖZKAN
Banka Birleşmelerinde Başarı Değerleme 69

B. Ali EŞİYOK
Türkiye - ABD Ekonomik İlişkileri
ve ABD Ekonomisinde Gelişmeler 79

İdare Yeri: Binbirdirek Mah. Suterazisi Sokak. No.6/2, 34400 Sultanahmet - İSTANBUL ☎ Tel: (0212) 518 17 32 - 516 11 45 ☎ Faks: (0212) 518 66 43 ☎ http:// www.ekonomikyorumlar.com ☎ e-mail: ekonomikyorumlar@ekonomikyorumlar.com ☎ Açıklama: Dergideki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler, yazarlarına aittir. Yayınlanacak yazılar hakem denetiminden geçer. Yayınlamak amacıyla gönderilen yazıların iki nüsha olarak (mümkünse bilgisayar disketi ve bir resim ile birlikte) ulaştırılmasını rica ederiz. ☎ 2003 Yılı Abone Bedeli (KDV Dahil): 48.000.000.-TL. ☎ Öğrencilere: 33.600.000.-TL. ☎ Banka Hesap Numaraları (İstanbul): Akbank Nuruosmaniye Şubesi Hesap No: 35875-4, Garanti Bankası Nuruosmaniye Şubesi Hesap No: 6299897, İş Bankası Çağaloğlu Şubesi Hesap No: 530979, Yapı Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi Hesap No: 1035572-7 ☎ Kapak - Sayfa Tasarımı ve Dizgi: Ekonomik Yorumlar ☎ Baskı ve Cilt: Kurtiş Matbaacılık, Tel: (0212) 518 11 28 ☎ Baskı Tarihi: 11 Temmuz 2003 ☎ Genel Dağıtım: DPP ve Dünya Süper Dağıtım

Yatırım bankacılığı
hizmetlerinde önünüzü
gösteren bir ışık var:

DENİZ FENERİ:

Siğ, kayalık, tehlikeli
suları işaret eder,
denizcileri uyarır ve
onlara seyrüsefere
olverişli denizlerdeki
yolları gösterir.
Gece karanlığında bile,
güçlü ışığıyla kolay,
güvenli yol almayı sağlar.
Mendirek girişlerinde parlar,
fırtınalı havalarda sığınacak
limanları işaret eder.
Bir deniz feneri, kendini,
millerce uzaktan gösterir,
uzak görüşlülüğün
avantajlarını sunar.

**Kurumlara yönelik
finansal çözümlerde
Yapı Kredi Yatırım farkı!**

Hepsi birarada...

Başarısı uluslararası kurumlarca tanınmış, deneyimli uzmanlardan oluşan profesyonel bir kadro,

Yatırımcıları en iyi bilgilendiren sektör ve şirket araştırmaları,

Yurtiçine yayılmış geniş şube ağının sağladığı etkin plasman gücü,

Yabancı yatırım bankalarına ve fonlara etkin ulaşım ve işbirliği.

Yapı Kredi Yatırım'da.

Yatırım bankacılığı hizmetlerinde, yolunuzu, en hızlı ve en güvenli biçimde Yapı Kredi Yatırım aydınlatıyor.

YKY uzmanları, kuruluşunuzla işbirliğine ve her aradığınızda hizmet sunmaya hazır.

Halka arz, finansal ortaklık (private equity), stratejik ortaklık, şirket evlilikleri, proje finansmanı konularında YKY uzmanlığından yararlanın.

YAPI KREDİ
YATIRIM

Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.
Yapı Kredi Plaza Büyükdere Cad. Levent 80620 İstanbul - Türkiye
Kurumsal Finans
Uluslararası Satış ve Pazarlama
Tel: (0212) 284 52 29
Tel: (0212) 284 52 26
www.yapikrediyatirim.com

Dergiden

OKURLARA MEKTUP

Büyüme Başladı, Enflasyonda Düşüş Devam Ediyor. Ama...

Büyüme ve enflasyon rakamlarının beklentilerin de ötesinde bir iyileşmeye işaret etmesine rağmen Türkiye kriz korkusunu bir türlü aşamıyor. Bakanından işadamına, iktisatçısından bankacısına ve sokaktaki vatandaşına kadar herkes gün geçmiyor ki yeni bir kriz uyarısı yapmasın. Özellikle hızla büyüyen ve 5 ayda 7 milyar dolara ulaşan cari açık kriz beklentisini körüklüyor.

Piyasaların asabının bozulmakta olduğu doğru, ancak bu yeni bir krizin kapıda olduğu anlamına gelmiyor. Ama bu asap bozukluğunun nedeni döviz kurlarının düşük düzeyi değil, maliye politikalarının para politikasıyla uyumlu götürülememesidir. Hükümetin yapısal reformları geciktirmesi ve IMF ile 5. Gözden geçirmenin Haziran ayı bitip Temmuz ayı yarılanmasına rağmen halen tamamlanmamış olması gerginliği artırmaktadır. Bu durumda şayet 5. Gözden geçirme ile birleştirilmezse 6. Gözden geçirmenin gecikeceği de kesin. Kaldı ki, bütçe performansının giderek bozulduğu bu nedenle IMF'nin gelir artırıcı ek önlemler isteyeceği de biliniyor. Nitekim JP Morgan, Merrill Lynch gibi uluslararası yatırım bankalarının portföylerindeki Türkiye tahvillerini azaltma kararı bu beklentinin bir sonucu.

Kurun seviyesinin krize neden olacağı beklentilerine gelince, dalgalı kur rejiminde kurun seviyesi krize neden olmayacağı halen kavranamamış görünüyor.

Türkiye 2001 yılı Şubat ayında zorunlu olarak dalgalı kur sistemine geçmişti. Çünkü konvertibl rejimde kur hedefini tutturması mümkün olmamış, faizler % binlerle ifade edilen seviyelere çıkmıştı. Oysa faizler ile reel değişkenlerin kontrol edilebildiği dalgalı kur sistemleri döviz krizi olasılığını minimuma indirir.

Dalgalı kur sisteminde kur dalgalanmaları kısa vadede ortaya çıkar ve orta vadede de yerel para ya aşırı değerli ya da aşırı değersiz hale gelebilir. Bu sistemde nominal ve reel döviz kuru piyasadaki arz ve talep tarafından belirlenen değişkenler olduğundan, bir kur hedefi olmayan Merkez Bankası kuru savunmak için müdahale etmez. Müdahale sadece dalga bo-

yunu azaltmak için yapılır. Dalgalı kur rejiminde para üzerine baskı olduğu zaman kur değişir, döviz rezervi çıkışı olmaz. Kısaca bu durumda Şubat krizinin benzeri bir krizi yaşamamız imkansızdır.

Kısaca dış denge piyasaya bağlıdır. Cari açık büyürse, kur değişir, TL değer kaybeder. Sonuçta kriz değil kur değişikliği olur.

Ancak Hükümet ekonomik reformlar konusunda adım atmakta daha da gecikir ve mevcut programı uygulamakta ayak sürümeye devam ederse ekonomik istikrarı sağlamak bir başka bahara kalabilir. İşler geciktikçe olumluya giden trend de tersine döner. 30 Haziran bilançolarını tamamlayıp, hedefledikleri kâr rakamlarını bilançoya yazan piyasa oyuncuları ise bu tarihten sonra iyimser senaryolara pek itibar etmezler. Kaldı ki faizlerde yavaş yavaş yukarı hareket de başladı.

Ne yazık ki Hükümetin durumun ciddiyetini kavradığına dair bir işaret de yok ortada. Popülizmin dozu her geçen gün artıyor. Diyanet İşleri Başkanlığı'na 15 bin kadro verilmesi, 280 trilyonluk ek bütçe yüküne rağmen akaryakıt bayi kâr paylarının artırılması, % 40 faizle mevduat toplayan Halk Bankası'nın kullanılabilecek kredilerin faizinin % 30'a indirilmesi, başta elektrik olmak üzere kamu zamlarının ertelenerek zararların biriktirilmesi bunun son örnekleri.

Hükümetin hem içeriden hem de dışarıdan gelen uyarıları ciddiye almasının zamanı geldi. Nitekim Financial Times, "Türkiye'ye Kredi Kuşkulu" başlıklı haber yorumunda IMF'nin Türkiye'ye vereceği kredi diliminin gecikmesi olasılığının endişe yarattığını, bankalar arasında kredinin gecikmesi olasılığına ilişkin kaygıların, Hükümetin 2004 yılından sonra IMF ile ilişkiye son vermektense söz etmesiyle daha da arttığını yazdı.

Öte yandan devletin toplam borç stokundaki çok hızlı artış ve borçlanmada piyasa payının artması da dikkatle izlenmesi gereken bir başka gösterge. Bu yılın ilk beş ayındaki artış geçen yılın tümündeki artışı bile geride bırakmış. Her ne kadar bu artışta dolar kurunun düşmesinin etkisi büyükse de devletin iç ve dış borçlarının toplamını ifade eden konsolide bütçe toplam borç stoku 2002'de % 20 artmışken, bu yılın ilk beş ayında % 23 büyüyerek 182.7 milyar dolara ulaşmış. İlaveten iç borçlar hem TL bazında reel olarak hem de dolar bazında artmış. Sadece iç piyasaya yapılan borçlanma dolar bazında beş ayda % 43.6 düzeyinde artmış. Bu durumda % 80 olan borç/millî gelir rasyosunu tutturmak pek kolay görünmüyor.

Bu rasyoyu tutturmak için ya dolar değer kaybetmeye devam edecek ve yıllık ortalama fiyatı 1.4 milyona inecek ya da Türkiye ekonomisi çift haneli rakamlarda büyüyecek. Veya % 6.5'in üzerinde bir faiz dışı fazla tutturmak, bunun için de kamu harcamalarını daha da sınırlamak gerekecek.

Kriz yok ama, işler pek de iyi gitmiyor. İşlerin iyi gitmemesi de yeterince kötü zaten.

Kaldı ki Türk askerlerinin Süleymaniye'de ABD güçlerince gözaltına alınmasıyla başlayan kriz de, riskleri daha da artırmış bulunuyor. Bu son olay Türk Amerikan ilişkilerinde tezkere krizi ile başlayan hasarın büyüklüğünü açıkça ortaya koymuştur. Bu, Türkiye'nin

risk primini dolayısıyla ekonomik kırılganlığını daha da artıracaktır.

Bu sayımızda TOBB Başkanı Sayın Rıfat Hisarcıklıoğlu ile ekonomiden siyasete, AB ve ABD ile olan ilişkilerimize uzanan bir yelpazede yapılan söyleşiyi bulacaksınız.

Sayın Deniz Gökçe'nin ayrıntılı Malezya yazısı, bize yanlış bilgilerimizi düzeltme imkânını sunuyor. Malezya'nın kambiyo kontrolünü ne zaman ve hangi koşulda uyguladığını ortaya koyuyor.

Sayın Beyhan Aslan hem hukukçu hem de eski bir milletvekili ve grup başkan vekili olmanın getirdiği engin deneyimiyle "Yedinci Uyum Paketi"nin içeriğini kaleme aldı.

Doç. Dr. Ali Ulusoy, Türkiye'nin en önemli yapısal reformlarından biri olan ve halen üzerinde çalışılan kamu yönetim reformunun amacını, kapsamını ve ilkelerini yazdı. Sayın Ulusoy'un bu çalışmasının devamı gelecek sayımızda yer alacak.

Yine bu sayımızda gündemimizin en sıcak konusu ve Türkiye-AB ilişkilerinin de anahtarı olan Kıbrıs üzerine Sayın Mete Tümerkan'ın oldukça aydınlatıcı bir çalışmasını bulacaksınız.

Ayrıca Dr. Şevket Sayılğan'ın 2003 Yılı Para ve Kur Politikasının Genel Çerçevesi ve 2002 Yılı'nın Parasal Göstergelerin Analizi, B. Ali Eşiyok'un Türkiye - Amerika Ekonomik İlişkileri ve Amerikan Ekonomisinde Yaşanan Gelişmeleri incelediği ayrıntılı araştırması ve Dr. Burak Cem Şahözkan'ın Banka birleşmeleri hakkındaki yazısının ilginizi çekeceğini umuyoruz.

Yeni bir sayıda buluşmak dileğiyle...

Saygılarımızla,

Finans – Politik &

Ekonomik Yorumlar

EFES
Pilsen

PREMIUM BEER

SOĞUK İÇİNİZ

Bira
bu kapağın
altındadır.

Ekonomik Yorumlar

SÖYLEŞİ

Amacımız Verimliliği Ödüllendiren Bir İktisadi Yapıyı Ortaya Koymaktır

Sevgili Okurlar, Aşağıda sunulan "Söyleşi" 4 Temmuz 2003 Cuma günü Ekonomik Yorumlar Dergisi adına Dr. Ali TEKİN tarafından; Türkiye ekonomisinin en önemli girişimci kuruluşu olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Sayın M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU ile yapılmıştır. Söyleşi'de 2003 yılının tüm ekonomik gelişmeleri bir bütün olarak değerlendirilmiş ve 2004 yılında ekonomide neler yaşanacağı ayrıntıları ile tartışılmıştır.

2003 yılı ekonomik hedefleri sizce tutturulabilecek mi? IMF ile 5. Gözden geçirmenin halen tamamlanmamış olması beklentileri nasıl etkiliyor?

HİSARCIKLIOĞLU - Mevcut ekonomik ortama baktığımızda sevindirici gelişmeler görmekteyiz. Nitekim faiz dışı fazla konusundaki tartışmalara son verilmesi ve özellikle Irak Savaşı'ndan sonra, "borçların çevrilmesi" konusundaki kuşkular dağılıyor. Enflasyon yeniden inişe geçmiş ve % 30'un altına gerilemiş durumda. Aylık enflasyon, son 18 yılda ilk defa iki ay üst üste eksi çıktı. Kapasite kullanım oranı

yükseliyor. İlk üç aylık büyüme verileri, ekonomide doğru yolda olduğumuzu, 2001 yılındaki ekonomik krizi atlatmaya başladığımızı gösteriyor.

Ayrıca bu yılın ilk 3 ayı itibariyle Türkiye, Çin'den sonra dünyanın en hızlı büyüyen ülkesi oldu. Bu yılın ilk 6 ayında açılan şirket sayısı, geçen yılın aynı dönemine göre % 15 artarken kapanan şirket sayısı % 7 azaldı.

Özel tüketim harcamaları artıyor. Diğer taraftan, kamu tüketiminin azalıyor olması da mali disiplinin sağlanması açısından o-

lumlu bir gelişme.

“İlk üç aylık büyüme verileri, ekonomide doğru yolda olduğumuzu, 2001 yılındaki ekonomik krizi atlatmaya başladığımızı gösteriyor”.

Geçmişte kamu harcamalarını artırmak suretiyle büyüme yaratmaya alışık olan Türkiye’de, bu kez kamu harcamaları azaldığı halde % 8 oranında bir büyüme yakalanmış olması da sevindiricidir. Sonuç olarak ben 2003 yılında büyümenin % 5’i geçmesini bekliyorum.

M. Rifat Hisarcıkhoğlu

Bunun dışında 2003 yılı hedeflerine ulaşmak için ekonomik programın gereklerine sıkı sıkıya bağlılık gerekiyor. Bu yapısal olarak böyle olmakla birlikte beklentilerin şekillenmesi açısından da hayati önem taşıyor. 58. Hükümet döneminde, uygulanan programdan en ufak sapma işaretlerinin bile piyasalar tarafından ne kadar olumsuz karşılandığını hatırlayın. Bu açıdan baktığımızda 5. Gözden geçirme çalışmalarını takvimindeki sapmanın piyasaları tedirgin etmesi olağandır. Her ne kadar Hükümet yetkilileri bu sapmanın IMF’le bir sorun olarak yorumlanmaması gerektiğini söylese de mesele o kadar kolay değil. Bu yüzden vakit kaybedilmeksizin pürüzler ortadan kaldırılmalı ve görüşmeler nihayete erdirilmelidir.

Eskiden olduğu gibi en ufak bir rahatlama sinyalinde popülist politikalara sapsa kolaylığına kaçamayız. Henüz ekonominin sağlam temellere oturturulması çabaları tamamlanmamıştır.

“2003 yılı hedeflerine ulaşmak için ekonomik programın gereklerine sıkı sıkıya bağlılık gerekiyor. Bu yapısal olarak böyle olmakla birlikte beklentilerin şekillenmesi açısından da hayati önem taşıyor”.

Türkiye'nin IMF ile anlaşmasını 2004 sonrasında sonlandırmasını ve bunun bugünden açıklanması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Her şeyden önce IMF, Türkiye'ye kendi kendine "ben geleyim" dememiştir, Hükümetin isteği üzerine gelmiştir. Bu açıdan Hükümet yetkililerinin "2004'ten sonra IMF ile devam etmeyeceğiz" açıklamalarını bir niyet olarak görüyorum. Bu niyeti gerçekleştirecek olan mevcut iktidardır. Elbetteki 2004'te ekonominin düzelmesi, borçların uluslararası kuruluşlara ihtiyaç duyulmadan çevrilebilmesi ve makul reel faizlerle borçlanılabilmesi durumunda IMF'ye ihtiyaç duyulmayacaktır. Fakat 2004'ten sonra IMF ile devam edilip edilmeyeceği konusunda kesin yorum yapmak için çok erken. Şimdiden tüm sorunlar geride kalmış gibi davranmamalıyız. Aşırılıklara kaçmamalı, bir gün son derece karamsar, ertesi gün tamamen iyimser olmamalıyız.

Cari açıktaki büyüme sürdürülebilir mi?

Daha önceki deneyimlerimize baktığımızda olumlu koşulları nasıl birer kriz sebebi haline getirdiğimizi görüyoruz. Eko-

nomi canlanırken ithalat artıyor. İthalat arttıkça da ekonomi canlanıyor. Ancak ithalatın artması cari açığı genişletiyor. Mesela 2000 yılında ekonomi çok iyi gidiyordu ancak yılın ilk 4 ayı sonunda dış ticaret açığı 5.4 milyar dolara çıkınca cari açık 3.1 milyar dolara ulaşmıştı. Cari açık yıl sonunda 9.8 milyar dolara tırmanınca da ekonomi krize girdi. Şimdi 2003 yılının ilk 4 aylık dönemine dış ticaret açığı 3.1 milyar dolara, cari açık 2.9 milyar dolara yükselmiş durumda. Şubat krizinden farklı olarak dalgalı kur rejiminin emniyet sübabı olması bekleniyor ama yine de dikkatli olunması gerekli.

İlk çeyrek büyüme rakamları olumlu ve umut verici. Bu büyümenin sürdürülebilir olması için öncelikler neler olmalı?

Evet, büyüme rakamları gerçekten sevindirici ve bu durumu analiz ettiğimizde bazı sonuçlarla karşılaşıyoruz. Birincisi, 2001 sonrasında başlanılan yapısal değişimi-

min ve reformların istikrarlı büyüme katkısı açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. İkincisi, kamudaki harcama ve mali disiplinin ekonomiyi küçülttüğünü değil istikrarlı büyüme destek verdiğini görüyoruz. Üçüncü olarak ise fiyat istikrarı için uğraş veren Merkez Bankası'nın izlediği para politikasının büyüme olumsuz değil, tersine olumlu katkısının olduğu görülüyor. Enflasyon düştükçe büyüme dinamiğinin arttığı artık bariz bir şekilde ortaya çıkıyor. Bu değişim sürecine ve reformlara sahip çıkılır ve sürdürülürse büyümenin devam etmesini beklememek için bir sebep yok.

“Her şeyden önce IMF, Türkiye’ye kendi kendine ‘ben geleylim’ dememiştir, Hükümetin isteği üzerine gelmiştir”.

Mali sektör - reel sektör ilişkileri hala sağlıklı bir temele oturmadı. Bunun için önerileriniz neler? İstanbul yaklaşımı yeterli mi? Bir adım öteye geçilmeli ve Varlık Yönetim Şirketi kurulmalı mı?

İstanbul yaklaşımından, KOBİ’ler açısından değerlendirildiğinde, beklenen yarar sağlanamamıştır. Varlık Yönetim Şirketi’nin de çok iyi incelendiği kanaatinde değilim. Üstelik artık geç kalınmıştır. Krizin üstünden 2 yıldan fazla bir süre geçti. Varlık yönetim şirketinin KOBİ’lere bu aşamada bir rahatlama sağlaması mümkün gözüküyor.

KOBİ’lerin finansman sorunlarının çözümü için ciddi çalışmalara ihtiyaç vardır. Mevcut duruma baktığımızda ülkemizde mevduatın krediye dönüşüm oranının, son

5 yılda % 50’den % 25’e gerilediğini, son 2 yılda, toplam nakdi kredi hacminin, reel bazda % 41 azaldığını görüyoruz. Ticari kredi hacmi ise aynı dönemde yarı yarıya düşmüştür. Özetle, Türkiye’de bankacılık sektörünün mali aracılık işlevinin düşük, ama faizlerin yüksek düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle KOBİ’lerimizin bu yapı içinde, finansman imkanlarının artırılması için, alternatif finansman sağlayacak uygulamalar geliştirilmelidir. Biz KOBİ borsalarının kurulması ve girişim sermayesinin yaygınlaştırılması amacıyla çalışmalara başladık.

“2001 sonrasında başlanılan yapısal değişimin ve reformların istikrarlı büyüme katkısı açık bir şekilde ortaya çıkmıştır”.

Diğer taraftan, elinde sağlam projesi olan, ancak teminat gösteremediği için, kredi temin edemeyen KOBİ’lerimiz için, teminat işlevi üstlenen, bizim de kurucularından olduğumuz Kredi Garanti Fonu gibi, başarıyla işleyen bir finansman sistemine destek verilmelidir

Tüm gelişmiş ülkeler kendi koşullarına göre KOBİ’lere özgün özel finans kurumları oluşturuyor. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği olarak biz de ABD ve Almanya modellerinden yola çıkarak bir KOBİ finans modeli hazırladık ve önümüzdeki günlerde Hükümete sunacağız.

Reel sektörde verimlilik düzeyi neden düşük. Bu verimlilik düzeyiyle sürdürülebilir bir rekabet gücü sağlanabilir mi?

Rekabet gücü olmayan bir ekonomi e-

ninde sonunda krizlerle karşılaşacaktır. Döviz kuru, reel sektördeki verimlilik düzeyi ve ücretlerin yanı sıra, bir ülkenin rekabet gücünü belirleyen en önemli değişken. Reel sektörün verimlilik düzeyini veri olarak aldığımızda döviz kuru rekabet gücünü belirleyen en önemli unsur haline gelebiliyor. Ancak orta vadede rekabet gücü elde etmek için, kuru düşük tutmanın ötesinde bir şeyler yapmak, reel sektörün verimliliğini artırmak gerekiyor.

“Enflasyon düştükçe büyüme dinamiğinin arttığı artık bariz bir şekilde ortaya çıkıyor.

Bu değişim sürecine ve reformlara sahip çıkılır ve sürdürülürse büyümenin devam etmesini beklememek için bir sebep yok”.

Son on yılda ciddiye alınacak bir yatırım atılımı yapılmıyor. Biz her fırsatta üyelerimize atıl kapasiteler oluşturacak yatırımlardan kaçınmalarını, fizibilitelelerini doğru yapmalarını, Ar-Ge çalışmalarına daha fazla zaman ve fon ayırmalarını ve hepsinden öte yüksek teknolojiyi ve bilişimi çok iyi kullanmalarını tavsiye ediyoruz.

Ancak, firmalarımızda varolan verimlilik sorununu genel ekonomik sorunlarımızdan ayıramayız. Eğer bir ülkedeki ekonomik yapı verimli firmaları ayakta kalırken verimsiz firmaların elenmesini sağlamıyorsa, ekonomik ölçütlere bakıldığında rekabet gücü olmayan firmalar ekonomi dışı koşullar zoruyla ayakta durabiliyorsa, verimlilik uğruna verdiğiniz savaşı kaybe-

dersiniz. TOBB olarak bizim amacımız verimliliği ödüllendiren bir iktisadi yapıyı ortaya koymaktır.

“Türkiye’de bankacılık sektörünün mali aracılık işlevinin düşük, ama faizlerin yüksek düzeyde olduğunu söyleyebiliriz”.

Amerika - Türkiye ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yaşanan son gelişmeler Stratejik Ortaklık olarak nitelenen ilişkinin maalesef çok zayıf olduğunu gösterdi. Karşılıklı ilişkilerde beklentilerin rasyonel sınırları zorladığı ve şüpheliğin önemli bir rol oynadığını görmemiz açısından yaşanan sıkıntılardan ders alınması gerektiğini düşünüyorum. İşte bu noktadan hareketle TOBB olarak Amerika’nın başlıca düşünce merkezleri olan Brookings Institution ve CSIS ile ortak çalışmalar başlattık.

TOBB olarak CSIS ile mutabakat sözleşmesi imzaladık. Bir Temas Grubu oluşturduk. Temas Grubu’nun bir yıllık gündeminde şu konular var: Türkiye-ABD ilişkileri, Irak-Türkiye enerji işbirliği, Türkiye-ABD ikili ilişkilerinin iyileştirilmesi, direk sermaye yatırım opsiyonları. Dünya hızla değişiyor. Önümüzdeki dönemde Washington’un çok önemli olduğuna inanıyoruz. Bir sivil toplum kuruluşu olarak daha aktif yer almak ve görüşlerimizin karar merkezlerine daha çabuk ulaştırılması

için bu girişimi gerçekleştiriyoruz. Kuracağımız bu strateji ve düşünce merkezi sayesinde, TOBB olarak gerek Avrupa ve gerekse ABD ile ilişkilerimizin derinleştirilmesi yönünde mevcut çabalara katkıda bulunmayı amaçlıyoruz.

“Rekabet gücü olmayan bir ekonomi eninde sonunda krizlerle karşılaşacaktır”.

Aynı zamanda Washington’da Türk Ticaret ve Yatırım Merkezi kurulmasına çalışmalarına da başladık. Daha sonra benzer merkezleri New York ve Los Angeles’da da kurmayı planlıyoruz. Bu merkezler sayesinde ABD ile son derece yetersiz gördüğümüz ticaret hacmini genişletmeyi umuyoruz.

Türkiye’nin AB ile ilişkilerini geliştirilmesi için TOBB olarak neler yapıyorsunuz?

Birliğimizin önderliğinde geçen yıl üç kez toplanan Türkiye Platformu, AB ile ilgili olarak, iç ve dış kamuoyunun ve karar mekanizmalarının bilgilendirme ve yönlendirilmesinde çok önemli rol oynamıştır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, özellikle 2002 yılının başından itibaren, bir taraftan Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmesi için Hükümet ve Parlamente’ye dönük çalışmalar gerçekleştirirken, diğer taraftan da, Avrupa Birliği kurumları, Avrupa Birliği üyesi ülke Hükümetleri, iş dünyası ve sivil toplum kuruluşları nezdinde çok yoğun bir lobi faaliyeti gerçekleştirmiştir.

Bu faaliyetlerle, iş dünyasının görüşleri-

ni aktarmak yanında, oluşturulan muhtelif gruplarla Türkiye’nin ekonomik ve sosyal çevrelerinin yaklaşım ve beklentilerinin de ortaya konulmasına katkı sağlanmıştır.

TOBB olarak, AB ile ilgili faaliyetler için sadece 1 Ekim - 11 Aralık 2002 tarihleri arasında, yaklaşık 52 bin kilometre uçak seyahati gerçekleştirdik. Düzenlediğimiz toplantılar, muhtelif yayın kuruluşlarındaki açıklamalarımız, tanıtım ve Türkiye’nin görüşlerini aktarmaya dönük çalışmalara verdiğimiz destekle görüşlerimizi aktardık. Bu yöndeki çabalarımıza bıkmadan usanmadan devam edeceğiz.

Yabancı sermayeyi neden çekemiyoruz? Çekmek için neler yapmalıyız?

Son verilere göre, Türkiye, doğrudan yabancı yatırım çekme konusunda 137 ülke arasında 122. sıradadır. Dünya Ekonomik Forumu’nun, global rekabet gücü raporuna göre, Türk iş ortamının, rekabet alanında en önde gelen dezavantajı bürokratik engellerdir.

“Döviz kuru, reel sektördeki verimlilik düzeyi ve ücretlerin yanı sıra, bir ülkenin rekabet gücünü belirleyen en önemli değişkendir”.

Türkiye’de yatırımcılar, yönetim için harcadıkları zamanın yaklaşık % 20’sini bürokratik işlemler, devlet düzenlemeleri ve idari gereklilikler için harcamaktadırlar. Bu oran, yabancı sermaye açısından, başlı-

ca rakiplerimiz olan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde, % 8, Latin Amerika'da ise sadece % 4'tür.

*“Türkiye,
doğrudan
yabancı yatırım
çekme konusunda
137 ülke arasında
122. sıradadır”.*

Bizler, bu işlemlerin bir çoğunun gereksizliğini, anlamsızlığını, mükerrerliğini, belirsiz olduğunu, yıllardır katıldığımız her platformda dile getiriyoruz. Hükümetlere sunduğumuz bütün raporlarımızda, açık ve net bir şekilde ifade ediyor, nelere mal olacağını da özellikle vurguluyoruz.

Bununla da kalmıyor çözüm yollarını da birlikte gösteriyoruz. Ancak yıllardır bizlerin söyledikleri dikkate alınmıyor. Aynı eleştiriler, Dünya Bankası'nın yan kuruluşu olan, FIAS'ın, raporunda yer alınca, birden bunların ne kadar önemli olduğunun farkına varılıyor.

Ancak burada vurgulamak istediğim bir nokta var: Yabancı yatırımcı, sadece kendisine sağlanacak bir takım kolaylıkları ve teşvikleri düşünerek bir ülkeye gelmez. Ülke genelinde yaşanan genel ekonomik ve sosyal atmosfer, siyasi istikrar, bürokrasinin kolay işler olup olmadığı, vergisel düzenlemeler vb. hususlar yabancı yatırımcının üzerinde hassasiyetle durduğu konular olarak karşımıza çıkar.

Yabancı sermayeyi teşvik etmek ve ülkeye çekmek için yalnızca doğrudan yabancı sermaye konusuna yönelik mevzuatta değil, ülke genelindeki bütün iktisadi hayatı ilgilendiren mevzuatta düzenleme ve iyileştirmeye gidilmesi zorunluluk arz

ediyor. Bir başka deyişle yabancı sermaye de aynen yerli sermaye gibi ekonomide öngörülebilirlik, istikrar ister. Yo-yo gibi inip çıkan ekonomik göstergeler uzun vadeli planlamanın ve yatırımın en büyük düşmanıdır.

*“Yabancı
yatırımcı,
sadece kendisine
sağlanacak bir takım
kolaylıkları
ve teşvikleri
düşünerek bir
ülkeye gelmez”.*

Yolsuzluklar hakkında ne düşünüyorsunuz? Nedenleri nelerdir? Nasıl mücadele edilmelidir?

1990'lı yıllardan itibaren yaşadığımız ekonomik krizlerin ve ülkemizin giderek fakirleşmesinin başlıca sebebi, kamu harcamalarındaki israf, verimsizlik ve yolsuzluklardır. Şimdi Meclis Komisyonu bazı rakamlar telaffuz ediyor. Bu rakamlar tüyler ürpertici. Kimileri bunların çok abartılmış rakamlar olduğunu iddia ediyor ama ateş olmayan yerden duman çıkmaz. Maaşlesef öyle ya da böyle yolsuzluklar bu ülkenin en önemli problemi olmaya devam ediyor. Peki ne yapılmalı? Her şeyden önce bu tablonun değişmesinin ilk şartı tüm devlet harcamalarında saydamlığın sağlanmasıdır. Saydamlık hesap verilebilirliğin olmazsa olmaz şartıdır. Buna ulaşmak için ilk önce kamu hesaplarının basit sade ve anlaşılabilir bir biçimde kaydedilmesi ve raporlanması gerekir. Bu şekilde tutulan hesap ve raporlar düzenli olarak kamuoyuna duyurulmalıdır.

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (TEMMUZ 2003)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi** (Milyar \$) (Son 3 Ay)
A.B.D.	1.4	2.1	3.2	6.1	- 519.7	- 510.2
Almanya	- 0.9	1.0	2.3	10.7	124.7	48.6
Avustralya	2.8	3.4	4.3	6.0	- 9.0	- 20.8
Avusturya	- 0.5	1.1	2.1	4.4	0.7	1.7
Belçika	0.6	1.6	2.4	11.6	17.3	11.1
Danimarka	1.4	2.2	3.9	6.0	9.2	5.7
Fransa	1.0	1.8	2.9	9.3	7.4	25.3
Hollanda	- 0.4	2.3	2.9	5.3	29.5	2.9
İngiltere	0.3	3.0	3.2	5.1	- 56.8	- 5.8
İspanya	2.0	2.7	4.9	11.3	- 44.4	- 19.8
İsveç	2.4	1.9	2.3	4.2	15.7	11.5
İsviçre	- 1.0	0.5	1.8	3.6	5.5	32.0
İtalya	- 0.4	2.6	1.7	8.8	5.4	- 11.5
Japonya	0.6	- 0.2	2.4	5.4	95.4	111.7
Kanada	2.4	2.9	1.9	7.8	36.2	13.9
Euro - 11	(b.d.)	2.0	3.0	8.8	86.8	44.1

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil Kaynak: The Economist, 5 Temmuz 2003.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için ithalat F.O.B. .. İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F./F.O.B.

Ekonominin İçinden

DR. NESRİN NAS

Büyüme Sürüyor, Enflasyon Düşüyor Ama Ekonomi Hala Kırılğan...

Ekonomi cephesinden iyi haberler birbiri ardına geliyor. Önce DİE ekonomik büyümenin yılın ilk çeyreğinde % 8.1 olarak gerçekleştiğini açıkladı. Buna göre Türkiye ekonomisi 2002'nin ilk çeyreğinden itibaren beş çeyrektir büyüyor. Her ne kadar yılın geri kalan bölümünde bu seviyede bir büyümenin sürmesi pek mümkün değilse de, öyle görünüyor ki Türk ekonomisi bu yıl büyüme hedefini rahatlıkla tutturacak, hatta aşacak. Ancak bu büyümenin istihdama yansımaları için biraz daha zaman geçmesi gerekiyor. İstatistiklere göre işsizlik azalmıyor, aksine son bir yılda artarak % 11'den % 12.3'e çıkmış. Normal olarak ekonomik büyümenin işsizliği azaltması beklenir. Genel işsizlik oranlarındaki artış bunun gerçekleşmediğini söylüyor. Bununla birlikte eğitilmiş işsizlerde azalma var. Eğitilmiş işsizlerin oranı % 29.8'den % 27.9'a düşmüş. Bu, büyümenin stok yatırımlarının yanı sıra, verimlilik artışından da kaynaklandığına işaret edebilir.

Ancak bu konuda kesin yargıya varmak için hem çok erken, hem de yeterli donelerden yoksunuz.

"Haziran ayında fiyat artışlarının eksi çıkmasında kuşkusuz mevsim koşulları nedeniyle olumlu seyreden tarım sektörünün payı ihmal edilemez. Ama en büyük katkının düşük seyreden dolar kurundan geldiği de bir gerçek".

İkinci iyi haber enflasyon cephesinden geldi. Uzun bir aradan sonra Haziran ayında hem toptan eşya hem de tüketici fiyatları eksiye geçti. Tüketici fiyatları binde 2, toptan eşya fiyatları da % 1.9 düştü. Çe-

kirdek enflasyon olarak adlandırılan imalat sanayi fiyatları da 21 yıl aradan sonra en düşük artışa konu oldu, sadece binde 2 arttı. Haziran ayında fiyat artışlarının eksi çıkmasında kuşkusuz mevsim koşulları nedeniyle olumlu seyreden tarım sektörünün payı ihmal edilemez. Ama en büyük katkının düşük seyreden dolar kurundan geldiği de bir gerçek. Bu olumlu faktörlerin yanı sıra özel sektörün ekonomideki canlanmayı fırsat addederek zam yapmaması, fiyatlardaki artışın kırılmasına önemli bir rol oynamıştır.

“Özel sektörün zam yapmamasının sebebi umarız iç talebin zayıflığı değil, zihniyet değişikliğinin bir sonucudur. Enflasyondaki düşüşün kalıcı olması için faizin, kiralaların, kârların enflasyona paralel seyretmesi gerekir”.

Özel sektörün zam yapmamasının sebebi umarız iç talebin zayıflığı değil, zihniyet değişikliğinin bir sonucudur. Türkiye’de bugüne kadar enflasyonla mücadele genellikle sadece kamu kesiminin öncelikli görevi gibi algılandı. Devasa kamu açıklarının varlığı enflasyonla mücadelede özel sektörün rolünün çok sınırlı olduğu gibi bir yanılgıya yol açtı. Bu nedenle özel sektör kendini bugüne kadar enflasyonla mücadelenin açık bir tarafı olarak pek görmedi dolayısıyla verimlik önceliği olmadığı gibi, enflasyonla mücadelenin en önemli araçlarından olan gelirler politikasının ken-

dini de bağladığını görmezden geldi. Enflasyondaki düşüşün kalıcı olması için faizin, kiralaların, kârların enflasyona paralel seyretmesi gerekir. Hele enflasyondaki düşüşün büyük ölçüde döviz fiyatındaki düşüşten kaynaklandığı düşünülürse, değerlendirilen Türk Lirasının sürdürülemez bir cari işlem açığına yol açmaması için faktör gelirlerinin beklenen enflasyonun üzerinde artmamasının ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılır.

“Önümüzdeki aylarda da öncelikle enflasyon cephesinde bu olumlu gelişmenin devam edeceğini ve hedefin tutturulma ihtimalinin, olağan dışı siyasi gelişmeler olmadığı ve hükümet IMF’e verdiği taahhütleri daha fazla geciktirmeden yerine getirdiği takdirde, oldukça yüksek olduğunu düşünüyoruz”.

Önümüzdeki aylarda da öncelikle enflasyon cephesinde bu olumlu gelişmenin devam edeceğini ve hedefin tutturulma ihtimalinin, olağan dışı siyasi gelişmeler olmadığı ve hükümet IMF’e verdiği taahhütleri daha fazla geciktirmeden yerine getirdiği takdirde, oldukça yüksek olduğunu düşünüyoruz. Nitekim Merkez Bankası son beklenti anketinde de beklentilerin giderek hedefe yaklaştığı görülüyor. Bu, aynı zamanda Merkez Bankası’nın da kredibilitésinin önemli ölçüde düzeldiğini gösteriyor.

MERKEZ BANKASI BEKLENTİ ANKETİ

Cari Dönem	Gözlem Sayısı	En Küçük	En Büyük	Standart Sapma	Aritmetik Ortalama	Medyan	Mod	Uygun Ortalama
Tüketici Enflasyonu Beklentisi (%) (Haziran-03)	73	-0,4	2,0	0,4	0,8	0,8	1,0	0,8
İki Ay Sonrasının TÜFE Beklentisi (Haziran-03)	72	-0,5	2,8	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Yıl Sonu TÜFE Beklentisi (Haziran-03)	73	19,8	32,0	2,2	25,4	25,0	25,0	25,4
Gelecek 12 Aylık Dönemin TÜFE Beklentisi (Haziran-03)	69	10,6	30,0	3,3	21,4	22,0	20,0	21,5
Üç Aylık Hazine İhalesi Yıllık Bileşik Faiz Oranı Beklentisi (%) (Haziran-03)	72	36,0	50,0	3,2	40,5	39,5	39,0	39,2
Yıl Sonu Bileşik Faiz Oranı Beklentisi (Haziran-03)	70	30,0	44,0	3,1	36,1	36,0	35,0	36,1
Para Piyasası Gecelik Yıllık Basit Faiz Oranı Beklentisi (%) (Haziran-03)	72	32,0	42,0	1,5	37,4	38,0	38,0	38,0
Yıl Sonu Basit Faiz Oranı Beklentisi (Haziran-03)	70	20,0	38,0	3,0	32,4	33,0	34,0	32,8
Bankalararası Döviz Piyasası Dolar Kuru Beklentisi (Bin TL) (Haziran-03)	74	1380,0	1810,0	61,5	1457,7	1450,0	1450,0	1445,2
Yıl Sonu Dolar Kuru Beklentisi (Haziran-03)	73	1500,0	2350,0	120,1	1765,3	1750,0	1750,0	1757,1
Cari İşlemler Dengesi Beklentisi (Milyon Dolar) (*) (Haziran-03)	65	-9110,0	750,0	1809,8	-5890,5	-6100,0	-7000,0	
GSMH Büyüme Beklentisi (%) (Haziran-03)	71	3,0	6,6	0,7	4,6	4,7	5,0	4,6

* Verilerin dağılımının çok düzensiz olması nedeniyle uygun ortalama hesaplanamamıştır.

Olumlu göstergeler sadece enflasyon ve büyüme ile de sınırlı değil. Kurun seviyesine ilişkin tüm şikayetlerine rağmen, ihracatçılar da rekor üzerine rekor kırıyor. Bu yılın ilk altı ayında ihracat gelirimiz geçen yılın aynı dönemine göre % 34,6 oranında artarak altı ayda 21,7 milyar dolara ulaşmış. Üstelik ihracat birim fiyat endeksine göre 2003 yılının ilk üç ayında ihracat artışı birim fiyat artışına rağmen sağlanmış. Kuşkusuz bunda euro-dolar paritesinin euro lehine seyretmesinin de katkısı var. Ancak bu artışta daralan iç talep ve sürdürülebilir büyüme perspektifinin henüz netleşmemiş olmasının, ihracatçıyı dış pazarlarda daha kalıcı olmaya itecek kalite ve verimlilik artışı gibi önlemleri almaya zorlamasının katkısı ihmal edilemez. Bu arada ihracatın yapısının da değiştiği ve katma değeri yüksek malların ağırlığının artmaya

başladığını da gözden kaçırmamamız gerekiyor.

Bütün bu olumlu göstergelere rağmen, işlerin bütünüyle yoluna girdiğini maalesef söyleyemiyoruz. İç borçlarda piyasa payının giderek büyümesi, bazı yapısal önlemlerin gecikmesi, vergi gelirlerinde vergi affına rağmen öngörülen performansın tutturulamayacağını anlaşılmaması, cari işlem açığının büyümesi ve hepsinden önemlisi Hükümetin hala beşinci gözden geçirmeyi tamamlamamış olması ve yapısal reformları hızla tamamlamak yerine yeni gelir kaynakları bulmanın IMF'yi ikna etmekte yeterli olacağı düşüncesini taşıması, sık sık IMF ile anlaşmayı sonlandırma niyetini ortaya koyması, ekonomide IMF yerine Avrupa Birliği çapasının kullanılacağı gibi bir illüzyonun peşinden koşması, Irak'ta

Türk askerlerinin ABD güçlerince gözaltına alınması ile Türk Amerikan ilişkilerinin yakın bir gelecekte düzelme ihtimalinin ortadan kalkması bir yana, Kuzey Irak'ta her an iki müttefiğin karşı karşıya gelme ihtimalinin açığa çıkması gibi ekonomik ve siyasi gelişmeler hem faizde hem de dövizde ani artışlara yol açabilir. Bu da tüm olumlu havayı tersine döndürebilir.

“Olumlu göstergeler sadece enflasyon ve büyüme ile de sınırlı değil. Kurun seviyesine ilişkin tüm şikayetlerine rağmen, ihracatçılar da rekor üzerine rekor kırıyor”.

Bu olumlu büyüme, enflasyon ve ihracat rakamlarındaki eğilimin sürmesi ve bir ekonomik mucizeye dönüşmesi öncelikle Hükümete bağlı. Çünkü ekonomi son beş çeyrektir ard arda büyüyor, enflasyon düşüyor ama faizler beklediği gibi düşmüyor. Her ne kadar % 50'nin üzerine çıkmıyorsa da altına da inmiyor. Üstelik borcun yapısı da değişiyor ve iç borçlarda piyasanın payı artıyor. Yıl başında % 30'larda olan piyasa payı yüzde 50'lere ulaştı. Bu borçların % 35'i iç piyasanın % 14-15'i de dış piyasaların elinde. Bu oranlar borcun çevrilmesinde işlerin giderek zorlaşacağına işaret ediyor. Çünkü bu durumda ya daha yüksek bir büyüme sağlayacağız -ki bu verimlilik artışına dayandırılmazsa enflasyonist bir sonuç doğurur- ya da % 6.5'in çok üzerinde bir faiz dışı fazla hedefleyeceğiz. 2004 ve 2005 yıllarında yüklü dış borç ana para ve faiz geri ödemesi yapacağımızı düşünürsek, rehavete kapılmanın maliyetinin çok ağır olacağını daha iyi görürüz.

“Bu olumlu büyüme, enflasyon ve ihracat rakamlarındaki eğilimin sürmesi ve bir ekonomik mucizeye dönüşmesi öncelikle Hükümete bağlı. Ne yazık ki bazı ekonomik göstergelerin olumlu seyretmesi Hükümeti teşvik etmek yerine rehavete sokmuş gibi görünüyor”.

Ne yazık ki bazı ekonomik göstergelerin olumlu seyretmesi Hükümeti teşvik etmek yerine rehavete sokmuş gibi görünüyor. IMF de hükümetin bu tutumundan bıkmış olacak ki, işin ne kadar ciddi olduğunu anlatmak için Türkiye'ye yeniden heyet gönderdi. Çünkü Ekonomiden Sorumlu Bakan Babacan altında imzası bulunan programa rağmen “bu kadar yıl beklemişler biraz daha bekleyebilirler” diyerek programdan sapmanın maliyetini görmezden geldiklerini, hatta daha da ileri giderek niyet mektubunda yer alanların taahhüt değil, yapılması umut edilen işler olduğunu belirterek, niyet mektubunu da ciddiye almadıklarını göstermiştir.

Niyet mektupları taahhütleri içerir. Türkiye'nin IMF'ye verdiği niyet mektubunda Haziran sonuna kadar yerine getirmesi gereken 27 taahhüt bulunuyor. Temmuz ortalarına geldik, bu taahhütlerin önemli bir kısmı halen yerine getirilmemiş durumda. Bu da güvenin oluşmasını engelliyor ve doğal olarak risk priminin ve faizlerin düşmesini engelliyor, dolayısıyla ekonominin kırılganlığı bir türlü aşılamıyor.

Yapısal Reformlar

DOÇ. DR. ALİ ULUSOY

Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

KAMU YÖNETİMİ REFORMU – I (*)

KAMU YÖNETİMİ REFORMU YERİNE “DEVLET REFORMU”

Son yıllarda ülkemizde çok geniş kapsamlı bir kanunlaştırma hareketi başlatılmıştır. Aslında önceki hükümetler zamanında başlatılmış olan bu kanunlaştırma hareketi ile, ülkemiz son zamanlarda tam anlamıyla bir “kanun şantiyesi” haline gelmiştir. Bu durum ancak Cumhuriyetin ilk yıllarındaki hukuk devrimi ile Batı ülkelerindeki birtakım temel kanunların ülkemize adaptasyonu hareketiyle kıyaslanabilir.

Gerçekten de son yıllarda bir kısmı fiilen gerçekleşmiş, bir kısmı da hazırlık aşamasında olarak, Medeni Kanun, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu, Ceza Yargılaması Usulü Kanunu, İcra İflas Kanunu, Hukuk

Yargılama Usulü Kanunu, Devlet Genel Muhasebe Kanunu, İş Kanunu gibi temel kanunlar yenilenmektedir. Bu kanunlaştırma çalışmaları henüz kısmen tamamlanabilmiştir ve çalışmalar devam etmektedir.

Söz konusu geniş kapsamlı kanunlaştırma çalışmalarına paralel ve bu çalışmalardan tamamen bağımsız olarak, özellikle bu Hükümet tarafından gündeme getirilen bir de “Kamu Yönetimi Reformu” çalışması başlatılmıştır.

Bu çalışma, özellikle birey-idare ilişkisini daha demokratik bir sürece taşımak, halka baskı uygulayan ve zulmeden değil halkın hizmetindeki bir devlet anlayışını yerleştirmek ve ayrıca devlet harcamalarını ve bürokrasiyi sınırlandırmak amacıyla kamu idaresinde büyük çaplı bir yeniden yapılandırma öngörmek istemektedir.

Bu amaçla, söz konusu kamu yönetimi

(*) Sevgili okurlarımız, Doç. Dr. Ali Ulusoy tarafından kaleme alınan Kamu Yönetimi Reformu başlıklı yazı; çok kapsamlı olduğundan, uzmanların katılımı ile devam ettiği için ve ayrıca dergimiz sayfaları kısıtlı olduğu için ikinci bölümü bir sonraki sayımızda (Ağustos 2003) yayınlanacaktır.

reformu kapsamında, esas olarak *Kamu Yönetimi Temel Kanunu*, *Yerel Yönetimler Kanunu*, *Bağımsız Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Kanunu* taslak çalışmaları başlatılmış ve halen devam etmektedir.

“Bu çalışma, özellikle birey - idare ilişkisini daha demokratik bir sürece taşımak, halka baskı uygulayan ve zulmeden değil, halkın hizmetindeki bir devlet anlayışını yerleştirmek, ayrıca devlet harcamalarını ve bürokrasiyi sınırlandırmak amacıyla kamu idaresinde büyük çaplı bir yeniden yapılandırma öngörmek istemektedir”.

Bu kanun tasarı çalışmaları yanında, *İdari Usul Kanunu* ve *Bilgi Edinme Kanunu* tasarıları da oluşturulma aşamasındadır. Hatta mevcut yükseköğretim sistemini temelden değiştirmeye yönelik *YÖK kanun çalışması* da söz konusu reform kapsamında sayılabilir.

Bunlardan Kamu Yönetimi Temel Kanun tasarı taslağı oluşturulmuş olup, halen ilgili birim ve kuruluşlarla da istişare edilerek, son halinin verilmesi aşamasındadır. Bu taslak, mevcut haliyle esas olarak 3046 sayılı Bakanlıkların Teşkilatlanmasını Düzenleyen Kanun yerine daha geniş bir perspektifte, merkezi idarenin yapısı ve teşkilatlanması ile merkezi idare ve yerel yönetimler arasındaki yetki ve görev paylaşımını düzenlemeye çalışmaktadır.

Yerel Yönetimler Kanun taslağı ile mevcut Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyeleri Hakkında Kanun ve İl Özel İdaresi Kanunu yeniden düzenlenerek, yerel yönetimlerin yetki ve görevleri yeni bir sistematik içinde belirlenmeye çalışılmaktadır.

Bağımsız Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Kanunu tasarı çalışması ise ilk halinde Kamu Yönetimi Temel Kanunu taslağı kapsamında ayrı bir bölümü olarak düzenlenmeye çalışılmakla birlikte, sonradan söz konusu taslaktan ayrılarak bağımsız bir tasarı şeklinde düzenlenmesi tercih edilmiştir.

İdare Hukukunda *bağımsız idari otoriteler* olarak isimlendirilen ve kamuoyunda *üst kurullar*, *düzenleyici kurullar*, *özerk kurullar* gibi isimlerle de tanınan bu düzenleyici ve denetleyici kurumlar son yıllarda ülkemiz gündemine oturmuş ve hem yapı hem işlevleri yönünden sürekli tartışma konusu edilmektedir⁽¹⁾.

Bunların karar organlarının mevcut yapılarına göre özerk konumu zaman zaman siyasi iktidarlarca eleştiri konusu yapılmaktaysa da, siyasi iktidarların, bunların karar organları olan kurullara kendilerine yakın kişileri getirmek istedikleri bir sır değildir. Bu *kurullar*, özellikle Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası etkin kuruluşlarca Türk ekonomi sistemi için bir tür güvence olarak görüldüklerinden, siyasi iktidarın bunların kurul üyelerini istediği gibi değiştirebilmesi, (bir kanun ile topluca değişim) pek olası görünmemektedir. Fakat mevcut tasarı en azından, üye sayıları, yapıları, harcamalarının denetimi, personelinin özlük hakları gibi konularda birbirlerine göre çok farklı kurulları yeknesak bir yapıya kavuşturmayı hedeflemektedir.

⁽¹⁾ Bkz. Ali ULUSOY, *Bağımsız İdari Otoriteler*, Turhan Yayınları, Ankara 2003.

İdari Usul Kanunu tasarısı ise doğrudan kamu yönetimi reformu ile ilgili gibi görünmemesine karşın, aslında bu reformun temel amacı olan idare-birey ilişkilerinin demokratik bir sürece sokulması amacını pratikte sağlamaya yarayacak en önemli kanun niteliğindedir. Bir bakıma, söz konusu reformun bireylere yansıyan en önemli sacayağını oluşturmaktadır.

İdari yargılama usulü ile karıştırılmaması gereken "İdari usul" kavramı, esas olarak idarenin bireyler hakkında tesis ettiği işlemlerin yapılma yöntemine ilişkindir. İdarenin bireylere haklar sağlayan veya onlara yükümlülük getiren tüm işlemlerinin, birey hak ve özgürlüklerine riayet edilerek, belli kural ve ilkeler ile hukuksal güvenceye tabi olarak tesis edilmesi; bu işlemlere karşı bireylerin itiraz ve başvuru olanaklarının yargısal aşamaya gidilmesine gerek kalmadan, İdare içinde kurulan birtakım etkin mekanizmalarla düzenlenmesi hep bu idari usul kavramına ilişkindir. Tüm Batı ülkelerinde mevcut olan genel bir idari usul kanunu, önceki yıllarda hazırlanmış bazı taslaklar bulunmasına rağmen, şu ana kadar ülkemizde kanunlaştırılmamıştır. Eğer kanunlaşırsa, ülkemizde ilk defa bir genel idari usul kanunu yürürlüğe girmiş olacaktır.

Bilgi edinme kanun tasarısı ise tamamlanmış olup, TBMM'ye sunulmuştur. Aslında ayrı bir kanun olarak çıkarılmasına gerek bulunmayan ve İdari Usul kanunu kapsamında düzenlenmesi gereken bu tasarı, İdarenin bireyler hakkında hangi durumlarda gizli ve özel bilgi elde edebileceği ve saklayabileceğini, bunların talep edilme koşullarını düzenlemekte, özel hayatın gizliliğini ve bunun hukuksal sınırlarını güvence altına almaya ve belirlemeye çalışmaktadır.

"İdari Usul Kanunu tasarısı ise doğrudan kamu yönetimi reformu ile ilgili gibi görünmemesine karşın, aslında bu reformun temel amacı olan idare-birey ilişkilerinin demokratik bir sürece sokulması amacını pratikte sağlamaya yarayacak en önemli kanun niteliğindedir".

Yukarıda kapsamı belirlenmeye çalışılan bu Kamu Yönetimi Reformu, düşünce ve amaç olarak son derece olumlu olmakla birlikte, iki noktadan eleştiriye açık görünmektedir:

(i) Bu reform düşüncelerinin kanun metnine dönüştürülerek somutlaştırılmasında hem "ütopik" olmayan, yani uygulanabilir ve "realist" düzenlemeler yapmak gerekmekte ve bunun için de, kurumlarda ve idari yapıda yapılacak değişiklikler, bir devrim, yani "kesip biçme" anlayışıyla değil, "mutedil bir reform", yani mevcut yapıyı ve sistemi "yıkmadan düzeltme", dü-

zelterek geliştirme" mantığı içinde gerçekleştirilmelidir. Aksi halde, tepeden inmece "kesip atma" çözümünde, mevcut yapıdan beslenenlerin kendi varlıklarını koruma içgüdüsüyle ortaya koyacakları tepki de çok güçlü olur ve amaca ulaşmak iyice güçleşir.

Ayrıca mevcut iktidarın Sisteme olan "yabancılığının" da etkisiyle, yeni oluşturulacak reform kanunları metinlerindeki en küçük bir Anayasal sorun ve bu kanunların uygulanmasına ilişkin en basit hukuksal sorunlar, Yüksek Yargı bürokrasisi tarafından en ağır şekilde "cezalandırılacaktır". Unutulmamalıdır ki Türkiye de Danıştay ve Anayasa mahkemesini dikkate almadan, onları ihmal ederek ve onlara "rağmen", hiç bir reform yapılamaz, kağıt üzerinde yapılsa bile uygulamaya sokulamaz. Bu nedenle, yapılacak düzenlemelerde son derece titiz davranmak ve taslaklar hukuksal yönden çok ciddi şekilde kontrol edilmek gerekmektedir. Mevcut taslakların büyük bölümünde Anayasal ve hukuksal yönden bazı önemli sorunlar göze çarpmaktadır.

"Kamu Yönetimi Reformu yerine öncelikle, daha bütünsel ve kapsamlı bir 'Devlet Reformu' öngörmek ve çalışmalarını bu yönde yoğunlaştırmak çok daha uygundur".

ii) Mevcut reformun kapsamı oldukça dar görünmektedir. Ülkemizde sadece İdare cihazı (merkezi idare ve yerel idareler) değil, Yargı organlarıyla, Yasama organı ile ve bizzat mevcut Hükümet sistemi (Cumhurbaşkanlığı dahil) ile tüm Devlet Sisteminde çok önemli bir yapısal reforma ihtiyaç vardır. Bunun için de öncelikle bir Anayasa reformu gerçekleştirilerek, bütün devlet sistemi yeniden düzenlenmeli ve organize edilmeli; daha sonra, bu üst normla sağlıklı ve sistematik biçimde organize edilen bu yapı, kanunlarla rasyonel biçimde somutlaştırılmalıdır.

Anayasal bir reform yapılmadan, sadece birkaç kanunla kamu idaresinde yapılacak mütevazı bir "reformcuk", "çölde bir vaha"dan öteye gidemeyeceği gibi, bu kanunların devreye girdikten sonra bunların esaslı hükümlerinin bir bölümünün Anayasa mahkemesince iptal edilmesi halinde ortaya öncesine göre daha da olumsuz bir "ucube" çıkabilecektir.

O halde, "Kamu Yönetimi Reformu" yerine öncelikle, daha bütünsel ve kapsamlı bir "Devlet Reformu" öngörmek ve çalışmalarını bu yönde yoğunlaştırmak çok daha uygundur. Bunun için de Başbakanlık bünyesinde çok özel ve her türlü olanaklara sahip bir "Devlet Reformu Çalışma Grubu" oluşturulması ve öncelikle Anayasa değişikliği taslağı olmak üzere, tüm re-

form kanun taslakları tamamen hazırlandıktan sonra, paketler halinde (Örneğin, ilk paket, kapsamlı Anayasa değişikliği, İkinci Paket, Yargı Reformu, Üçüncü Paket, Hükümet ve İdare Reformu) acilen çıkarılmalıdır. Böyle kapsamlı bir reformun söz konusu kapsamda ve öngörülen kısa süre içinde gerçekleştirilebilmesi için, siyasi iradenin en üst kesiminden doğrudan ve sürekli bir destek sağlanması zorunludur. Aksi halde ya istenen hiç bir tasarı yasalaşmaz, ya da ortaya çıkan "ürün", arzulan nitelik ve kapsamı kesinlikle sağlayamaz ve "dağ fare doğurmuş olur".

Söz konusu "Devlet Reformu" için aşağıdaki şekilde bir içerik planlaması yapılabilir :

DEVLET REFORMU ÖNERİSİ (PLAN)

I. ANAYASA REFORMU

- Mevcut anayasada baştan aşağı kapsamlı bir değişiklik yapılmalı ve sistematigi de yeniden düzenlenmelidir.

- Parlamenter sistem esas olarak korunmakla birlikte, rasyonelleştirilmelidir.

- Cumhurbaşkanının yetkileri bir miktar azaltılarak, hükümet üzerinde müfettiş gibi değil, akil adam konumunda olmasına yönelik bir yapı oluşturulmalıdır. Cumhurbaşkanının hangi yetkileri tek başına kullanabileceği açıkça belirlenmelidir.

- İki turlu dar bölge sistemi ve % 10 barajı Anayasa ile hüküm altına alınmalıdır.

- *Yasama alanı* sayma yoluyla belirlenip, bu alan dışında kalan tüm konular yürütme tarafından da düzenlenebilecek konular olarak öngörülmelidir (yasama alanı yürütme alanı belirlenmesi).

- Anayasaya Yasa yapım prosedürünün rasyonelleştirilmesine ve hızlandırılmasına

yönelik hükümler konulmalıdır.

II. YASAMA'DA REFORM

- TBMM, ilk turda % 10 barajı öngörülerek ve iki turlu dar bölge sistemi getirilerek seçilecek 500 milletvekilinden ve ayrıca, ilk turda ülke çapında geçerli oyların en az % 2'sini alması kaydıyla ve % 10 barajını aşmadığına bakılmadan, partilerin sunacakları listeden aldıkları oy oranına göre belirlenecek 50 milletvekilinden oluşmalıdır.

- TBMM'deki mevcut kadro sayısı yarıya indirilip sabitlenmelidir.

- Her milletvekiline bir sekreter ve bir danışman belirleme hakkı verilmeli; bunların görevi milletvekilinin görevden ayrılmasıyla kendiliğinden son bulmalı; sekreterler asgari ücretin iki katı, danışmanlar dört katı ücret almalı ve bunlara, harcırah hariç, herhangi bir isim altında başka ödeme yapılamamalıdır.

III. YÜRÜTME'DE REFORM

A. HÜKÜMET REFORMU

- Bakanlar Kurulu, Başbakan, 3 Başbakan yardımcısı ve 11 Bakandan oluşmalıdır.

- Bakanlıklar : 1) Adalet, 2) İçişleri, 3)

Dışişleri, 4) Milli Savunma, 5) Ekonomi, 6) Milli Eğitim, 7) Sağlık ve Çevre, 8) Sanayi ve Çalışma, 9) Altyapı ve Temel Hizmetler, 10) Tarım ve Orman, 11) Kültür ve Turizm Bakanlıklarından ibaret olmalıdır.

- Her Bakanlıkta 3 Bakan yardımcılığı bulunmalıdır.

- Bakanlıkların Merkez birimleri ve Taşra birimleri ile bağlı, İlgili ve İlişkili kuruluşları bulunabilmeli ve sadece Dışişleri Bakanlığı'nın yurtdışı teşkilatı olabilmelidir.

- Bağlı kuruluşlar, kamu tüzel kişiliğine sahip olmayan Başkentteki yardımcı kuruluşlardan,

- İlgili kuruluşlar, kamu tüzel kişiliğine sahip olan fakat özerklikleri sınırlı olan hizmet yerinden yönetim kuruluşlarından,

- İlişkili kuruluşlar, hem kamu tüzel kişiliğine sahip olan hem de spesifik bir özerkliğe sahip olan regülasyon otoritelerinden oluşur.

- Bakanlar parlamento içinden , yardımcıları dışından olmalı.

- Bakan yardımcıları, Bakanlar Kurulunda oy kullanamamalı fakat, gerektiğinde toplantıya çağrılabilirler.

- Hangi Bakan yardımcısının hangi bağlı, ilgili, ilişkili, kuruluştan sorumlu olduğu, hükümet kurulduğunda, Bakanın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmeli.

- Bakan yardımcılığı görevi, Bakanın görevini izlemeli, o Bakanın görevi sona erdiğinde kendiliğinden bitmeli.

- Müsteşar ve Genel Müdürler ile yardımcılarının görevi, hükümetin değişmesi ile kendiliğinden sona ermeli. Sadece Bakan değişikliği halinde, yeni Bakan bunları seçilmelerindeki usule göre değiştirebilmeli. Bunlar ayrıca seçilmelerindeki usule göre görevden alınabilmeliler.

- Görevi bu nedenle sona eren Müsteşar ve Genel Müdürler ile yardımcıları, o birimde Müşavirliğe atanmalı ve 5 yıl içinde başka bir göreve seçilemeyen veya atanmayanlar re'sen emekli edilmeliler.

- Bakan yardımcısı, Müsteşar, Genel Müdür ve yardımcıları için kamu veya özel sektörde en az 10 yıl çalışmış olmak, devlet memuru olabilmek şartlarına sahip olmak ve en az 4 yıllık bir yüksek öğretim kurumundan mezun olmak dışında hiçbir şart aranmamalı.

B. İDARE REFORMU

- İdare, teşkilatlanması ve personeli ile yeniden yapılandırılmalı.

- Merkezi idare ve yerel yönetimler arasındaki yetkiler, Anayasal düzenlemelere ve ilkelere uygun olarak, yeniden düzenlenmeli.

- Kamu personel reformu yapılmalı. Kamuda çalışan işçiler ile diğer personel

arasında özlük hakları yönünden denge sağlanmalı.

- İdare - birey ilişkilerini geliştirmek ve idarenin bireyler hakkında yaptığı işlem sürecini daha demokratik kılmak için idari usul kuralları belirlenmeli.

- Merkezi idare ile yerel yönetimler ve ayrıca, bağlı, ilgili, ilişkili kuruluşlar ve bunlar arasındaki ilişkiler ve idari denetim yetileri netleştirilmeli.

- İdare içinde rasyonel ve sağlıklı bir idari denetim-teftiş mekanizması belirlenmeli.

- Hesap ve harcama denetimine ilişkin birimler ve yetkileri sadeleştirilmeli ve etkinleştirilmeli.

- Yükseköğretim sistemi, daha demokratik ve rasyonel şekilde işleyecek tarzda yeniden ele alınmalı.

IV. YARGI'DA REFORM

- Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda Adalet Bakanının üyeliği sona erdirilmeli, Yüksek Kurul, adli yargı kurulu ve idari yargı kurulu olarak iki ayrı kuruldandırılmalı; sekretaryası bağımsız olmalı, Teftiş birimi üst Kurula bağlı olmalı; üyeleri Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı ile Yargıtay ve Danıştay genel kurulları tarafından kontenjan usulü ile belirlenmeli.

- Anayasa Mahkemesi yedek üyeliği kaldırılmalı; üç üye Cumhurbaşkanınca – Hukuk, İktisat, İşletme, İ.İ.F ve SB Fakültelerinden mezun olup, kamu veya özel sektörde en az 10 yıl çalışmış olanlar arasından; iki Üye TBMM Başkanınca-Hukuk, İİDF, SBF, İktisat ve İşletme Fakültesi Mezununu olup, kamu veya özel sektörde en az 10 yıl çalışmış olanlar arasından; iki Üye bizzat Anayasa mahkemesi tarafından – Üniversitelerde Prof. Olarak görev yapanlar arasından; iki Üye Yargıtay Genel Kurulunca –Kendi mensupları arasından; iki Üye Danıştay Genel Kurulunca – Kendi mensupları arasından; bir defalığına seçilmeli ve 10 yıl görev yapmalı (70 yaş üst sınırı olmak üzere).

- Adli yargıda ve İdari yargıda hak arama özgürlüğünü güvence altına alan etkin ve çabuk bir yargılama yapılmasına yönelik teşkilatlanmaya ve görevlere yönelik yeniden yapılanma gerçekleştirilmeli.

Görüşler

METE TÜMERKAN

Kıbrıs Türk Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Kıbrıs'ta Yaşayarak Çözüme Varmak

Kıbrıs'ta 23 Nisan 2003 tarihinden itibaren bir şeyler oluyor. Adada iki taraf arasında geçişlerin başlamasıyla birlikte gündem değişti. Tarafların birbirini daha yakından tanımalarına olanak sağlayan bu yeni dönemde gerçeklerin daha sağlıklı bir şekilde görülebilmesi ve bazı önyargıların ortadan kalkması için olumlu bir ortam yaratıldı. Şimdi önemli olan bu ortamı kullanarak adada taraflar arasında eşit koşullara dayalı yeni bir ortaklık kurmayı başarmaktır.

Kimilerine göre geçişler "Türklerle Rumların iç içe yaşayamayacaklarını" söyleyenlerin tezlerini ortadan kaldırdı. Bu, doğru bir yaklaşım biçimi değildir. Tarafların hangi koşullarda bir araya geldiği önemlidir. Taraflar bugün, Kıbrıs'ta iki bölgede, iki ayrı otoritenin varlığının bulunduğu bir ortamda iyi ilişkiler kurabileceklerini gösterdiler. Bu aşamada olaya doğru teşhis koymak önemlidir. Yaşanan olumlu havanın ortaya çıktığı koşullar önemlidir. Bu koşulların dikkate alınması durumunda

adada kalıcı, adil, sağlıklı ve yaşayabilir bir uzlaşma noktasına ulaşılabilir.

Kıbrıs'ta işlerin iyi gitmesinin temelinde Güney Kıbrıs'taki otoriteye paralel olarak Kuzey Kıbrıs'ta da bir otoritenin varlığı, bu otoritenin kendi iç düzenini kurmuş olması ve adadaki Türk Silahlı Kuvvetlerinin varlığı yatmaktadır. Kısacası taraflar arasında zaman içerisinde oluşan eşitlik ve denge, adada huzur ve güven ortamını yaratmıştır. O halde Kıbrıs'ta eşitlik ve taraflar arasındaki denge, barış ve huzur ortamının korunmasında çok önemli bir unsurdur. Bir diğer önemli unsur ise iki bölgeliliktir. Ada üzerinde Türk Yunan dengesinin korunması da bölgede yaşayabilir, kalıcı ve adil bir uzlaşma noktasına ulaşılabilmesi için bir diğer olmazsa olmaz unsurdur.

Kıbrıs'ta taraflar arasındaki ihtilaf etnik nedenlere dayanmaktadır. İki eşit etnik gruptan biri olan Rum tarafı, diğeri üzerinde tahakküm kurmak istediği için adadaki ihtilaf ortaya çıkmıştır. İhtilafın ne-

denlerini çok iyi tanımlamadan onu ortadan kaldıramazsınız. Kıbrıs'ta da bu aşamada yapılması gereken etnik sorunu tamamen ortadan kaldıracak adımlar atılmamıştır.

“Kıbrıs'ta işlerin iyi gitmesinin temelinde Güney Kıbrıs'taki otoriteye paralel olarak Kuzey Kıbrıs'ta da bir otoritenin varlığı, bu otoritenin kendi iç düzenini kurmuş olması ve adadaki Türk Silahlı Kuvvetlerinin varlığı yatmaktadır”.

Gelinen noktada “Kıbrıs'ta iki halklılığa ya da toplumluluğa gerek yoktur” ya da “tek bir Kıbrıs vardır” gibi yaklaşımlar ihtilafı ortadan kaldırmaz sadece derinleştirir. Bunun için adadaki bazı gerçekleri dikkate almak gerekmektedir. Bugünkü koşullarda, Kıbrıs'ta Türk askerinin varlığı ve caydırıcı gücü barış ve güven ortamının devamını sağlamaktadır. Bu gücü çektiğiniz anda çok farklı koşullar ortaya çıkar. “Rum tarafı ENOSİS'ten vazgeçti” diyor. Ancak Rum tarafınca ortaya konulan tavır ve yaklaşımlar bu konuda Türk tarafında ciddi endişeler ortaya çıkmasına neden oluyor. Yunan Başbakanı Simitis'in adaya yaptığı ziyaret sırasında “Enosis”ten söz etmesi ve Rum liderliğinin sürekli bu yönde mesajlar veriyor olması “Enosis” tezinde devam edildiğini göstermektedir.

Adada geçişlerin başlaması sonrasında Türk tarafının ortaya koyduğu iyi niyetli ve yapıcı yaklaşımlara Rum tarafınca karşılık verilmemiş, olumlu ve yapıcı adımlar

atılmamıştır. Rum tarafının, Kıbrıs Rum toplumu olarak, Kıbrıs'a hakim olma arzusu veya dominant güç olma isteğinde herhangi bir gerileme olmuş değildir.

Rumlar, Kıbrıs'ta 1963 yılında gasp ettikleri “Kıbrıs Cumhuriyeti” unvanı sonucu elde ettikleri uluslararası tanınma sonrasındaki avantajı ve pozisyonu korumaya çalışmaktadırlar. Kıbrıs'ın tek temsilcisi olduklarını iddia etmektedirler. Kıbrıs Türk tarafına karşı ambargo uygulamaya devam etmektedirler. Eşitlik bazında bir anlaşmayı kabul etmemektedirler. Kıbrıs'ta taraflar arasında yeni bir ortaklık kurulması sözcükleri onlar için yasak kelimelerdir. Dolayısıyla, bir ortaklığa hazır olmadıklarını ve yeniden taraflar birlikte olacaksa bu birlikte avantaılı bir konumda bulunmak istediklerini ortaya koymaya devam etmektedirler.

Bu noktada Kıbrıs Türk tarafının vazgeçemeyeceği eşitliği, vazgeçemeyeceği yeni bir ortaklık ilişkisi içerisinde bunu koruma ihtiyacı ise Rum tarafının bu yaklaşımları

ile ters düşmektedir. Bunun sonucunda Kıbrıs Türkleri için ancak KKTC'nin var olması, onun için güvenilir bir ortam yaratmış olması, bu yapı içerisinde kendisini Rum tarafından gelecek tehlikelerden korumakta olması ve Türk askerinin de adadaki varlığıyla buna güç veriyor olması, Rum tarafının Kıbrıs'ta hakim olma hevesini Türk tarafına projekte etmesine veya zorlamasına imkan vermiyor.

"İşte bugün adada var olan dengeler bozulur ve KKTC ortadan kaldırılırsa Rumlara hedeflerine ulaşma olanağı verilmiş olur. O zaman da, taraflar arasındaki ihtilafın bir onur rencide edici yönü ortaya çıkacaktır".

İşte bugün adada var olan dengeler bozulur ve KKTC ortadan kaldırılırsa Rumlara hedeflerine ulaşma olanağı verilmiş olur. O zaman da, taraflar arasındaki ihtilafın bir onur rencide edici yönü ortaya çıkacaktır. Bunların yaşanmaması için, Rum tarafına yönelik olarak, özellikle uluslararası camiada, Avrupa Birliği'nde yeni bir durum değerlendirilmesi yapılması gerekmektedir. Uluslararası camia Kıbrıs'taki ihtilafın bir eşitler arası ihtilaf olduğunun bilinci ile Kıbrıs'a bakışını yeniden belirlemektedir. Etnik temele dayalı ihtilafın çözümünde çok dikkat edilmesi gereken unsurlar vardır.

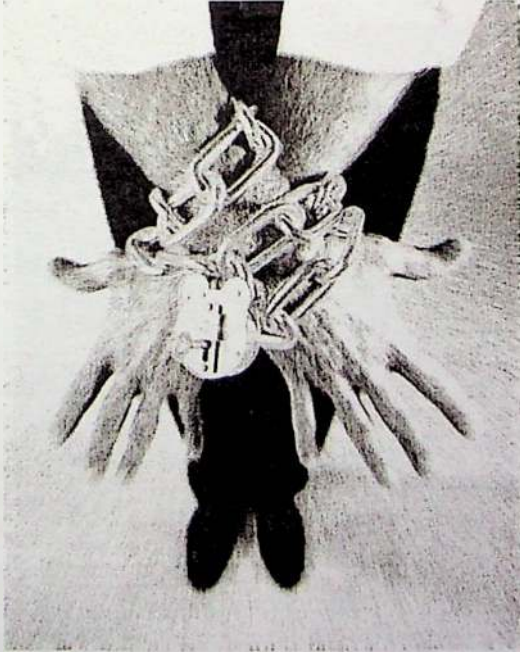
Kıbrıs'ta şu anda yaşananlar uzlaşma yönünde bir fırsat olabilir ve bu fırsatın iyi değerlendirilmesi lazımdır. Bu fırsat da kaçırılırsa ileride başka fırsatlar yakalama olanağı daha zor olabilir. Kıbrıs'ta serbest dolaşımı başlatmak suretiyle, Kıbrıs Türk tarafı bu fırsata ciddi bir ivme kazandırmıştır. Bu fırsat iyi bir şekilde değerlendirilmelidir.

Kıbrıs'ta kendi kimliğini korumaya çalışan ve bu kadar zamandır kendi kimliği ile yaşayan iki halk vardır. Bu halkların arayışlarına onlara eşit yaklaşarak ve eşitliklerini tescil ederek son verilebilir. Bunu süratle gerçekleştirerek, tarafların bu zeminde yeni bir ortaklık arayışına girmelerini sağlamak gerekmektedir. Fakat, bu konuda Rum tarafının her istediğine evet denmesi, uluslararası kuruluşlar ve AB'nin Rum tarafına avantaj sağlayacak davranışlar sergilemeleri sonucu, adada taraflar arasında uzlaşmaya varılabilmesi konusunda eşit istek ve arayış ortamı oluşmamaktadır. Rum tarafı Türk tarafı ile uzlaşma ihtiyacı içerisinde değildir.

"Kıbrıs'ta şu anda yaşananlar uzlaşma yönünde bir fırsat olabilir ve bu fırsatın iyi değerlendirilmesi lazımdır. Bu fırsat da kaçırılırsa ileride başka fırsatlar yakalama olanağı daha zor olabilir".

Bir ortaklık kurulurken, ortaklıklardaki temel amaç ve neden, diğer ortağa zarar vermek değildir; diğer ortağı aşağılamak da yeni kurulacak ortaklıklarda amaç ola-

maz. Ortaklık kurmaktaki amaç, tarafların işbirliği yaparak gücünü birleştirmesi ve bundan fayda sağlayacak, her iki taraf için daha artılı bir ilişki şekli geliştirmesidir. Kıbrıs'ta bu temel ilkeler dikkate alınarak sağlıklı ve yaşayabilir bir ortaklık kurulması gerekiyor. Taraflardan herhangi biri zarar göreceği bir ortaklığa girmez; ortaklık karşılıklı fayda sağlanması durumunda oluşur. Dolayısıyla Kıbrıs'taki mevcut koşullar zaten ortaklık kurma koşulları değildir. Çünkü taraflardan biri, diğerini daha da kötü duruma itmek için fırsat arayışı içerisinde ve mevcut koşullarda ona eşit olarak bir saygısı yoktur. Ondan bir yarar sağlayabileceği bilincine sahip olmasından kaynaklanan bir hareket tarzı sergilemektedir.

Kıbrıs'ta taraflar arasında uluslararası camia tarafından yaratılmış olan asimetrik ilişki içerisinde Rum tarafı Türk tarafı ile yetki paylaşımı içerisine girme iradesini ortaya koyma niyetinde değildir. Bunun için

uluslararası camia bunu görüp, düzelterek adımları atmalıdır. Eğer Kıbrıs'ta gerçekten barış ve istikrar isteniyorsa, bunun için de bir fırsat yaratıldığı düşünülüyorsa, gerekli adımları atmanın tam zamanıdır. Dünyadaki benzeri ihtilaflara bakıldığında zaman, bu konuda uzmanların söyledikleri ile Kıbrıs'ta yapılmaya çalışılanlar çelişmektedir. Etnik temele dayalı uyuşmazlıkların çözümünde en önemli sorun, kimlik gruplarının temel ihtiyaçlarının ("Basic needs") karşılanmasının sağlanmasıdır. Taraflar için müzakere konusu olamayacak temel ihtiyaçlar vardır; bu konularda müzakere edemezsiniz. Eğer, bu temel ihtiyaçları tehdit edecek gelişmelere kapı açar ve bunları müzakere etmek isterseniz ihtilafı ortadan kaldırmaz daha da derinleştirecek bir süreci başlatırsınız. Etnik ihtilaflarda temel ihtiyaç olarak nitelendirilen konular kimliktir, güvenlidir, eşitliktir, kalkınma imkanlarına eşit şekilde sahip olma olanıdır. Kimlik gruplarından birini diğerine göre dezavantajlı konuma getirecek yaklaşımlarla olaya bakarsanız sorunu çözemezsiniz.

"Eğer Kıbrıs'ta gerçekten barış ve istikrar isteniyorsa, bunun için de bir fırsat yaratıldığı düşünülüyorsa, gerekli adımları atmanın tam zamanıdır".

Uyuşmazlıkların çözümü çalışmalarında temel ilke, grupların "temel ihtiyaçlarına" yanıt verebilmeyi başarabilmektir. Şu anda Kıbrıs'ta, Kıbrıs Türk tarafının hem

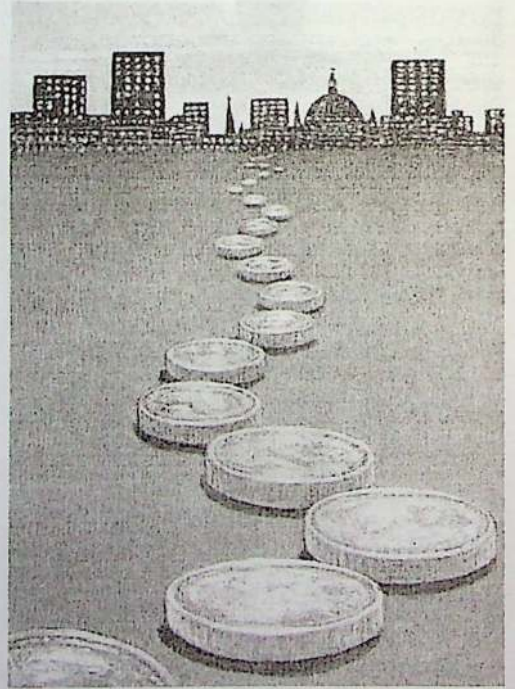
kimliğine, hem eşitliğine hem de güvenliğine karşı bir tehdit vardır. Güvenlik sadece can - mal güvenliği değil aynı zamanda ekonomik güvenlik konusunda da Kıbrıs Türkü ciddi endişeler duymaktadır. Uluslararası anlaşmalara rağmen, 1963 yılından beri Kıbrıs Türkünün ambargolarla ekonomik güvenliği, inkar edilmek suretiyle de siyasi eşitliği tehdit altındadır. Kıbrıs Türk tarafının güvenliği tehdit edilmektedir. İhtilafın nedenleri bunlardır. Bu nedenler ortadan kaldırılmadan, Kıbrıs'ta yeniden bir ortaklık ilişkisinin kurulması ya da kurulmaya çalışılması, ancak bir hayaldir. Zorlama ile taraflar yeniden bir araya getirilse bile bunun yaşatılması mümkün değildir. Yapay olarak tarafların bir araya gelmelerinin zorlanması daha büyük ve başka sorunlara yol açar.

*"Şu anda Kıbrıs'ta,
Kıbrıs Türk tarafının
hem kimliğine, hem eşitliğine
hem de güvenliğine
karşı bir tehdit vardır.*

*Güvenlik sadece
can - mal güvenliği değil
aynı zamanda ekonomik
güvenlik konusunda da
Kıbrıs Türkü ciddi
endişeler
duymaktadır".*

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanan belge Kıb-

rıs'ta etnik temele dayalı sorunu çözmede yeterli bir belge değildir. Bu belgede Rum tarafının istekleri doğrultusunda Türk tarafının en temel ihtiyaçları olan siyasi eşitliği, kimliği, güvenliği gibi konular müzakereye açılmaktadır. Kıbrıs Türkünün vazgeçemeyeceği iki kesimlilik ortadan kaldırılmak istenmektedir. Gelinen aşamada adada taraflara baskı yaparak Kofi Annan belgesi temelinde uzlaşmaya zorlamak ileride daha büyük sorunlar yaratacaktır. Böyle bir yanlış yapmak yerine adadaki gerçekler ve dengeler korunarak taraflara eşit yaklaşım temel ihtiyaçlarına yanıt verecek bir arayış içerisine girmek daha sağlıklı bir sonuca yol açacaktır. 23 Nisan 2003 tarihiyle birlikte başlayan serbest geçişlerin yarattığı ortam ve olanak adayı sağlıklı, kalıcı ve yaşayabilir bir uzlaşma noktasına götürebilir.

Global Bakış

DR. DENİZ GÖKÇE

Boğaziçi Üniversitesi, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi(*)

Malezya Türkiye'ye Örnek Olabilir Mi ?

Başbakanımız R. T. Erdoğan geçen ay Malezya'ya bir seyahat yaptı. Basın bu seyahat ile ilgilendi, Malezya'nın 1997 Asya krizi çerçevesindeki ekonomi politikalarının Türkiye'de uygulanabilecek ekonomi politikaları açısından önemli bir alternatif olduğu kanısı gündeme getirildi.

Sermaye hareketlerinin sınırlanması gerektiği şeklindeki alternatif politikalar konusu Ankara'da kendilerine "Bağımsız İktisatçılar" adını veren Korkut Boratav, Erinc Yeldan ve arkadaşları tarafından da sık sık gündeme getirilmekte idi.

Biz ise Malezya konusunda Türk toplumunu Malezya ekonomisinin yapısı ve sermaye hareketlerinin kontrolünün bu ülkedeki etkileri konusunda bilgilendirmek istedik.

(*) Bu incelemeye olan katkıları nedeni ile Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü son sınıf öğrencisi Ömer Faruk Barış'a teşekkür ederim.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Malezya gezisinden sonra medyaya birkaç beyanat verdi. Medya haberlerine göre, Sayın Başbakan Ekonomi'den sorumlu Bakan Ali Babacan'a "IMF ile anlaşma yapmayı reddeden alternatif politikalar uygulayan Malezya'nın politikalarını yakından izlemesi gerektiği" konusunda bir ikaz yaptı. Başka bir medya haberinde ise, önce ülkemize de Malezya'nın Petronas (ulusal petrol şirketi) kuleleri gibi kuleler gerektiğini söyledi. Ayrıca Malezya'dan Türkiye'ye sermaye gelmesini, Malezya sermayesinin Petkim ve Tüpraş gibi tesislerle ilgilenmelerini istedi. Sonra da 2004 yılına kadar bugünkü IMF programını uygulayacağımızı, ama ondan sonra bizim de kendi ayağımızın üzerine basmamız gerektiğini vurguladı. Başbakan ilginç bir şekilde de, Malezya ile Türkiye'nin şartlarının pek benzer olmadığının altını da kendisi çizdi. İki ülkenin ekonomik yapısı arasında, bütçe açığı ve borç stoku, gelişme süreci ve

sosyal yapı farklılıklarını açık seçik vurguladı.

“Başbakan ilginç bir şekilde de, Malezya ile Türkiye'nin şartlarının pek benzer olmadığını altını da kendisi çizdi. İki ülkenin ekonomik yapısı arasında, bütçe açığı ve borç stoku, gelişme süreci ve sosyal yapı farklılıklarını açık seçik vurguladı”.

R. T. Erdoğan Malezya'ya giden ilk Başbakanımız değildi. 1986 yılında Başbakan Turgut Özal Malezya'ya gitmiş ve 1981 yılından beri başta bulunan Başkan Mahathir Muhammed ile 1986 yılında görüşmüştü. 1996 yılında Başbakan Necmettin Erbakan da Endonezya ve Malezya'ya gitmiş ve “Batı ülkelerinin karşısına 600 milyon nüfuslu bir Müslüman bloğu çıkartma” projesini gündeme getirmişti. Başbakan Erbakan Endonezya'da General Suharto, Erbakan'ın yurt dışından okul arkadaşı Ben Habibi (sonradan Başbakan da oldu ama itibardan düştü) ve Suharto'nun ve çocuklarının ortağı, iş adamı Bob Hassan ile de görüşmüştü. Başbakan Erbakan'ın Endonezya ziyaretinde, iki ülkenin ortak üretim bir İslam uçağı projesi bile gündeme gelmişti. 1997 yılında Asya Krizi çıkınca Endonezya kaosa girdi, hatta bölgede krizden en kötü durumda çıkan ülke oldu denilebilir. Diktatör Suharto görevden uzaklaştı, Başbakan Ben Habibi kenara siyaset dışına çıktı, iş adamı Bob Hassan kenara çekildi ve ortak projeler de askıya alındı. Şu anda Endonezya'da

Suharto'nun rakibi ve 1966 yılında Suharto'nun bir darbe ile indirdiği General Sukarno'nun kızı Megawati Sukarnoputri seçimle gelerek iş başında!

Başbakan Tayyip Erdoğan ise Malezya'ya (yine medya haberlerine göre) önceden akademisyen ve finansçılardan oluşan bir ekip göndererek, yani ön hazırlık yaparak gitti. Ancak Malezya'da da değişim gündemde idi. Mahathir Muhammed ekonomik kriz sonrasında kendi eski Başkan Yardımcısı Anwar İbrahim'e yapılan zulüm ve baskı ile gündeme gelmişti. Bu olay insan hakları ihlalleri ile uzun süre gündemde kaldı. Şimdi ise, 22 yıl sonra, Mahathir tam 77 yaşında görevi bırakmaya hazırlanıyor. Mahathir'in yerine 1998 yılında A. İbrahim'in elenmesinden sonraki yardımcısı, uzun süre bürokraside çalışmış olan Abdullah Badawi geçecek.

“Malezya, Singapur, Hong Kong gibi ülkeler kadar güçlü ve zengin bir ekonomiye sahip olmasa da, Türkiye'den çok iyi durumda bir ülke”.

Tablo 1'de Malezya'nın çevredeki ülkelerle karşılaştırmasını sağlayacak 2001 yılı verileri var. Malezya, Singapur, Hong Kong gibi ülkeler kadar güçlü ve zengin bir ekonomiye sahip olmasa da, Türkiye'den çok iyi durumda bir ülke. Her halde Malezya ziyaretinden, bir Endonezya ziyaretinden çok daha fazla şeyler öğrenilebilir.

Tablo 1
2001 Yılı Rakamları İle Karşılaştırma

Malezya ve Komşuları					
	Malezya	Endonezya	Filipinler	Singapur	Tayland
Kişi Başı GSYİH (ABD Doları)	3.640	680	1.050	24.740	1.970
Hayat Beklentisi (Yıl)	71.7	65.9	67.7	78.8	68.9
Sağlık Harcamaları (GSYİH Yüzdesi)	2.5	2.7	3.4	3.5	3.7
100 Kişiye Düşen Bilgisayar	13	1	2	51	3
100 Kişiye Düşen Cep Telefonu	31	3	15	72	12
Kişi Başı Elektrik Kullanımı (kWs)	2.474	345	454	6.641	1.352
1000 Kişiye Düşen Araba Sayısı	147	12	10	122	27

MALEZYA DEMOKRASİSİ!

Ekonomiyi bir kenara koyup önce siyasete dönersek, mesela Malezya ile İngiltere arasındaki fark önemli esprilerin konusu olmuştur. İngiltere’de Kral (veya Kraliçe) hayat boyu hükümandır, ama Başbakan beş yılda bir değişir. 1957 yılından beri bağımsız olan Malezya’da ise, Başbakan hayat boyu hükümandır, ama Kral sürekli değişir. Malezya’da 1957 yılından beri sadece 4 Başbakan gelmiştir, sonuncusu 77 yaşındaki Dr. Mahathir Muhammed ise 22 yıldır işbaşındadır. (Başbakan yerine diktatör mü desek?) Kral ise beş yılda bir değişir (Malezya Sultan ve Raja’ları rotasyon ile belirlenir), nitekim 1957 yılından bu yana 12 Kral değişmiştir.

Bugün 24 milyon civarında nüfusu olan Malezya, kıtada 11 Eyalet ve Borneo adasında da 2 eyaletten oluşuyor. Tarih biraz incelenirse 1957 yılında bağımsızlık kazanan Malezya’nın kökeninde Malay kültür ve ırkının yattığı ve 1400’lü yıllarda kurulan Malacca Sultalığının esas temeli oluşturduğu görülür. Bölgenin tabii kaynak ve ticaretinde önemli bir yeri olan Malacca 1511 tarihinde Portekiz, 1641’de Hollanda ve 1785 sonrasında ise İngiltere tarafından çeşitli şekillerde kontrol altında tutulmuştur. 1896 tarihinde Kuala Lumpur başkent olarak alınarak (bugünkü başkent de Kuala

Lumpur) kurulan Federal Malay devleti gene İngiliz kontrolü altında kalmış. 1942-1945 arasında Japon işgali İngiliz kontrolüne son vermiş. İngilizler de buna karşı, mahalli güçleri, UMNO (United Malay National Organization adının kısaltması) adlı, Malay kökenli siyasi gücü oluşturarak cevap vermişlerdir (bugün ülkeye hakim olan siyasi parti UMNO). 1948 yılında ise yeniden kurulan Malaya Federasyonu Sultan’ın idaresi (İngiliz uzaktan komutası demek) altında Malay kökenli çoğunluğa ek olarak, Çin ve Hint asıllı kalabalık azınlığa da vatandaşlık hakkı tanımıştır. 1950’li yıllarda Çin asıllılar tarafından Komünist Parti çerçevesinde oluşturulan muhalefet, sömürgecilik karşıtı ayaklanma girişimi ve gerilla savaşı başlatmış, ama başarılı olamamıştır. 1957 yılında bir anayasa hazırlanmış, ve UMNO Başkanı ve çoğunluğu temsil eden Tunku Abdul Rahman ilk Başbakan olmuştur. Fakat Hükümet ancak bir koalisyonla oluşabilmiş ve Malay kökenlilerin UMNO Partisi dışında, MCA adlı (Malayan Chinese Association kısaltması) Çin asıllıları temsil eden siyasi oluşum ve MIC kısaltması ile tanınan ve Hint asıllıları temsil eden (Malayan Indian Congress) katılımı ile kurulan koalisyon başa geçmiş. Başlangıçta Singapur da federasyona üye olmuş, ancak Singapur’un Çin asıllı lideri Lee Kuan Yew’un radikal politika tercihleri

nedeni ile, federasyon Singapur'u koalis-yondan çıkartmıştır. Borneo'nun Malezya Federasyonuna dahil olması adada zaten mevcut olan Endonezya ve Filipinler'in 1963 yılında diplomatik ilişkileri durdurması ile sonuçlanmış, ancak 1966 yılındaki Suharto darbesi Endonezya'ya hakim olduktan sonra ilişkiler yeniden başlamıştır.

“Malezya ile İngiltere arasındaki fark önemli esprilerin konusu olmuştur. İngiltere’de Kral (veya Kraliçe) hayat boyu hükümrandır, ama Başbakan beş yılda bir değişir. 1957 yılından beri bağımsız olan Malezya’da ise, Başbakan hayat boyu hükümrandır, ama Kral sürekli değişir”.

Malezya Malay çoğunluk yanında kalabalık Çin ve Hint asıllı azınlığı nedeni ile, ırk ve din farkları içinde boğuşan ve bu nedenle çoklu kültürün çatışma yarattığı bir ülkedir. Zengin kaynaklar ve ticaret yollarının ortasında olması da çeşitli kültürlerin etkisini bölgeye taşımıştır. Arap tüccarlar Müslümanlığı getirirken nüfusun % 59 kadarını oluşturan Malay asıllıların çoğu Müslüman olmuştur. Çin ve Hint asıllılar ise sömürge döneminde çiftliklerde çalışmak için dışardan getirilmişlerdir. Bugün ülkede Çinliler % 31 ve Hint asıllılar ise % 10 oranda mevcuttur. Ancak farklı

kültürlerin uzun süre bir arada olmasına rağmen ortak bir kültür oluşmamıştır. Üstelik ekonomik fonksiyonların da etnik çizgiler yönünde ayrı şekilde oluşması toplum içinde çeşitli katmanların birbirine güvensiz olması sonucunu yaratmıştır. İngiliz himayesi döneminde ticarete yatkın Çin asıllı tüccar ve iş adamları ülkedeki servetin % 30 kadarına sahip olurken, toplumun öz evladı statüsündeki “bumiputras” denen, çoğu Malay asıllı ve çoğunluğu oluşturan yerliler kendilerini eziliyor hissetmişlerdi. Bu kesim ülkedeki servetin sadece % 2.5 kadarına sahiptiler, eğitim yolları kapalı idi ve kent dışı fakir alanlarda oturuyorlardı. Bu sorun (yani aynen Irak'ta Şiiilerin durumu gibi çoğunluğun ezilmesi) Malezya'da birden fazla kutup ve İslami kökten dincilik tehlikesi yaratmıştır. 1969 yılında Malay ve Çin asıllı kavgası sokaklara dökülmüştür. 200 kişi ölürken 1971 yılında ortaya çıkacak olan ve NEP kodu ile anılan, sosyal, siyasi ve ekonomik alanlarda, yeni, zorlayıcı ve yapıyı Malay çoğunluk lehine ve diğer azınlıkların aleyhine değiştirecek ayrımcı düzenlemeler gündeme gelmiştir. Böylece Malezya; dünyada, Anayasasında ve kanunlarında ırk ayrımı alenen yazılı olan tek ülke olmuştur.

“Malezya; dünyada, Anayasasında ve kanunlarında ırk ayrımı alenen yazılı olan tek ülke olmuştur”.

MALEZYA'NIN EKONOMİK YAPISI FARKLI!

Malezya hem petrol hem de tabii gaz açısından zengin, dış ticaret açısından net ihracatçı bir ülke. Ayrıca dünyanın en ö-

nemli çinko kaynakları Malezya'da bulunuyor. Bakır, boksit, kömür ve uranyum da bol miktarda mevcut. Malezya aynı zamanda dünyanın bir numaralı palmiye yağı ihracatçısı, ayrıca önemli bir tropik kereste satıcısı ve kauçuk piyasasının da en büyük satıcı ülkelerinden. Yani Malezya tabii kaynakları çok zengin bir ülke ve geçmişte sadece petrol fiyatları çok düştüğü veya çinko fiyatları çok indiği zaman sorun yaşıyordu. Tabii kaynaklar nedeni ile Malezya ihracat potansiyeli çok yüksek bir ülke. Ancak ham madde satıcılığından kurtulmak ve geliri arttırmak için bazı şeyler yapması ve daha yüksek katma değer elde edebilmek için sanayileşmesi gerekiyordu. Bunun için de sanayide çalışmak üzere yurt dışından ülkeye işgücü bile ithal edildi. Yani bu görüntüyle Malezya'nın Türkiye'ye hiç benzemeyen bir yapısı var.

“Malezya dünyanın bir numaralı palmiye yağı ihracatçısı, ayrıca önemli bir tropik kereste satıcısı ve kauçuk piyasasının da en büyük satıcı ülkelerinden. Malezya'nın Türkiye'ye hiç benzemeyen bir yapısı var”.

Tekrar vurgularsak, Malezya tabii kaynak avantajına karşın, etnik ve din yapısı nedeni ile çok sorunlu. 24 milyon nüfuslu bu ülkede nüfusun % 59 kadarı Malay asıllı, % 31 kadarı Çin ve % 10 kadarı da Hint ve diğer ırklardan. Ülkeye siyasi olarak UMNO adlı Malay asıllı Müslümanları temsil eden partinin, Çin ve Hint asıllıların

partileri ile yaptığı koalisyon hakim. Ama ekonomik güç ve servetin büyük kısmı da özellikle Çin asıllıların elinde. Hükümetin ilk başta 1960'lı yıllarda uyguladığı serbest piyasa ekonomisi, ticaret ve serveti kontrol eden Çin asıllı azınlıklara yaramış, Müslüman Malay asıllıların ise kötü durumda kalmış. Bu nedenle 1971 yılında Malezya NEP adı verilen yeni ekonomi politikası yaklaşımı gündeme getirmiş. Müslüman Malaylar sokak isyanlarını başlatınca Malezya ekonomik stratejisini değiştirmiş.

Malezya NEP çerçevesinde hem ekonomiyi büyütme, hem de gelir ve servet dağılımını Malay çoğunluk lehine çevirmek için strateji üretmiş. Malezya devleti yatırım ve üretime girip müdahaleci hale gelirken, iş olanakları ve eğitim tamamen Malay asıllıların emrine verilmiş. Malay asıllılar için büyük bir eğitim seferberliği başlatılmış. Bu da bütçe açıkları ve dış borç ile finanse edilmiş. Malezya'da halka açık şirketlerin hisselerinin en az % 30'u Malay asıllılara ait olması gerekiyor. Şirketlerde çalışanların en az % 30 kadarının da Malay asıllı olması zorunlu. Ayrıca devlet işleri ve üniversiteye girişlerin çoğunluğu da Malay asıllılara verilecek, Malay okullarında İngilizce ders olmayacak gibi zorlayıcı kurallar getirilmiş, devlet ihaleleri kanunen Malay asıllı kimselere verilmeye başlanmış.

“Malezya'da kriz öncesindeki günlerde bütçe açığı nerede ise sıfır. Kısa vadeli dış borcu da çok az! Bu Malezya ile Türkiye arasındaki unutulmaması gereken çok önemli bir fark!”

Tablo 2
1987 – 1997 Arası Ülkeye Giren Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımının
Toplam Yatırıma Oranı

ÜLKE	1987-92	1993	1994	1995	1996	1997
Gelişen Ülkeler Ortalaması	3.9	6.4	8.0	7.3	8.4	10.3
Hong Kong	9.9	11.5	10.6	7.7	11.5	9.9
Endonezya	2.7	4.3	3.8	6.7	8.9	7.0
Güney Kore	1.1	0.5	0.6	1.1	1.3	1.8
Malezya	18.1	20.3	14.9	11.1	12.1	12.2
Singapur	32.2	23.1	36.1	25.6	23.1	27.3
Tayvan	3.3	1.7	2.5	2.6	3.3	3.8
Tayland	5.6	3.6	2.4	2.9	3.1	6.8

Bu tür ilkeler devlet harcaması da kullanılarak ekonomiyi hızla büyütme başlamış. Gelir ve servet dağılımının değiştirilmesi büyüyen bir ekonomi ortamında yapılıncı da pek siyasi huzursuzluk getirmemiş. Bu büyümenin enflasyonist olmaması için de yabancı sermayeye kucak açılmış ve 1990'lı yıllara girilirken Malezya adeta dünyanın her yerinden yabancı sermaye ve çok uluslu şirketlerin istilasına uğramış. Yabancı sermaye teşviki sonucu 1990'lı yıllara girilirken yıllık yabancı sermaye yatırımı toplam yatırımın oranı olarak % 20 rakamını aşmış. Bu dışı tamamen açık olmak demek.

Bu kadar yabancı sermaye girince, hem enflasyon çok düşük makul ölçüde kalmış, hem de işsizlik % 2.5 rakamına kadar düşmüş: Tabii döviz kuru da ilerlememiş, olduğu yerde devam etmiş, oldukça sabit kalmış.

Bu ortamda Malezya tarım sektörünü oldukça ihmal ederek yatırımlarda tamamen sanayileşmeye yüklenmiş. Sanayi sektörünün toplam üretimdeki payı % 50 düzeyine çıkarken tarım % 10, hizmetler de % 40 rakamına gitmiş. Şu anda Malezya tarım ürünleri ve gıda ithalatçısı, ama başta elektronik olmak üzere önemli bir sanayi ü-

rünleri ihracatçısı haline gelmiş. Malezya böylece Kore'den sonra, sanayileşmiş ülkeler arasına katılmanın en ciddi adayı olmuş. Tabii Malay ve Çin asıllıların yaşam ve eğitim düzenleri de birbirinden ayrılmış ve Çin asıllılar çocuklarını dış alemde eğitmeye başlamışlar.

Kriz yılı olan 1997 yılına gelindiğinde Malezya % 7-8 civarında bir büyüme hızına sahip, ama cari denge, çok hızlı büyüyen ve değişen tüm ekonomilerde olduğu gibi sürekli GSYİH oranı olarak % 5 civarında açık veriyor, üstelik de Ringgit adındaki parası dolara karşı 2.5 civarında nerede ise on yıldır sabit, yani aşırı değerli. Kriz öncesindeki günlerde ise bütçe açığı nerede ise sıfır. Kısa vadeli dış borcu da çok az! Bu Malezya ile Türkiye arasındaki unutulmaması gereken çok önemli bir fark!

Yukarıdaki veriler ışığında bu ülkenin kriz yaşamaması gerek gibi gözüküyor. Ama yaşadılar.

MALEZYA NEYİN KRİZİNİ YAŞADI?

Daha önce de belirttiğimiz gibi Malezya, hem Türkiye'den hem de diğer Asya krizi ülkeleri Tayland, G. Kore Endonezya ve Filipinler'den çok farklı bir ülke. Kendine has avantajları ve kendine has sorunları

var. Ancak diğer ülkelerden farklılıkları IMF'e müracaat etmesini gerektirmeyen şekilde olduğundan, yani kısa vadeli borçları bu borçların servisinin mevcut kaynaklarla yapılabileceği düzeyde bulunduğundan, Malezya diğer ülkeler gibi IMF'e müracaat etmek zorunda kalmamış ve eksantrik ekonomik atılımlar yapabilme lüksü olmuş. Burada hemen sermaye akımı kontrolü tedbirlerine de değinmek gerekli. Aslında Malezya krizin başında değil, krizin ülkede büyük tahribat yapmasının sonrasında (bir yıl sonra) sermaye hareketi kontrolü tedbirleri almış bir ülke. Tersine Hong Kong, Tayvan ve Singapur farklı boyutta sermaye hareketi kontrolü önlemlerini erkenden alarak krizin ülkelere bulaşmasını önlemiş olduklarından, esas incelenmesi gereken bu ülkeler. Ama biz popüler ilginin odağı haline gelen Malezya'ya dönelim!

"Hong Kong, Tayvan ve Singapur; esas incelenmesi gereken bu ülkeler. Ama biz popüler ilginin odağı haline gelen Malezya'ya dönelim!"

Yukarıda belirtildi. Malezya kriz öncesinde ekonominin temel göstergeleri açısından kötü durumda değildi. Büyüme vardı, düşük enflasyon ve düşük işsizlik düzeyi görülüyordu. Malezya çok yüksek dozda yabancı sermaye yatırımı alıyordu, böylece cari denge açığı sorun olmuyordu, sadece aşırı değerli bir parası vardı, yüksek düzeyde de tasarruf ve yatırım bulunuyordu, tasarruf yatırım dengesizliği pek sorun olmamasına rağmen, sorun arayanlar yüksek cari denge açığını gündeme ge-

tiriyorlardı. Ama ülkenin yabancı sermaye yatırımı nedeni ile sermaye hesabında fazla vermesi cari açığı göğüslemesini sağlıyordu. Bütçe açığı da yoktu. Bu durumda Malezya IMF'e gitmeye mecbur değildi! Kısa vadeli sermaye hareketinin çoğu da banka sistemi borçlanması vasıtası ile içeri girmekte idi.

Bu verilerin sonucu çok önemli: Malezya'nın borç servisi sorunu diğer Asya ülkelerinden çok düşük! Bu nedenle yüksek cari denge açığına rağmen Malezya IMF'e müracaat etmek zorunda kalmıyordu. 1996 rakamları ile kısa vadeli borç servisi Endonezya'da ihracatın % 31, Filipinlerde % 16, Tayland'da % 10 kadarı iken Malezya'da sadece % 3. 6 kadarı idi. Cari denge açığı ve kısa vadeli borcun toplamının döviz rezervlerine oranı ise 1996 yılında Endonezya'da % 138, Filipinler'de % 149, Tayland'da % 153, Kore'de % 251 iken, Malezya'da sadece % 55 idi. Ancak Malezya bütün bu avantajlara rağmen gene de büyük sorunları olan bir ülke idi.

Ne idi sorunları? Siyasi durumu yukarıda aktardık. Ekonomik sorunlarına bakalım: Birincisi sanayileşme çabası içinde tarım sektörü çökmüştü, gıda ve tüketim maddeleri ithal edilir hale gelmişti. İkincisi liberalleşme gelirken yapılan özelleştirmeler ve yatırımlar, teşviklerin dağılımı gibi konular siyasi tercih temeline oturtulmuştu, hatta ırk ayırımına dayanmıştı. Dr. Mahathir Muhammed hiç bir zaman verimli olamayacak dev projelere paraları saçmakta idi. Petronas kuleleri inşa edildikten sonra doldurulamamıştı. Birine petrol şirketi kendi taşınmak zorunda kalmıştı. Öbürü ise boştu. Banka ve kredi sistemi aşırı açılırken, inşaat sektörü adeta uçmakta idi, burada en uygun tasvir "reel sektör balonu" sözü olabilir. Tabii reel sektörün aşırı açılması da aşırı ithalata neden oluyordu.

“Türkiye sorunlu kredi ve aktif yönetim şirket kurulması konularına çözüm getirmeyip sorunların tümünü bankaların üstüne yıktı ve böylece bankalarda sermaye gerekliliği şartlarını da zorlayıcı şekilde yükselttiği için banka sistemi kredi veremez ve kârlılığa dönemez hale geldi”.

Önemli bir sorun ise 1990’lı yıllarda bü-yüme biraz yavaşlayınca ve yabancı ser-maye yatırımının bölgeye girişi de biraz durunca, yüksek kredi kullanımına en-deksli finans kesiminin faaliyetlerini fren-leyememesi, küçülememesi idi. Sonuçta Malezya’nın yabancı bankalardan aldığı kredilerin toplamı 1995 yılında 16 milyar dolar iken 1997 yılında 29 milyar dolara çıkmıştı. Böylece yatırımların ekonominin genelinden çok daha hızlı arttığı bir dönem gündeme gelmişti. Düşen yabancı sermaye yatırımı banka sisteminden alınan dış kay-naklı kredilerle dengelenmeye çalışıldı. Kredi sistemindeki genişleme özel sektö-rün ölçsüz genişlemesinin günahı idi. Ya-tırım ve reel sektör yavaşlarken, kredi kul-lanımı 1992 yılındaki GSMH oranı olan % 133 rakamından 1997 yılında % 170 raka-mına yükselmişti. Buna da “bankacılıkta kredi balonu” diyelim.

Sermaye hareketlerine dönüldüğünde azalan yabancı sermaye yatırımı ve sanayi-leşen Malezya’nın en büyük yatırımı olan

elektronik sektöründe aşırı kapasite oluş-muş olması, ve Batı ekonomilerinden gelen talebe aşırı bağımlılık, 1996 yılında itibaren sorun oldu. Bu esnada Malezya’nın vasıflı işgücü kaynağı eksikliği, ithal işçilerin açığı dolduramaması, teknolojik gelişmenin çok yavaş olması, araştırma geliştirme faa-liyetlerinin sınırlı olması gibi teknoloji ve insan kaynağı sorunları da su yüzüne çık-maya başlamıştı. Bu faktörler Malezya’da krizin çıkmasında makroekonomik faktör-lerden çok daha önemli nedenler oldu, çünkü güven sorunu yarattı. Peki krizde Malezya IMF’e gitmedi de neler yaptı?

ÖNCE KİM KURTARILDI?

1997 yılında su yüzüne çıkan Asya kri-zinin Tayland’dan başladığı biliniyor. 1995 ve 1996 yıllarında Tayland cari denge açığı GSYİH oranı olarak % 8 civarında idi, yani çok büyüktü ve işler kötüye gidiyordu. Tayland borsa endeksi 1993 yılında 1683 düzeyinde iken, 1996 yılında 1281 değerine inmişti. Tayland parası Baht, spekülâtörler tarafından 1996 yılı sonunda ve 1997 yılı başında test edilmişti. Sonunda 2 Temmuz 1997 tarihinde Tayland Merkez Bankası baskılara dayanamayıp 13 yıldır dolar ba-sına 25-26 aralığında belirlemiş olduğu dö-viz kurunu serbest bıraktı ve hem Asya’nın hem de dünyanın kaderi değişti.

Ocak 1997 tarihinde dolara karşı 25 de-ğerinde olan Tayland parası Baht Ocak 1998 tarihinde 52 değerine, Kore parası Won aynı zaman diliminde 850 değerinden 1.698 değerine, Malezya parası Ringgit 2,5 değerinden 4,4 değerine, Endonezya parası Rupiah 2.370 değerinden 14.228 değerine düştü. Para kurulundaki Hong Kong hiç kur değiştirmede, Çin zaten sabit kur - ka-palı kambiyo sisteminde idi, sağlam yapı-daki Singapur ve Tayvan da minimal kur değişikliği ile (% 25 kadar) sorunu atlattılar.

*“Türkiye dünya rekoru
bütçe açığına sahiptir.
Malezya’da bütçe
açığı sıfırdı.
Üstelik onlarda
görev zararı adı altında
kamu bankalarına gizlenmiş
20 milyar dolarlık
saklı bütçe açığı da yoktu”.*

Krizin bulaştığı Malezya’da, kriz başlangıcından altı ay kadar sonra, 6 Ocak 1998 tarihinde bir dolar 7,2 değerine çıkmıştı. 12 Şubat 1998 tarihinde ise en kötü nokta olan 7,9 değerine gelinmişti. Sonra alınan önlemler çerçevesinde, 3 Mart 1998 tarihinde ise kur 5,4 değerine geri geldi. Ağustos 1998 içinde ise 4,2 değerine geri dönmüştü. Kambiyo kontrollerinin ilan edildiği tarihin ise 1 Eylül 1998 olduğunu ve Ocak 1997 tarihinde dolar başına 2,5 olan Ringgit’in de 1998 Eylül ayındaki kambiyo kontrolleri ortamında 3,8 değerine sabitlendiğini de unutmayalım. Yani Malezya’da döviz kuru çoktan kopmuş ve aslında hiç kriz yaşamaması gereken ülkede büyük tahribat kambiyo kontrollerinin gerçekleşmesinden çok önce meydana gelmişti. Kambiyo kontrollerinin bulunduğu günün aynı zamanda Mahathir Muhammed’in Başbakan yardımcısı ve ılımlı İslami lider Anwar İbrahim’i de görevden azlettiği, siyasetin de iyice karıştığı, etnik ve din bazlı barışın da sona erdiğini gün olduğunu da ekleyelim.

Malezya 2 Eylül 1998 tarihine kadar aslında IMF tipi risk azaltıcı tedbirler uyguladı. IMF tipi programların dışına çıkışı ve Keynesyen talep arttırıcı politikalara geçiş kriz başlangıcından 1.5 yıl sonraya geliyor.

Malezya’nın 1997 yılından kambiyo kontrollerinin uygulanmaya konduğu Eylül 1998 başına kadar, ilk adımda uyguladığı risk azaltıcı tedbirlerinin başında faiz hadlerini % 9 düzeyinden % 12 düzeyine yükseltmek geliyordu. Burada hedef, azmış olan kredi kullanımını frenlemektir. Hükümet kredi stoku daraltılırken, yeni kredilerin sadece sağlam yapısı olan firmalara verilmesi için de düzenlemeler yaptı. Sonra 1998 yılının Mayıs ayında (kambiyo kontrollerinden evvel) atılan adımlar ile iki tane kuruluş devreye girdi. Bu kuruluşlar Türkiye’nin yapamadığı ve hala yapması gereken şeyleri yaparak, mali sistemin çöküşünü sınırlı ölçüde tutmayı, reel sektör banka barışını ve batıkların temizlenmesini acilen sağladılar. Batık krediler toplam kredilerin % 7’si kadardı (Türkiye’de bu rakam hala % 20 değerinin üstünde, bu nedenle de reel kredi genişlemesi yok). Devletin kurduğu, Danamodal adı ile tanınan sermaye fonu kaynak yaratmaya çalışırken, Danaharta denen aktif fonu devreye girdi ve sorunu büyük ölçüde ortadan kaldırdı. Danaharta bankaların batık kredilerini yarısı değere satın alırken, borç ödeyemeyen şirketlerin de aktiflerini satmalarını ve Danaharta kurumuna geri ödeme yapmalarını büyük ölçüde sağladı. Bu iki kuruluş sonuçta küçük bir kâr yapacak ve 2005 yılında da faaliyetlerine son verilecek.

Türkiye ise sorunlu kredi ve aktif yönetim şirket kurulması konularına çözüm getirmeyip sorunların tümünü bankaların üstüne yıktı ve böylece bankalarda sermaye gerekliliği şartlarını da zorlayıcı şekilde yükselttiği için banka sistemi kredi veremez ve kârlılığa dönemez hale geldi. Özetle Malezya reel sektörün rehabilitasyonunu ön plana çıkartıp, sorunlu bankaları da daha sonra ele alarak, kredi sisteminin işlemlerini sağlamaya büyük ölçüde muvaffak oldu. Türkiye ise işe tersten, bankalardan

başladı ve kilitlenmiş reel sektör ve banka ilişkileri ve artmayan kredi ortamında bulunuyor. Yani hem bankalar elimine oldu, hem de reel sektör toparlanamadı. Malezya'nın bu işleri gerçekleştirmek için Dünya Bankası kredisi kullandığını da ekleyelim.

MALEZYA NASIL KURTULDU ?

Artık Malezya hikayesinin ideologlara en ilginç gelen tarafını, kambiyo kontrolü ve Tobin vergisi politikaları türü uygulamaları tartışmaya hazırız. Malezya standart IMF stand-by programı kullanmaması ve sonradan da olsa kambiyo kontrolü yapması ile diğer ülkelerden ayrıliyordu.

Peki Malezya neden IMF programı kullanmalı idi? Aşağıdaki karşılaştırma Malezya'nın neden IMF programına gereksinmesi olmadığını açık seçik ortaya koyuyor.

Türkiye dünya rekoru bütçe açığına sahipti. Malezya'da bütçe açığı sıfırdı. Bu nedenle bütçe açığını büyüterek durgunluğu aşına, büyümeyi toparlama ve bu arada faizi yükseltmeme opsiyonlarına sahipti. Üstelik onlarda görev zararı adı altında kamu bankalarına gizlenmiş 20 milyar dolarlık saklı bütçe açığı da yoktu.

Türkiye dünyanın enflasyon rekoruna sahipti, Malezya'da enflasyon % 3 gibi bir rakamda idi, ciddi bir enflasyon sorunu yoktu.

Bütçe açığı ve enflasyon yokluğunda Malezya'da reel faiz göğü delmemişti, Türkiye'de delmişti.

Türkiye enerji bağımlısı idi, Malezya net petrol ve tabii gaz ihracatçısı idi.

Türkiye'de cari denge açığı 2000 programı başlangıcında küçüktü, çünkü Rusya moratoryumu, seçim ve siyasi kriz, iki büyük deprem ve yüksek dozda negatif bü-

yüme vardı ve cari denge açığı ufaktı. Malezya'da ise cari denge açığı büyüktü, kur aşırı değerli idi, ama yabancı sermaye yatırımı (çoğu fiziki yatırım) aldıklarından içeri doğru sermaye hareketi, cari denge açığını dengeliyordu. Bu nedenle Malezya kriz yaşamaması gereken bir ülke hiç değildi.

“Türkiye dünyanın enflasyon rekoruna sahipti, Malezya'da enflasyon % 3 gibi bir rakamda idi, ciddi bir enflasyon sorunu yoktu”.

Malezya'da sorunlar başlıca iki yerde toplanmıştı. Banka sistemi dış alemden borçlanarak içerde kredi balonu yaratmış ve özellikle inşaat sektöründe balon oluşmuştu. Banka sisteminin zayıflığı, kırılabilirliği Malezya ve Türkiye'nin ortak ve önemli bir özelliği idi. Finans sisteminin zayıflığı bu iki ülkede de temel kırılabilirliği oluşturuyordu. Acıdır ki biz bu gerçeği geçmişte telaffuz edip bankalar kâr etmez dediğimiz zaman Türkiye'de kimse ne dediğimizi pek anlamıyordu. Bunun dışında Malezya'da reel sektörün bankalara borçluluğu da önemli bir sorundu. Ancak Türkiye'de tüm fonları devlet topladığında kredi gelişmesi Malezya kadar balon değildi, küçüktü!

Tayland'da ekonomik kriz 1997 ortasında başlayınca, bölge genelinde güvensizlik yani bulaşma etkileri sonucu Malezya parası derhal dalgalanmaya girdi ve dolar bir yıl içinde % 75 değer kazandı. Kur tahribatı olurken, ortada kambiyo kontrolü yoktu. Ancak 1998 ortasından sonra Malezya ekonomiyi bütçe açığı ile Keynesyen genişletmeye tabi tuttu. Fakat önce, bizce en ö-

nemli politika adımı ile, aktif yönetimi şirketi ile reel sektörü rehabilite etti, daha sonra 70 adet bankayı kapattı, birleştirdi ve sistemin tümünü 10 bankaya düşürdü, yani finans kesimini ikinci etapta topladı. Yani Türkiye'deki sekansın tam tersini yaptı ve kredi sistemini kurtardı. Sonra fon çıkışını önleyen kambiyo kontrolleri gündeme geldi.

"Malezya aslında IMF programı gereken bir ülke değildi. Ama Tayland çöküşü sonrasında ciddi yabancı sermaye çıkışı ve güven sorunu oluşmuştu".

Malezya aslında IMF programı gereken bir ülke değildi. Ama Tayland çöküşü sonrasında ciddi yabancı sermaye çıkışı ve güven sorunu oluşmuştu. Mahathir'in Soros ile itişmesi ve Başbakan Yardımcısı Anwar İbrahim ile olan hukuk rezaleti de güveni erozyona uğrattıyordu ve krizi büyüten nedenler oldular. Bu ortamda sermaye hareketi kontrolleri gündeme "kısa ve orta vade" için gelebilirdi. Nitekim öyle oldu.

Kriz başlangıcından tam bir buçuk yıl sonra ve döviz kuru patladıktan kabaca bir yıl sonra, 2 Eylül 1998 tarihinde, kur 1 dolar 3,8 Ringgit değerine gerilemişken, kur sabitlendi ve kambiyo kontrolleri geldi. Önce yabancıların elindeki hisse senetlerine bir yıl satamama ilkesi getirildi, ama Şubat 1999 yılında bu yasak kalktı ve bir çıkış vergisi getirildi. Ayrıca hisse senedi üzerinden elde edilen kârların da dışa transferi % 10 vergiye tabi tutuldu. Yurt dışına 1000 Ringgit üstü transfer ve dışarı-

da döviz hesabı açma Merkez Bankası iznine bağlandı, yasaklandı demek daha doğru olur. Yurt dışında Ringgit cinsinden işlem yapılması ve off-shore faaliyetleri de yasaklandı. İhracata dönük firmalara bu yasaklar etki getirmesin diye onlar yasaklardan muaf tutuldu. Faizler % 12 gibi düzeylerden 1999 başında % 7,5 ve 1999 sonunda % 3,5 düzeyine düşürüldü. Ev ve araba almak için kredi faizleri, teşvik bağlanarak devlet desteği ile düşük tutuldu. Bankalara kredi genişlemesini % 8 rakamının altına düşürmemek emredildi. Kısacası ekonomi 1999 yılından başlayarak genişleme yoluna itildi. Bu arada da tüm Asya zaten yeniden yabancı sermaye almaya başlamıştı. Aşağıda Asya krizi ülkelerine bakarsanız kabaca hepsinde aynı şeylerin olduğunu görebilirsiniz. 1997 yılına yüksek büyüme ile giriş, 1998 yılında yüksek negatif büyüme yani daralma, 1999 yılından başlayarak reel büyümenin yeniden yüksek pozitif dönmesi. Malezya'da da kambiyo kontrolleri de zaman içinde düşürüldü ve kaldırıldı.

Tablo 3
Asya'da Kriz Ülkelerinde GSYİH
Reel Büyümesi (%)

	1996	1997	1998	1999	2000
Tayland	5.5	-0.4	-8.0	4.2	5.0
Malezya	8.6	7.7	-6.8	4.9	5.2
Güney Kore	7.1	5.5	-5.5	9.2	6.5
Tayvan	5.7	6.8	4.9	5.4	6.0
Hong Kong	4.5	5.3	-5.1	1.7	3.9
Singapur	7.5	8.0	1.5	5.5	6.0
Endonezya	8.0	4.6	-13.7	-1.0	3.8

Tablo 3'de Tayland, krizin temel nedeni olan ülke ve çok tahribat gördüğü gözüküyor, 2 yıl peş peşe eksi büyüme yaşadı, IMF desteği kullandı. Malezya'nın performansının IMF programı kullanan Kore'den daha iyi olduğunu kimse iddia edemez. Para kurulu ülkesi Hong Kong da durumu oldukça iyi idare etti. Singapur ve Tayvan

zaten iyi idare edilen ülkeler, krizi hafifçe hissedip, negatif büyüme yaşamayıp, ıskaladılar. Krizden en çok tahribat gören Necmettin Erbakan'ın bize örnek gösterdiği, halbuki üçkağıtçı diktatör ve siyasilerle tahrip olan Endonezya oldu. IMF yardımı-na rağmen bugün hala çözemedikleri siyasi sorun ülkeyi perişan etti, bölünmeye götürdü.

“Krizden en çok tahribat gören Necmettin Erbakan'ın bize örnek gösterdiği, halbuki üçkağıtçı diktatör ve siyasilerle tahrip olan Endonezya oldu”.

Aşağıda kambiyo kontrollerinin teorisine gireceğiz. Malezya'nın bugün önünde duran siyasi sorunları da ekleyerek yazımızı bitireceğiz.

MALEZYA'NIN GELECEĞİ KARIŞIK!

Bu bölümde sermaye hareketleri konusunun yarattığı teorik ekonomi sorunlarına biraz değineceğiz.

Sermaye hareketlerinin ülkeye girişi ekonomi politikasını yönetenleri (konu iyice basitleştirilirse) dış rekabet gücü ile enflasyon arasında bir tercih yapmaya zorlamakta, bir ikilem yaratmaktadır. Sermaye girişi olduğunda, eğer giren sermayenin etkilerini sterilize etmezsen, faiz hadleri düşmekte, iç talep azmakta ve ülke içine satılan döviz mahalli parayı aşırı değerli hale getirmekte. Aşırı değerlilik ise enflasyonu düşürmekte ama dış denge ve ticarete rekabet gücünü bozmakta. Tersine, sermaye

girişi etkilerini sterilize eder ve döviz kurunu yukarı doğru oynatmak, yani müdahale etmek istersen, gelen döviz arzının tümünü Merkez Bankası döviz alarak karşılamakta, bu da mahalli para cinsinden parasal genişleme yaratmakta, böylece döviz kurunda dengeyi sağlamakta, ama enflasyon mücadelesinden vazgeçmekte. Tabii bir önemli konu da sermaye hareketi girişinin, ani tersine dönüşleri ile yaşanmakta. Bir diğer sorun da sermaye girişi sonrası banka sisteminin kredi genişlemesi yaratması olmaktadır. Bir tarafta döviz cinsinden pasifler ile mahalli para cinsinden aktiflerin uyumsuzluğu, diğer tarafta kısa vadeli finansman ile uzun vadeli kullanım çifte risk yaratmakta.

Latin Amerika'da bu sorun ile ilgili yaklaşım genelde sermaye girişinin etkilerini sterilize etmek şeklinde olmuş. Bu bir süre gitmiş, ama sonunda sürdürülemez politika haline gelmiş. Asya krizinde de benzer şekilde sterilize etmek yönüne gidilmiş. Bu şartlarda ülkelerin paraları aşırı değerli hale gelmiş.

“Türkiye gibi bütçe açığının devasa olduğu bir ülkede maliye politikasının sıkılması kolay değil”.

Çözüm önerisi alternatifleri çeşitli. Mesele genişletilmiş para arzı ile faizleri düşürmek ve sermaye girişi olmamasını sağlamak, ve aynı anda sıkı maliye politikası ile iç piyasada enflasyon zıplamasını engellemek. Malezya gibi bütçe açığı olmayan ülkelerde bu mümkün olabilir, ama Türkiye gibi bütçe açığının devasa olduğu bir ülkede maliye politikasının sıkılması kolay

değil.

İşte bu noktada sermaye hareketlerini engelleme şeklinde bir alternatif gündeme gelmekte. Sermaye hareketi kontrolleri piyasaya güvenen iktisatçıları, uluslararası kuruluşları ve Hükümetleri iyice rahatsız etmekte. Tabii sermaye hareketi kontrolleri eğer etkilerini minimize veya maksimize edip ideolojik gıda haline getirmezsen kısa bir süre için etkili olabilir. Burada iktisatçıların geneli tarafından tavsiye edilen, kabul gören yaklaşım, eğer sermaye hareketi sınırlaması uygulanacaksa, kısa vadeli akımları dışarıda tutup, uzun vadeli akımları içeri salmak, veya girişleri vergiye tabi tutup, çıkışları engellemek şeklinde olmaktadır. Diğer taraftan bir kaç yıl gibi orta vadede kontrolleri kaldırmak gerektiği de vurgulanmaktadır. Şili ve Malezya'da yapılan sermaye hareketi kısıtlaması uygulamalarının ve Tobin vergisi denen sermaye hareketi vergilemesinin tam etkisi nedir, henüz ölçülemediği gibi, (ideolojik bakanlarda inanç var, ölçüm gerekmez tabii) zaten orta vadede her iki ülke de kontrolleri kaldırmıştır.

Malezya'da ekonomik sorunların kriz gerektirecek kadar büyük olmadığını, siyasi sorunların daha da büyük olduğunu yazmıştık. Bu biraz da 22 yıllık Başkan (diktatör?) Mahathir Muhammed'in yaklaşımından kaynaklanıyor. Mahathir ülkeye çok hizmet etti ama çok da israf yarattı. Bir çok da kendine sadık(!) finansör-iş adamı yarattı. Havayolcu Tajun Ramli, Renong grubunun sahibi Halim Said, dev konteyner limanı işleten Syed Mukhtar el-Bühari, Ananada Krishan, Francis Yeoh bilinen isimler. Mahathir'in dev projeleri de bol israf yarattı. Petronas kuleleri birer ekonomik felaket olarak ortada duruyor. Bu kuleler ile dev havaalanı arasında yer alan, Cyberjaya adlı elektronik parkı ve 60 kilometrelik multimedya süper koridoru veya

Mahathir'in yeni inşa ettiği başşehir Putrajaya da ekonomik yük yaratan çok başarılı olmayan dev israf projeleri.

“Malezya ekonomisinin Türk ekonomisinden çok farklı olduğunu, bu nedenle Malezya örneğindeki sermaye hareketi kontrolü tartışmasının Türkiye'ye tavsiye açısından yanlış olduğunu vurguladık”.

22 yıl sonra iş başından ayrılacağını ilan eden Mahathir yerine son dört yıldır İçişleri Bakanı olarak görev yapan Abdullah Badawi adlı bir bürokrati koyacağını da ilan etti. Mahathir Muhammed aslında en büyük hatasını eski yardımcısı Anwar İbrahim konusunda yapmıştı. Anwar İbrahim ılımlı İslamcılardan biri idi. Mahathir - Anwar kavgası, aşırı İslamcı Nik Aziz yönetiminde PAS partisinin muhalefetini gündeme getirdi. Bu grubun topladığı Barisan Alternatif adlı cephe, kökten dinci İslamcılar, Hıristiyan demokratlar (“DAP partisi” ve Keadilan adlı Malay Milliyetçi partisinden oluşan bir koalisyon “Anwar İbrahim'in karısı Keadilan partisinin lideri”). Koalisyon ABD'ye cihat ilan eden şeriatçı Hadi Awang tarafından yönetiliyor, PAS taraftarları da Usame bin Laden tişörtleri ile ortada dolaşiyor. Parti “hudud” adını verdikleri şeriat tipi, mesela el kesme, taşlayarak öldürme gibi cezaları içeren bir hukuk sistemini gündeme getirerek kökten dinci İslam devrimi istiyor. Mahathir de bir yanda basını sansürleyerek, diğer taraftan

muhalefet partilerine oy veren eyaletlerin gelir kaynaklarını keserek duruma hakim olmaya çalışıyor.

“Malezya ilerdeki yıllarda ekonomi yaklaşımı ile değil de siyasette, kökten dinciliğin muhalefette güçlenmesi olgusu ile gündeme gelecek”.

SONUÇ

Malezya sermaye kontrolleri ile, (ideolojik nedenler ile de olsa) ekonomi tartışmasında önemli yer aldı. Biz bu yazıda sermaye kontrollerinin Malezya'nın ekonomi yaklaşımının önemli ve etkili parçası olmadığını, Malezya ekonomisinin de Türk ekonomisinden çok farklı olduğunu, bu nedenle Malezya örneğindeki sermaye hareketi kontrolü tartışmasının Türkiye'ye tavsiye açısından yanlış olduğunu vurguladık. Malezya sermaye kontrollerini kriz kontrol altına alındıktan sonra getirdi ve ekonomi teorisinde tavsiye edilen girişte kontrol yerine, etkileri çok tartışmalı çıkışı yasaklama ile gündeme geldi.

Malezya aslında sermaye hareketi kontrolü yaklaşımı ile değil, yabancı sermaye doğrudan yatırımlarını çekmekteki başarısı, yabancı sermaye kaynağına dayanarak

sanayileşmedeki başarısı ile ve kriz ortamında banka - reel sektör rehabilitasyonu yaklaşımı ile gündeme gelmeli, ancak bu alanlarda Türkiye'ye örnek olabilir.

Ama bizce Malezya ilerdeki yıllarda ekonomi yaklaşımı ile değil de siyasette, kökten dinciliğin muhalefette güçlenmesi olgusu ile gündeme gelecek. Yüz binlerce Malay asıllı genç Pakistan, S. Arabistan ve Mısır'da ekstremist yaklaşımla eğitilmekte. Mahathir sonrası Malezya, Suharto sonrası Endonezya gibi karışıklık ve yeniden bölünme potansiyeli yaşıyor.

KAYNAKÇA

- 1- Gàcs, J., Holzmann, R. ve Wyzan, M. L., The Mixed Blessing of Financial Inflows: Transition Countries in Comparative Perspective, International Institute for Applied System Analysis, 1999.
- 2- Edwards, S., Capital Flows and The Emerging Economies: Theory, Evidence and Controversies, The University of Chicago Press, 2000.
- 3- Islam, I. ve Chowdhury, A., Asia-Pacific Economies: A Survey, London and New York, 1997.
- 4- Islam, I. ve Chowdhury, A., Beyond The Asian Crisis: Pathways to Sustainable Growth, Edward Elgar, 2001.
- 5- Rao, B., East Asian Economies: The Miracle, A Crisis and The Future, McGraw-Hill, 2001.
- 6- Akyüz, Y. ve Cornford, A., 'Capital Flows to Developing Countries and the Reform of the International Financial System', Discussion Papers, UNCTAD, Kasım 1999.
- 7- "Malaysia: Changing the Guard, A Survey", The Economist, 5-11 Nisan 2003.

İnceleme

DR. ŞEVKET SAYILGAN

Ekonomist

2003 Yılı Para ve Kur Politikasının Genel Çerçevesi ve 2002 Yılı'nın Parasal Göstergelerin Analizi

1- AMAÇ VE KAPSAM

2003 yılında uygulanacak para ve kur politikasının genel çerçevesi, TCMB tarafından 3 Ocak'taki basın duyurusuyla açıklanmıştır. Bu çalışmanın amacı, söz konusu duyuruda yer alan temel unsurların tespit edilmesidir. Bu çerçevede;

- İlk bölümde; 2002 yılında uygulanan para ve kur politikasının ana hatları, programın temel hedefleri ve sonuçları, uygulama sonuçlarını belirleyen temel gelişmeler.
- Takip eden bölümde ise, 2003 yılı programı ile ilgili temel makro parametreler, 2003 yılında uygulanacak para ve kur politikasının esasları, programın güçlü ve zayıf yönleri, olası riskler ve uygulama performansını belirleyecek göstergeler tespit edilmektedir.

2- 2002 YILI PARA POLİTİKASI UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2002 yılında uygulanmaya başlanan is-

tikrar programında enflasyonun, 3 yıllık sürede % 12 düzeyine, daha sonra da tek haneli düzeylere indirilmesi amaçlanmaktadır.

2002 Yılında Başlayan İstikrar Programının Öncekilerden Önemli Farkları Şöyledir

- İstikrarın sağlanması için gerek koşul olan, Merkez Bankası bağımsızlığını güvence altına alan Merkez Bankası Yasası değişikliği yapılmıştır.
- Sağlıklı bir bankacılık sistemi için alınan radikal tedbirler başta olmak üzere, temel yapısal reformlar hız kazanarak 2001 ve 2002 yılında önemli ölçüde gerçekleştirilmiştir.
- Kamu maliyesi disiplininin sürdürülmesine yönelik ciddi tedbirler alınmıştır.

Programdaki Temel Hedefler

Enflasyon hedefi % 35, Faiz dışı bütçe

fazlası hedefi GSMH'nın % 6.5'i, GSMH büyüme oranı % 3.

Büyümenin Kaynakları (Tahmin: Yaklaşık % 6.5)

Avrupa ekonomisinde beklenen düzelenin gecikmesine rağmen yüksek ihracat performansı ve olumlu talep beklentileri nedeniyle stokların tekrar normal düzeylere yükseltilmesidir.

Para ve Kur Politikasının Dayandığı Temel Varsayımlar

- Bütçe disiplininin ödün verilmemesi.
- Başta bankacılık reformu olmak üzere, 2001 yılında başlatılan iktisadi reformların kesintisiz olarak sürdürülmesi.
- Bu önlemler ile borç stokunun sürdürülebilirliğine ilişkin endişelerin ortadan kaldırılmasıdır.

Para Politikasının Esasları

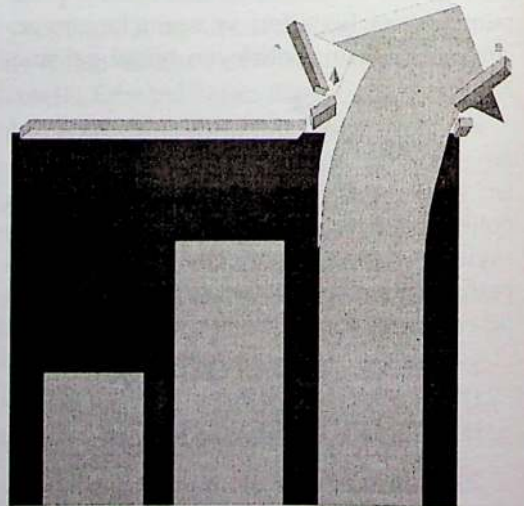
- "Örtük Enflasyon Hedeflemesi" stratejisiyle, para politikası kararları gelecek dönem enflasyona göre belirlenmiştir.
- Para tabanı için, dönemler itibariyle enflasyon hedefi ile tutarlı hedefler konulmuştur.
- Dalgalı kur rejimi uygulaması altında asıl politika aracı olan kısa vadeli faiz oranları, sadece fiyat istikrarı temel hedefi doğrultusunda aktif olarak kullanılmıştır. Merkez Bankası, sadece kurlardaki aşırı dalgalanmaları önlenmek amacıyla kurların seviyesine yönelik olmayan müdahalelerde bulunmuştur. Döviz rezervlerinin artırılması için döviz alım ihaleleri yapılmıştır.

Gelişmeler

- Uluslararası kuruluşlardan sağlanan güçlü mali dış destek ve tutarlı bir ekono-

mik program uygulanacağına yönelik beklentilerin oluşmasıyla, Nisan ayına kadar döviz kurları nominal ve reel olarak gerileme göstermiştir.

- Tutarlı sıkı maliye ve para politikalarının uygulanması ile yapısal reformların kesintisiz devamı, toplumun bir çok kesiminde programa olan güvenin artmasını sağlamıştır.
- İç talep yetersizliği, döviz kurlarındaki gerileme ve programa olan güvenin artmasıyla, enflasyon eğilimi düşük seviyelere gerilemiş ve beklentiler program hedefinin altına inmiştir.
- Enflasyon ve enflasyonist beklentilerin iyileşmesi, ters para ikamesi sürecine yol açarak, TCMB döviz rezervlerinin artışını ve beklenen reel faizlerin gerilemesini (% 15) sağlamıştır.
- Piyasalarda siyasi belirsizlik algılamasının oluşması ve program kazanımlarının kaybedilebileceği korkusu, Mayıs ayından itibaren, döviz kurları ve faizlerin belirgin şekilde yükselmesine ve enflasyon eğiliminin geçici olarak artmasına neden olmuştur.

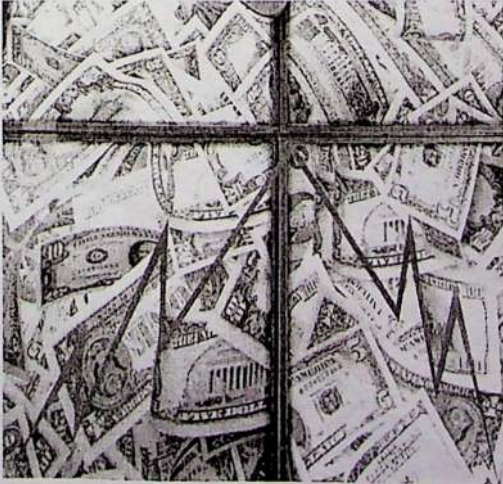

• Kısa vadeli faiz oranları, fiyat istikrarı temel amacına yönelik asıl politika aracı olarak, gelecek dönem enflasyonuna odaklı bir şekilde kullanılmıştır. Kısa vadeli faiz oranları (O/N), 2002 yılı içinde 6 kez indirilerek, % 59'dan % 44'e düşürülmüştür.

• Seçimler sonrasında yeni hükümetin istikrar programını devam ettireceği beklentisi ve Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki gelişmeler, beklentileri olumlu etkilemiş ve döviz kurlarının Eylül ayından itibaren belirgin bir iyileşme göstermesini sağlamıştır.

• Yıl sonu itibariyle hedeflenen faiz dışı fazla düzeyine ulaşamayacağına anlaşılması, yapısal reformlar ile kamu maliyesi disiplininin kalıcılığı konusunda tedirginlik yaratan bazı adımlar ve Irak ile ilgili tedirginlikler, beklentileri olumsuz etkileyerek reel faizlerin yükselmesine neden olmuştur.

• 2002 yılında yaşanan siyasi belirsizlik algılama sürecine ve seçim ortamına karşın, enflasyon yüzde 35'lik hedefin yaklaşık 5 puan altında kalarak % 29.7 seviyesinde çıkmıştır. Büyümenin ise, % 3'lük öngörüye karşın % 6.5 düzeylerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

• Yapısal reformlar, yılın ikinci yarısında bir miktar aksamasına rağmen sıkı maliye politikaları ve Merkez Bankası'nın sadece enflasyon odaklı para politikası, enflasyonla ilgili başarının sağlanmasında rol oynayan faktörler olmuştur.

• Para programında belirlenen parasal hedefler, yıl içindeki dönemlerde ve yıl sonu itibariyle tutturulmuştur. Para programında nominal çapa olarak kullanılan para tabanı, 10.850 trilyon TL düzeyindeki yıl sonu hedefine karşın, 10.720 trilyon TL ile hedefin altında gerçekleşmiştir.

• Doğrudan enflasyon hedeflemesi rejimine geçiş için gerekli teknik alt yapısını tamamlamıştır. Bu çerçevede; kısa ve orta dönem enflasyon tahmin modelleri oluşturulmuş ve beklenti anketleri yapılarak sonuçları kamuoyuna sunulmuştur. Öte yandan TCMB, Merkez Bankası Yasasında yapılan değişikliklerle, görev ve sorumlulukları bakımından doğrudan enflasyon hedeflemesine kurumsal olarak hazır hale getirilmiştir.

2- 2003 YILI PARA POLİTİKASI STRATEJİSİ İLE LİKİDİTE VE KUR POLİTİKASI

Programdaki Temel Hedefler

Enflasyon hedefi % 20, GSMH büyüme oranı % 5.

Hedeflere Ulaşılmasında Önem Taşıyan Unsurlar

- Kamu maliyesindeki sapmanın düzeltilmesi ve disiplinin korunması,
- Yapısal reformlara devam edilerek mevcut programın temel ilkelerine uygulanmasıdır.

Para Politikasının Esasları

- Amaç; 2002 yılında olduğu gibi, TCMB Yasasında belirtilen fiyat istikrarı-

nın sağlanması olacaktır.

- Temel para politikası aracı olarak; kısa vadeli faiz oranları, sadece enflasyon hedefine ulaşmak amacıyla etkin olarak kullanılacaktır.

- Uygulanacak strateji; enflasyon hedeflemesine geçilene kadar, başarısı 2002 yılında açıkça görülen, "örtük enflasyon hedeflemesi" olacaktır. Kısa dönemli faiz oranları, gelecek dönem enflasyonuna odaklı olarak belirlenecektir.

- Ek çapa olarak, para tabanı kullanılacaktır.

- 2003 yılı maliye ve gelirler politikası hedeflerinin kesinleştirilmesinin yanında, dışsal faktörlerin etkileri de değerlendirilerek, doğrudan enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçiş zamanı açıklanacaktır.

Likidite Yönetimi ve Kur Politikası

- Piyasadaki fazla likiditenin 2003 yılında da devam edeceği, dolayısıyla, herhangi bir likidite sıkışıklığının oluşmayacağı öngörülmektedir. Piyasadaki fazla likidite, 2002 yılı sonu itibarıyla 9.7 katrilyon Türk Lirası düzeyinde gerçekleşmiştir.

- 2003 yılında, para politikası operasyonel yapısında önemli bir değişikliğe gidilmeyecektir. Piyasadaki fazla likidite, Interbank'da TL depo işlemleri ve açık piyasa işlemleri ile, İMKB'de ise ters repo işlemleri ile çekilmeye devam edilecektir.

- Dalgalı kur rejimine 2003 yılında da devam edilecek, kurlar piyasa koşullarına göre oluşacaktır. Merkez Bankası, kurların düzeyini ya da yönünü belirleme amaçlı döviz alım ya da satım işlemi yapmayacak, kurlarda aşırı dalgalanma görüldüğünde alış/satış müdahalelerinde bulunabilecektir.

- Ters para ikamesi ve güçlü ödemeler dengesi gelişimine bağlı döviz arz fazlası

oluşması halinde, döviz rezervlerini artırmaya yönelik olarak ihale yöntemiyle döviz alımları yapılabilecektir.

- Ters para ikamesi ve güçlü ödemeler dengesi gelişimine bağlı döviz arz fazlası oluşması halinde, döviz rezervlerini artırmaya yönelik olarak ihale yöntemiyle döviz alımları yapılabilecektir.

Programın Güçlü Yanları

- Seçimler sonucunda istikrarlı bir hükümet yapısı ortaya çıkmıştır.

- Pozitif büyüme ortamına geçilmiştir.

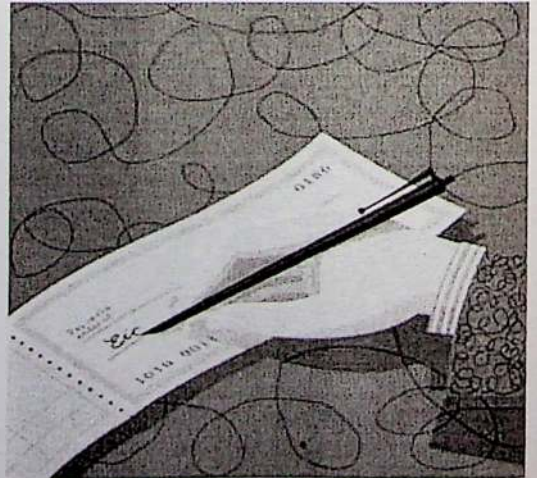
- Merkez Bankası'nın enflasyona odaklanmasını sağlayan dalgalı kur rejimi, henüz arzu edilen düzeyde olmasa da önemli ölçüde oturmuştur.

- Enflasyon beklentileri, 2002 yılı başına göre önemli ölçüde kırılmış ve uygulanan programa güven artmıştır.

Olası Riskler

a) Dışsal Riskler

- Irak'a yönelik muhtemel askeri operasyon, kurlar ve petrol fiyatları üzerinde en azından bir süre baskı yaratabilecek ve ekonominin geneli ile enflasyona yönelik olumsuz etkiler yaratabilecektir.

• Petrol fiyatlarındaki yükseliş, dünya ekonomisinde durgunluğa yol açabilecek, bu da Türkiye'nin büyüme ve döviz gelirlerinin önemli bir kaynağı olan ihracat performansını düşürebilecektir.

İçsel Riskler

- İç talep artışının enflasyonist baskı yaratabilmesi.
- Geçmişe endeksli fiyatlama davranışının kırılmaması.
- Mali disiplinin sağlanamaması.
- Başta bankacılık reformu olmak üzere reform sürecinde aksamaların ortaya çıkması.
- Enflasyonist beklentilerin iyi yönetilememesidir.

Büyümenin Kaynakları (Öngörü % 5)

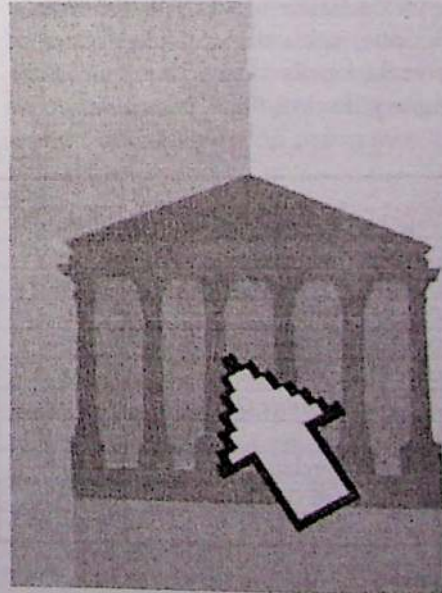
- Devam edeceği düşünülen ihracat artışı.
- Ancak asıl olarak önemli ölçüde canlanması beklenen iç talep, yani yatırım ve tüketim harcamalarıdır.

Programın Uygulama Sürecinde Performans Gelişimini Belirleyecek Göstergeler

- Piyasalarda, kamu fiyatları ile özellikle kamu maaş ve ücret artışları, kamunun enflasyonla mücadelede ne kadar samimi olduğunun bir göstergesi olarak alındığından, beklentileri doğrudan etkilemektedir.
- Özel sektörün fiyatlama ve gelirler politikası, enflasyonla mücadelede başarı performansını belirleyen faktörlerden biri olacaktır. Canlanacak iç talebin sürekliliği ancak, maaş ve ücret politikalarının hedeflenen enflasyon çerçevesinde belirlenmesi ile mümkün olabilecektir.
- Merkez Bankası'nın faiz oranlarını sadece fiyat istikrarı temel amacı ve enflasyon hedefi çerçevesinde belirlediği dikkate alındığında, faiz oranlarındaki düşüşler ancak enflasyon oranlarının hedefler çerçevesinde gelişmesi ile mümkün olacaktır.

Enflasyonla mücadelede, enflasyonist beklentilerin iyi yönlendirilmesi de başarıda belirleyici olan bir faktördür. Uygulanan program ve başta bankacılık reformu olmak üzere yapısal reform sürecindeki uygulama kararlılığı beklentileri etkileyecektir.

Uygulanan ekonomik programın temel taşlarından biri, faiz dışı fazladır. Ekonomik programla tutarlı bir faiz dışı fazla hedefine uyum, borç stokunun çevrilebilirliği sorununu azaltmakta, bu da risk primini düşürmektedir. Risk priminin düşmesi, reel faizlerin de düşmesini sağlayarak borçların çevrilebilirliğini kolaylaştıran bir süreci mümkün kılmaktadır. Borçların çevrilebilirliği sorununun azalması, ekonomide beklentilerin ve güvenin iyileşmesini sağlayarak hem ekonomik canlanmayı, hem de enflasyonla mücadeleyi kolaylaştırmaktadır.

2002 Yılı'nın Parasal Göstergelerin Analizi

1- PARASAL BÜYÜMENİN KAYNAKLARI VE LİKİDİTE HAREKETLERİ

TCMB analitik bilançosunda yer alan temel parasal göstergelerin, 2002 yılı gelişimleri incelenmiştir.

- TCMB'nin Hazineye kullandığı krediler tutarı, 2002 yılında % 27 oranında reel azalışla 31.2 katrilyon TL'na gerilemiştir.

- TCMB'nin net döviz pozisyonu (döviz varlıkları-döviz yükümlülükleri), 9.5 milyar USD artış göstermiş ve döviz pozisyon açığı 1.5 milyar USD'a gerilemiştir.

- Merkez Bankası Parası (MBP); % 60 reel artış göstererek 20.5 katrilyon TL'na yükselmiştir. Bu yüksek oranlı artışın kaynağı, TCMB'nin döviz alımları karşılığında gerçekleştirdiği para yaratımı olmuştur.

- TCMB, MBP'ndeki yüksek oranlı genişlemeyi APİ yoluyla piyasalardan çekmiştir. TCMB'nin piyasalardan çektiği TL tutarı, ya da başka bir deyişle sistemdeki fazla likidite, yaklaşık 5 kat reel artış göstermiş ve 9.6 katrilyon TL (5.8 milyar USD) seviyesine yükselmiştir.

- Buna göre sistemdeki TL likidite miktarı (Rezerv Para), % 3 reel artış göstererek 10.7 katrilyon TL'na yükselmiştir. Bu artış, GSMH'daki büyüme neticesinde artan para talebinin bir sonucudur. Zira, rezerv paradaki büyüme oranı, % 11 reel artış gösteren emisyonun altında kalmıştır. Dolayısıyla, rezerv paradaki gelişim, sıkı para politikasının göstergelerinden biri olmuştur.

2- PARA ARZI, KREDİ VE MEVDUAT VERİLERİ

Tablo 2, ekonominin; parasal boyutlarını, TL - döviz dengesini, bankacılık sistemi mevduat - kredi gelişimini, vade tercihini ve bireysel yatırımcıların harcama eğilimine ilişkin verileri göstermekte ve geleceğe dönük ipuçları vermektedir. Tablo 2, seçilmiş parasal göstergelerin 2002 yılı gelişmelerini göstermekte olup, göze çarpan hususlar aşağıda vurgulanmaktadır.

Toplam mevduatlar ve M2YR, 2002 yılında reel bazda geçen yılın % 1-2 altında kalırken, YP cinsi aktiflerin sistem içindeki görece ağırlığı yüksek seviyesini korumaya devam etmiştir. Mali sistem büyüklük göstergelerinden M2YR; % 0.7 reel azalış göstermiş ve yıl sonu itibarıyla 136.2 katrilyon TL (83.1 milyar USD) seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 1

	Trilyon TL		Değişim (Ocak - Aralık 2002)		
	31-Ara-01	31-Ara-02	Trilyon TL	Nominal (%)	Reel (%)
Net Döviz Pozisyonu	-15,891	-2,520	13,371	84	42
İç Varlıklar (Yurt İçi Krediler)	25,759	23,039	-2,720	-11	-31
Hazine'ye Krediler	32,730	31,181	-1,549	-5	-27
Bankalara Krediler	766	263	-503	-66	-74
Merkez Bankası Parası	9,868	20,519	10,651	108	60
Rezerv Para (Likidite Göstergesi)	7,976	10,668	2,692	34	3
Emisyon	5,283	7,636	2,353	45	11
MB'nın APİ Borçları	1,244	9,579	8,335	670	494
Kamu Mevduatı (TL)	648	272	-376	-58	-68
USD	1,443,039	1,638,443	195,404	14	-12

Kaynak: TCMB

Tablo 2

PARA ARZI, KREDİ VE MEVDUAT VERİLERİ				
(Trilyon TL)	28-Ara-01	27-Ara-02	2002 Nom. Değ.(%)	2002 Reel Değ.(%)
M1 (Emisyon + Vadesiz Mevduatlar)	10,502	14,259	35.8	4.7
M2 (M1 + Vadeli Mevduatlar)	46,229	61,195	32.4	2.1
M2Y (M2 + DTH)	102,950	133,450	29.6	-0.1
M2YR (M2Y + Repo)	105,747	136,213	28.8	-0.7
Repo İşlemleri (Müşteri ile yapılan)	2,798	2,763	-1.2	-23.9
Bankacılık Kesimi Top.Mevduat	102,518	131,018	27.8	-1.5
TL Mevduatlar	44,280	56,481	27.6	-1.7
YP Mevduatlar	58,238	74,537	28.0	-1.3
Bankacılık Kesimi Top.Kredi	36,388	36,762	1.0	-22.1
TL Krediler	18,724	18,852	0.7	-22.4
YP Krediler	17,664	17,910	1.4	-21.8
Tasfiye Olacak Banka Kredileri	5,872	10,122	72.4	32.9
Kredi Kartları	2,450	4,099	67.3	29.0
Tüketici Kredileri	2,216	2,902	30.9	0.9
Konut Kredileri	412	490	19.0	-8.3
Otomobil Kredileri	1,051	1,116	6.2	-18.1
USD	1,436,656	1,638,443	14.0	-12.1

Kaynak: TCMB

Toplam mevduat hacmi; % 1.5 reel azalış gösterirken, TL mevduatlar % 1.7, YP mevduatlar % 1.3 reel olarak gerilemiştir. YP cinsi mevduatların toplam mevduatlar içindeki payı, 0.1 puan artarak % 56.9'a yükselmiştir.

Bankacılık kesiminin reel sektöre yönelik kredileri, 2002 yılında en yüksek gerilemeyi gösteren kalem olmuş, ancak yılın son ayında, Mayıs ayından bu yana görülen en yüksek seviyede yılı tamamlamıştır. Reel sektöre verilen toplam kredi hacmi; % 22.1 reel azalışla 36.7 katrilyon TL (22.4 milyar USD) seviyesinde gerçekleşmiştir. Detay incelendiğinde; TL cinsi kredilerin % 22.4, YP cinsi kredilerin % 21.8 reel azalış gösterdiği görülmektedir. Bankacılık sektörünün tasfiye olacak kredileri, % 32.9 reel artış ile 10.1 katrilyon TL'na yükselmiştir. Toplam tüketici kredileri, reel olarak % 0.9 oranında artarken; konut ve otomobil kredileri sırasıyla, % 8.3 ve % 18.1 reel azalış

göstermiştir.

3- DÖVİZ KURLARINDAKİ GELİŞİM

Tablo 3'de; USD ve EURO kurları ile kur politikasının göstergelerinden biri olarak kullanılan, döviz sepeti değerindeki nominal ve reel artış oranlarını göstermektedir. Nominal artışlar; ilgili dönem için gerçekleşen TÜFE oranları ile indirgenerek, reel hale getirilmiştir.

Buna Göre 2002 Yılı İçin Yapılan Değerlendirmeye, Aşağıdaki Sonuçlara Ulaşılmıştır:

- Döviz sepeti; nominal olarak 21.9 artış göstermesine karşın, bu artış enflasyon oranının altında kalmış ve reel olarak % 6 gerileme göstermiştir. Döviz sepetinin enflasyon karşısındaki reel gelişimi, yılın ilk yarısında artış yönünde olmuş, yılın ikinci yarısında ise düşüş yönünde gerçekleşmiştir.

Tablo 3

DÖVİZ KURLARI ARTIŞLARI										
	Ocak-Mart 02		Nisan-Haziran 02		Temmuz-Eylül 02		Ekim-Aralık 02		2002	
	Nominal	Reel	Nominal	Reel	Nominal	Reel	Nominal	Reel	Nominal	Reel
USD	-7.4	13.6	20.3	16.5	2.9	-4.1	-0.9	-8.2	13.5	-12.5
EURO	-8.4	8.7	35.8	31.5	2.2	-4.7	5.7	-2.2	34.3	3.6
Döviz Sepeti	-7.8	11.6	26.5	22.5	2.6	-4.4	1.9	-5.6	21.9	-6.0

Kaynak: TCMB

Tablo 4 Hazine'nin Nakit Dengesi

Trilyon TL	2001	2002	2001 / 2002 Nom. Değ.(%)	2001 / 2002 Reel Değ.(%)
Nakit Gelirler	48,161	69,532	44.4	-0.4
Nakit Giderler	66,582	101,440	52.4	5.1
Faiz Dışı Giderler	35,666	55,570	55.8	7.5
Faiz Giderleri	30,916	45,870	48.4	2.3
Faiz Dışı Denge	12,496	13,962	11.7	-22.9
Nakit Dengesi	-18,421	-31,909	73.2	19.5
Finansman	18,421	31,909	73.2	19.5
Borçlanma (Net)	18,646	33,503	79.7	23.9
Dış Borçlanma (Net)	-4,408	15,550	452.8	343.3
Kullanım	5,031	24,542	387.9	236.5
Ödeme	9,438	8,992	-1.7	-34.3
İç Borçlanma (Net)	23,053	17,953	-22.1	-46.3
Kullanım	66,246	95,903	44.8	-0.2
Ödeme	43,193	77,949	80.5	24.5
Kasa / Banka (Net)	-225	-1,595	608.4	388.5

Kaynak: T.C.Hazine Müsteşarlığı

Buna Göre 2002 Yılı İçin Yapılan Değerlendirmeye, Aşağıdaki Sonuçlara Ulaşılmıştır:

- Döviz sepeti; nominal olarak 21.9 artış göstermesine karşın, bu artış enflasyon oranının altında kalmış ve reel olarak % 6 gerileme göstermiştir. Döviz sepetinin enflasyon karşısındaki reel gelişimi, yılın ilk yarısında artış yönünde olmuş, yılın ikinci yarısında ise düşüş yönünde gerçekleşmiştir.

- EURO/USD paritesi, Euro lehine gelişim göstermiş ve 2001 yıl sonunda 0.8809 seviyesinde iken, 2002 yıl sonunda 1.0422

seviyesine çıkarak % 18 oranında bir artış göstermiştir. Buna göre TL karşısında; USD % 12.5 reel gerileme, Euro ise % 3.6 reel artış göstermiştir.

HAZİNE'NİN NAKİT DENGESİ

Tablo 4'de, konsolide bütçe dengesine ait 2002 yılı nakit gerçekleştirmeleri ve bir önceki yıla göre gelişimi gösterilmektedir. Tablonun incelenmesiyle dikkat çeken gelişmeler şöyledir:

- 69.5 katrilyon TL nakit gelire karşın, 101.4 katrilyon TL nakit gider yapılmış ve nakit dengesi 31.9 katrilyon TL açık vermiştir. Öte yandan, 33.5 katrilyon TL net iç

ve dış borçlanma yapılmış ve bunun sonucunda Hazine'nin mevduatı 1.6 katrilyon TL artış kaydetmiştir.

- Nakit gelirler yaklaşık olarak reel bazda 2001 yılındaki seviyesini korurken, nakit giderler % 5.1 reel artış göstermiş ve bunun sonucunda kamunun finanse edilmesi gereken konsolide bütçe nakit açığı reel olarak % 19.5 gibi yüksek bir oranda genişlemiştir. Faiz dışı giderlerin reel olarak % 7.5 artması sonucu, faiz dışı fazla % 22.9 reel gerileme göstermiştir.

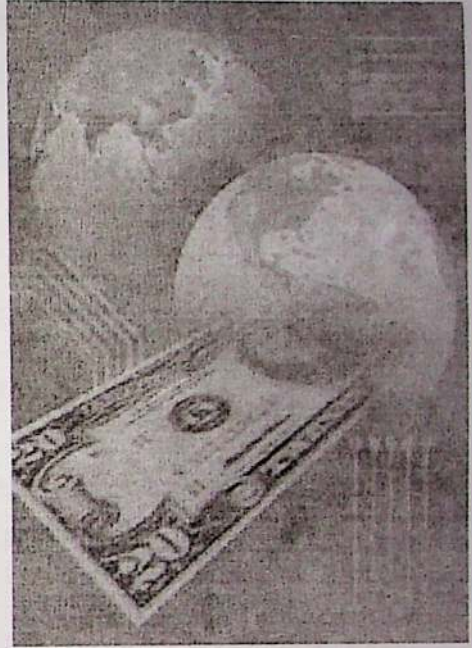
- Yüksek oranda artan bütçe açığı, net borçlanmada % 23.9 oranındaki reel artış ile finanse edilirken, toplam net borçlanmada bu oranlı artışın kaynağını dış borçlanma oluşturmuştur. 2001 yılında 4.4 katrilyon TL tutarında net dış borç geri ödemesi yapılırken, 2002 yılında ise 15.6 katrilyon TL tutarında net dış borçlanma yapılmıştır. Net dış borçlanmanın en önemli kaynağını, Stand By anlaşması kapsamında IMF'den sağlanan finansman oluşturmuştur.

- Bütçe finansmanının ağırlıklı olarak dış borçlanma ile karşılanması, net iç borçlanmanın % 46.3 reel azalış göstermesini sağlamış ve Hazine'nin borçlanma maliyetini artırmadan iç borç stokunu çevirebilmesine imkan vermiştir.

SONUÇ

2002 yılında parasal göstergelerdeki gelişimin ortaya koyduğu sonuçlar şu şekildedir:

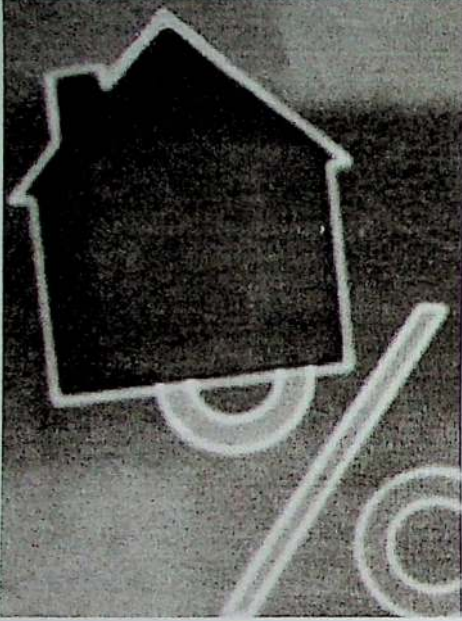
- IMF'den sağlanan finansmanın bütçe gereksinimlerinde kullanılması, Hazine'nin TCMB'ye olan borçlarının bir kısmını kapatmasına yol açarken, bir yandan da TCMB'nin hem döviz rezervlerinin hem de net döviz pozisyon dengesinin artmasına imkan vermiştir.

- Döviz sepeti; TL karşısında % 6 reel azalış göstermiştir. Yılın ortalarında politik risk algılaması, yılın sonlarında ise temelde Irak belirsizliğinin yer aldığı dışsal riskler, döviz kurlarındaki reel gerilemeyi % 6 ile sınırlamıştır.

- Interbank'ta da kısa vadeli borçlanma oranları (ortalama O/N), 2001 yılında ortalama olarak % 93 olurken, 2002 yılında 43 puana yakın düşüş göstererek % 49.5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Faiz oranlarındaki bu gelişim, TCMB'nin döviz alımlarına bağlı olarak sistemdeki TL likiditenin rahatlaması ve TCMB'nin örtük enflasyon hedeflemesi çerçevesinde geçen yıl yaptığı faiz indirimleri paralelinde gerçekleşmiştir.

- Hazine, uygulanan program ile 2001 yılına göre borçlanma vadesini uzatırken, borçlanma maliyetini ise düşürmüştür. Bu gelişimde, IMF'den sağlanan büyük miktartlı finansman ve bunun neticesinde net iç borçlanmanın reel gerileme göstermesi önemli bir rol oynamıştır.

- Ancak buna rağmen sağlanan iyileşme istenen boyutlarda olmamış ve 2000 yılında ulaşılan sonuçların çok gerisinde kalmıştır. Buna göre Hazine ihalelerinde, borçlanma vadesi ve yıllık bileşik faiz oranı için yıllık ortalamalar şöyledir: 2000 yılında 386 gün % 36.1, 2001 yılında 146 gün % 99.0, 2002 yılında 209 gün % 63.0.

- Toplam mevduat hacmi, % 1.5 reel gerileme göstermiş ve bu gerileme, TL ve YP cinsi mevduatların her ikisinde de yaşanmıştır. YP cinsi mevduatların toplam mevduatlar içindeki payı ise, % 59.9 ile yaklaşık olarak 2001 yıl sonu seviyesini korumuş ve 2000 yılında kriz öncesindeki % 40'lı seviyelere dönememiştir. Dolayısıyla, 2002'de yaşanması beklenen ters para ikamesi sürecine ilişkin emareler, toplam mevduatların gelişiminde görülememiştir.

- Reel sektöre yönelik banka kredileri, TL ve YP cinsi kredilerin her ikisinde de %

22'ye yakın oranlarda reel gerileme göstermiş ve diğer parasal göstergeler içinde kriz döneminin etkilerini en fazla taşıyan unsur olmuştur. Bankacılık sektörünün ekonomik krizden en fazla yarayı alan sektörlerden biri olması, bankacılık reformu ve reel sektöre verilen kredilerin yeniden yapılandırıldığı İstanbul Yaklaşımı süreçlerinin halen devam etmesi, bu gelişime yol açan unsurlar olarak görülmektedir.

- Tüketici kredileri, reel olarak 2001 yıl sonundaki seviyesini hemen hemen korurken, alt kalemleri olan konut ve otomobil kredilerinde sırasıyla % 8.3 ve % 12.1 oranlarında reel gerilemeler görülmüştür. Bu durum, ekonomide büyümenin önemli kaynaklarından olan dayanıklı tüketim mallarına yönelik harcamaların zayıflığının önemli göstergelerinden biri olmuştur.

KAYNAKLAR

- TCMB, Para politikası uygulamaları ve makro ekonomik görünüm ve beklentiler, Ocak 2003, Ankara.

- TCMB, 2003 yılı para ve kur politikası genel çerçevesi, sayı: 2003-2, 3 Ocak 2003, Ankara.

- TCMB, Haftalık basın bülteni, 2 Ocak 2003.

- Aftalion F., Poncet P., Monetarizm, İletişim Yayınları, İstanbul, Nisan 2000.

- İlker Parasız, Para Ekonomisi, Ezgi Yayınevi, Ocak 2001.

- Don Patinkin, Money, Interest and Prices, Harper and Row, New York, 1998.

- Friedrich Hayek, Money, Capital and Fluctuations: Early Essays, University of Chicago Press, Chicago 60637, 1998.

"Uzun İnce Bir Yol" Avrupa Birliği

BEYHAN ASLAN

21. Dönem Denizli Milletvekili

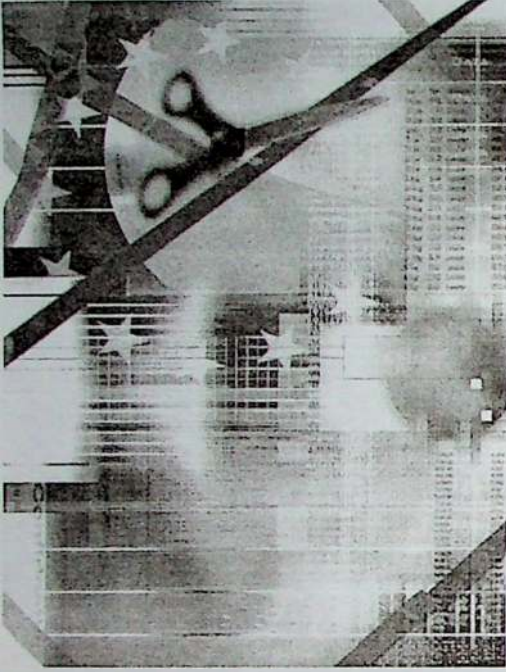

Avrupa Birliği Sürecinde Yedinci Uyum Paketi Üzerine Tartışmalar

Hükümet politikalarının ötesinde milli bir hedef olan Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesi yolculuğunda, hükümetin ve TBMM'nin sürdürdüğü kararlı tutum tavizsiz devam ediyor. Türkiye, yapması gerekenleri süratle yapıyor. 6. Uyum paketi, Cumhurbaşkanınca iade edilen terörle mücadele yasasının sekizinci maddesinin kaldırılması dışında kabul edildi. Hükümet çevrelerinden aldığımız bilgi bu maddenin de aynen kabulü ile yasalaşacağıdır. Yani Terörle Mücadele Yasasının 8. maddesi kaldırılacaktır. Ulusal program ekleri ile birlikte 900 sayfadan oluşan hacimli, içeriği itibari ile; 53 yasadaki değişikliğin yapılacağı ve 87 adet yeni yasanın çıkartılacağı öngörülmektedir. En geç 2006 yılının sonuna kadar tüm yasal çalışmalar bitirilecektir. Ulusal programın TBMM'ne takdimi ve kabulü bir aşamadır. Başbakan ve Dışişleri Bakanımızın beyanlarına göre son paket olan 7. Uyum paketi henüz meclis gündemine gelmese de pake-

tin içeriği konusunda sızan bilgiler ışığında basın ve kamuoyunda tartışmaya açılmıştır. Bize göre 3. Uyum paketinden sonra en çok tartışılacağını umduğumuz ve önem atfettiğimiz 7. Uyum paketini değerlendirmeye çalışacağız.

"7. Uyum Paketi yasal düzenlemelerin yanında Anayasa değişikliklerini de içermektedir. Hükümetin yanında muhalefete de ciddi görevler düşmekte, paketin yasalaşması TBMM için ciddi bir sınav olacaktır".

7. UYUM PAKETİ VE YASAL DEĞİŞİKLİKLER

7. Uyum Paketi yasal düzenlemelerin yanında Anayasa değişikliklerini de içermektedir. Hükümetin yanında muhalefete de ciddi görevler düşmekte, paketin yasalaşması TBMM için ciddi bir sınav olacaktır.

Paket içeriğini değerlendirirsek; Türk Ceza Kanununun yolsuzlukla ilgili maddelerinin yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesi bu çerçevede; zimmet, devlet alım satımlarına menfaat sağlama, rüşvet, görevi kötüye kullanmaya ilişkin olarak verilecek cezalar paraya çevrilmeyecek, ertelenmeyecektir. Yolsuzluk olarak tabir edilen bu suçlara karşı caydırıcılık yolsuzluğa karşı ciddi bir tedbirdir. Tabiki esas olan yolsuzluk üreten sistemle mücadeledir. Devlet ne kadar ekonomik faaliyetin dışına çıkarsa yolsuzluk o kadar azalacaktır.

Askeri Ceza Yasasında yapılacak deği-

şiklik ile, halkı Askerlikten soğutma suçu; savaş hali dışında kaldırılmaktadır. Şimdiye kadar Türk Milletinin kültür yapısı ve geleneğine ters olması gereğiyle bu madde çok az uygulanmıştır. Halkın bu konuda vereceği ciddi kınamada manevi bir ceza olarak kalacaktır.

Terörle Mücadele Yasasının 7. Maddesinde yapılacak düzenleme Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, verdiği kararlarla paralel bir düzenlemedir. "Şiddete başvurmaya teşvik" unsuru eklenmiştir. Yani şiddete başvurmayı teşvik edecek şekilde örgütle ilgili propaganda yapanlar 1-5 yıl hapis 500.000.000.- Türk Lirasından 1.000.000.000.- Türk Lirasına kadar ağır para cezası istemi ile yargılanacaklardır.

Devlet Kurumlarına Hakaret suçunu düzenleyen daha önceleri de değişikliğe uğrayan TCK'nun 159. maddesi daha da yumuşatılmakta bu düzenleme ile şiddeti teşvik etmeyen, şiddet içermeyen kişileri eleştiri amacıyla düşünce açıklamasını suç olmaktan çıkarıyor. Düşünce özgürlüğünün kapsamının genişlemesi açısından olumlu bir düzenlemedir.

"Devlet ne kadar ekonomik faaliyetin dışına çıkarsa yolsuzluk o kadar azalacaktır".

"Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik'i" düzenleyen TCK 312. maddesi, eleştiri, amaç ve sınırlarının aşılması halinde suç sayılacağı ölçüsü getirilerek yumuşatılmıştır. Düşünce ve ifade özgürlüğü alanını genişletme amacı bu madde değişikliğinin gerekçesidir.

Terör Örgütüne Yardım ve Yataklık su-

çunu düzenleyen TCK 169. maddesindeki "Her ne surette olursa olsun" ifadesi kaldırılmıştır. Amaç cebir ve şiddet altında, tehdit ve korku ile teröriste yardım ve yataklık zorunda kalanla; hür irade ile bilerek ve isteyerek yardım ve yataklık eden ayrılmakta madde daha somut hale getirilmektedir.

"Askeri harcamalara, Sayıştay denetiminin getirilmesi en çok asker bürokratlarımızı sevindirecektir.

Zira haksız itham ve iddialar son bulacak. Askere karşı bu konuyu silah olarak kullananların silahı elinden alınacaktır".

Askeri harcamalara, Sayıştay denetiminin getirilmesi en çok asker bürokratlarımızı sevindirecektir. Zira haksız itham ve iddialar son bulacak. Askere karşı bu konuyu silah olarak kullananların silahı elinden alınacaktır.

Çocuk Mahkemeleri Yasasında yapılacak değişiklikle yasa 18 yaşından küçüklerin çocuk sayılmasını kabul etmektedir. Böylece uluslararası mevzuatla uyum sağlanmıştır. Yasa değişikliğinden sonra eskiden olduğu gibi 15 yaşından küçükler değil 18 yaşından küçükler Çocuk Mahkemelerinde yargılanacaklardır. Umudumuz bu güne kadar yaygınlaşamayan çocuk mahkemelerinin bütün illerimizde kurulması ve bu müspet değişikliğin işlerlik kazanmasıdır.

Gözaltı ve tutuklanmaya ilişkin iyileştirici hükümlerin Askeri Ceza Yasasına taşınması ile ceza mevzuatımızda mevzuat birliği sağlanmış oluyor. Bu müspet değişiklik ile uluslararası standartlar yakalanıyor.

Türk Vatandaşlarının farklı dil ve lehçeleri öğrenmesi çerçevesinde Kürtçe öğrenmenin sağlanmasına yönelik kurs açılması ayrıntılı şekilde düzenleniyor, bu konudaki tartışmalara açıklık getiriliyor.

YEDİNCİ UYUM PAKETİNDE ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ

Hükümet 7. Uyum paketi içeriğinde Kopenhag kriterlerine uyum için Anayasa Değişikliklerini de TBMM gündemine taşıyacaktır. Bu çerçevede Milli Güvenlik Kurulunun yapısı ile Milli Güvenlik Kurulunun ve Kurul Genel Sekreterinin görevleri yeniden düzenleniyor. Milli Güvenlik Kurulu Kararlarının Milli İradenin ve Hükümetin üstünde eleştirisine karşı, Milli Güvenlik Kurulu tavsiye kararlarını ve görüşlerini Bakanlar Kuruluna Bildirir ve Kanunlar ile verilen diğer görevleri yerine getirir denmekle MGK ve Kurul Genel Sekre-

terinin yeri ve işlevi tespit edilmektedir. MGK Cumhurbaşkanı başkanlığında Başbakan, Başbakan Yardımcıları, Adalet, Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarından oluşur. Böylece Kurulda Tek Asker Üye Genel Kurmay Başkanı kalmaktadır. Kara, Deniz, Hava, ve Jandarma Genel Komutanları MGK üyeliğinden ayrılacaklardır. Bu anayasal değişiklikler ile sivil inisiyatif ağırlık verilmektedir.

“Din devleti kurmak isteyenlerin önünde en büyük engel; Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğidir”.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluşuna ilişkin Anayasanın 143. maddesi Anayasa metninden çıkartılıyor ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılıyor. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kaldırılması ile yargı birliği sağlanmış oluyor.

Anayasa Değişikliği paketinde Anayasamızın değiştirilemez maddeleri arasında yer alan ikinci maddesinde “insan haklarına saygılı ifadesinin” “insan haklarına dayalı” şeklindeki değişiklik önerisinin içeriğine katılsakta, değiştirilemez maddeler; T.C. Anayasasının çerçevesini oluşturur bu çerçeveyi değiştirme yolunu açmamak gerekir. Önemli olan insan haklarına vurgudur. Saygı ifadesi de insan haklarının temel alınacağına göstergesidir.

YEDİNCİ UYUM PAKETİNDE TARTIŞMANIN ODAĞI

7. Uyum paketi Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Konusunda iradesini en etkili şekilde koyacağı belgedir. 3.Uyum pake-

tinden sonra en çok tartışılan Uyum paketi olacaktır. Pakette tartışmanın odağını asker sivil ilişkisini yeniden düzenleyen maddeler oluşturacaktır.

“Avrupa Birliğine üye bir Türkiye’de irtica yol alamaz. Din devleti kurulması hayal bile edilemez”.

Son yüzyılın Türkiye tarihine bakarsak askersiz siyaseti düşünmek gerçekleri göz ardı etmektir. Cumhuriyet döneminde siyaset üzerinde askeri vesayet hep olmuş, zaman zaman darbelerle askeri rejimler ülkeyi yönetmiştir. Demokrasiye dönülmüşse de darbeler sonrası siyaset üzerinde asker etkisi devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri Cumhuriyetin ve Laik düzenin tek savunucusu görüldü. İrtica korkusuna karşı si-gorta kabul edildi. Bugüne kadar laik düzenin ayakta kalmasında askerin önemli rolü inkar edilemez. Cumhuriyete ve laik düzene başkaldırıların, isyanların yaşandığı dönemlerde askerin caydırıcı gücü olmasa idi bu günlere gelemezdik. Ancak bugün dünya değişti, dünyaya nizam verme iddiasındaki ideolojiler yerle bir oldu. Din devleti kurma iddiaları eski ciddiyetini kaybetti. Askeri rejimlerde, dine dayalı teokratik devlet yönetimleri de iflas etti. Etnik milliyetçilik, dini ayrımcılık çağımızın lanetlediği kavramlardır. Demokrasi, Hukukun üstünlüğü, insan hakları; öne çıkan tartışılmayan değerlerdir. Bu değerleri yaşatan ülkeler; özgürlüğün, refahın hüküm sürdüğü ülkelerdir. Sosyal ve Siyasal barışın var olduğu ülkelerdir. Din devleti kurmak isteyenlerin önünde en büyük en-

gel; Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğidir. Avrupa Birliği felsefesinde, sosyal ve siyasal yaşam tarzında, kurumlarında irtica talepleri barınmaz. Avrupa Birliğine üye bir Türkiye'de irtica yol alamaz. Din devleti kurulması hayal bile edilemez. Bazı çevrelerin Avrupa Birliğine Kuşku ile bakarak "Demokrasi, Hukuk, İnsan Hakları diyerek irticaya prim verilecek, Türkiye bölünecek" iddiası ciddiyetsiz tutarsız bir iddiadır. İrticanın önu süngü ile değil Avrupa Birliği yolu ile kesilir. Bir ülkeyi bölünmez yapan, sosyal barışın temel koşulu özgürlükler ve ekonomik refahıdır.

"Silahlı Kuvvetlerimiz vatanın gerçek bekçileridir.

Yurt savunmasının en önemli unsurudur.

Silahlı Kuvvetlere

saygı ve sevgi

Türk Milletinin

gelenegidir".

Silahlı Kuvvetlerimiz vatanın gerçek bekçileridir. Yurt savunmasının en önemli unsurudur. Silahlı Kuvvetlere saygı ve sevgi Türk Milletinin gelenegidir. Askerine bakışı diğer ülke insanlarından farklıdır. Bu bakış tarih ve kültürümüzün bize mirasıdır. Ancak, Askerimizde sivilin vatansızlığına şüphe ile yaklaşmamalıdır. Demokratik, laik, sosyal hukuk devletini, Türkiye Cumhuriyetini koruyup kollamak hepimizin görevidir. Bireysel özgürlükler ve refah hepimizin hakkıdır. Silahlı Kuvvetlerimiz Avrupa Birliğine karşı olmadığını hep söylemiştir. Buna rağmen askerimizi Avrupa Birliğine karşı imiş gibi hedef göstermek anlamsız tartışmaların içine çek-

mek yanlışlığına düşülmemelidir.

"Türkiye'yi Avrupa Birliğine almazlarsa da kaybeden Türkiye olmayacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkelerince birliğe alınmaması Avrupa Birliğinin Hıristiyan Birliği olduğunun İslam düşmanlığı ve İslam'a karşı önyargılı olduklarının tescilidir".

SONUÇ

Avrupa Birliği Kopenhag kriterlerini yerine getirmesine rağmen; gerek mevzuatta gerekse uygulamada eksiksiz bir Türkiye'yi Avrupa Birliği çevreleri üyeliğe kabul etmezse ne olur? Hiçbir şey kaybetmeyiz. Kazanan Türk Halkı olur. Demokrasi, Hukuk, İnsan hakları Türk halkına da gerekli, özgürlük ve refah onun da hakkıdır. Türkiye'yi Avrupa Birliğine almazlarsa da kaybeden Türkiye olmayacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkelerince birliğe alınmaması Avrupa Birliğinin Hıristiyan Birliği olduğunun İslam düşmanlığı ve İslam'a karşı önyargılı olduklarının tescilidir. Kopenhag Kriterlerine aykırı bu tavır Avrupa Birliği Ülkeleri için utanç vesilesi olacaktır. Avrupa Birliği ülkelerinin bu utanç çukuruna düşmeyeceklerini umarım.

Sermaye Piyasası

MUSTAFA BARIŞ

Finans – Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi Yazı İşleri Müdürü

Borsada Yaz Rehaveti

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Haziran ayının ilk işlem gününe yükselerek başladı. Hisse senetleri günü 198 puanlık artışta 11.579 puandan tamamlandı. Hisse senetleri % 1.74 oranında değer yitirdi. İMKB Salı günü 11.500 puanda tutunamadı. Merkez Bankası Başkanı Süreyya Serdengeçti'nin istifasına ilişkin söylentiler ile güne moralsiz başlayan borsa günü Hazine ihalelerinden beklenen düzeyde sonuçların elde edilememiş olmasıyla da günü 233 puanlık düşüşle 11.346 puandan tamamladı. Hisse senetlerinin ortalama günlük değer kaybı % 2.01 oranında oldu. Borsa Çarşamba günü faiz indiriminden sonra başladığı seansta kısa süre için yükselir gibi oldu ve 11.400 puanın üzerine çıktı. Ancak, daha sonra faizlerin 3 puan indirilmesiyle ilgili yorumlar, Merkez Bankası Başkanı Süreyya Serdengeçti'nin görevde kalıp kalmayacağına yönelik spekülasyonlar piyasada etkisini gösterdi. Borsayı etkileyen nedenler arasında özelleştirmeye dönük satışların hızlanması ve bu sa-

tışların kısa süre için de olsa piyasadan kaynak çekebileceğine yönelik endişeler de vardı. Bu gelişmeleri birlikte değerlendiren borsa, kısa vadedeki riskleri değerlendirerek satışa geçince piyasa ilk seansta 11.200 puana kadar çekildi. İkinci seansta satışların devam etmesi, borsanın günü % 2.31'lik değer kaybıyla 11.085 puandan kapamasına neden oldu. Perşembe günü gelen tepki alımları sınırlı olunca borsa sadece 45 puan yükselerek 11.129 puandan kapandı. Hisse senetleri ortalama % 0.41 oranında değer kazandı. Cuma günü yönünü tekrar aşağıya çeviren borsa haftanın son gününü 156 puanlık kayıpla 10.973 puandan tamamladı. Hisse senetleri ortalama % 1.40 oranında değer yitirdi.

Borsa Haziran ayının ikinci haftasına özelleştirme çalışmalarının gölgesinde başladı. Özellikle Petkim'in özelleşmesinde oluşan fiyatın şirketin piyasa değerinin çok altında olması bu hisseye satış getirdi. Gün içinde satışlar genele de yayılınca borsa

günü 146 puanlık kayıpla 10.827 puandan tamamladı. Hisse senetlerinin ortalama günlük kaybı % 1.33 oranında oldu. Merkez Bankası'nın döviz müdahalesi, TL sıkışıklığı ve Petkim ihalesinin yarattığı sızıntı haftanın son gününe kadar devam etti. Borsa Salı gününü 183 puanlık kayıpla 10.644 puandan, Çarşamba gününü 47 puanlık kayıpla 10.597 puandan ve Perşembe gününü de 108 puanlık kayıpla 10.489 puandan tamamladı. Haftanın son günü, 5 günlük düşüşe gelen tepki alımları neticesinde borsa günü 224 puanlık yükselişle 10.713 puandan kapadı.

Haziran ayının üçüncü haftasına başlarken, tepki alımlarının devam ettiği gözlemlendi. Borsa Pazartesi gününü 323 puanlık yükselişle 11.036 puandan, Salı gününü de 133 puanlık yükselişle 11.169 puandan tamamladı. IMF ile 5. gözden geçirme çalışmalarının tamamlanmaması, memur zammının belli olmaması ve yaz aylarının rehaveti ile durgun bir seyir izleyen borsa Çarşamba gününü 62 puanlık kayıpla 11.107 puandan, Perşembe gününü 205 puanlık kayıpla 10.902 puandan ve Cuma gününü de 119 puanlık kayıpla 10.783 puandan tamamladı.

Tablo 1
Haziran Ayının En Başarılı Hisseleri

Dergi Endeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Anadolu Cam	8.47	Duran Ofset	47.67
Olmuxsa	3.91	Haznedar Refrakter	39.76
Kartonsan	1.67	Garanti Faktoring	33.60
Migros	1.44	Ecz. Yat. Ort.	33.33
Alarko GMYO	0.85	Vakıf Yat. Ort.	32.14
İzocam	0.62	Ata Yat. Ort.	31.86
		Ege Seramik	31.85
		F.M. İzmit Piston	29.44
		Penguen Gıda	21.18
		Alternatif Yat. Ort.	19.33

Tablo 2
Haziran Ayının En Başarısız Hisseleri

Dergi Endeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Net Turizm	- 23.33	Escort Computer	- 36.98
Tüpraş	- 14.22	Koza Davetiye	- 31.75
T.Demir Döküm	- 12.47	Sanko Pazarlama	- 26.74
Hektaş	- 11.00	Ünal Tarım Ürün.	- 25.22
Kav Dan.Paz.Tic.	- 10.83	Petkim	- 24.36
İzmir Demir Çelik	- 10.62	GSD Holding	- 23.39
Pınar Süt	- 10.22	Net Turizm	- 23.33
Arçelik	- 10.00	Kardemir (D)	- 22.46
Bolu Çimento	- 9.18	Doğan Burda	- 21.90
Yazıcılar Holding	- 8.81	Favori Din.Yer.	- 19.31

Tablo 3
Haziran Ayında Sermaye Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Önceki Sermaye	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Sermaye
Akbank	816.000.000	-	-	384.000.000	47,06	1.200.000.000
Döktaş	19.200.000	-	-	44.160.000	230	63.360.000
Finans Fin. Kir.	16.439.000	-	-	1.039.000	6,32	17.478.000
İhlas GMYO	8.825.000	13.237.000	150	4.412.000	50	26.474.000
İhlas Holding	116.071.000	116.071.000	100	-	-	116.071.000
İzocam	12.000.000	-	-	9.000.000	75	21.000.000
Karsan Otomotiv	4.800.000	-	-	14.400.000	300	19.200.000
Koç Holding	203.156.000	-	-	40.631.000	20	243.787.000
Koniteks	2.633.000	790.000	30	790.000	30	4.212.000
Koza Davetiye	4.000.000	-	-	11.400.000	285	15.400.000
Okan Tekstil	6.000.000	6.000.000	100	6.000.000	100	18.000.000
T.Demir Döküm	20.000.000	-	-	25.000.000	125	45.000.000
Ünal Tarım	10.000.000	7.000.000	70	2.000.000	20	19.000.000
Varlık Yat. Ort.	500.000	-	-	500.000	100	1.000.000

Tablo 4
Haziran Ayında Kayıtlı Sermaye Tavanı Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Önceki Tavan	Yeni Tavan
Uki	2.500.000	16.000.000
Sabancı Holding	1.000.000.000	1.750.000.000
Tat Konserve	15.000.000	100.000.000

Haziran ayının son haftasına başlarken borsada durgun ve sıkışık seyrin devam ettiği gözlemlendi. Borsa Pazartesi gününü sadece 36 puanlık kayıpla 10.747 puandan, Salı gününü 9 puanlık artışla 10.756 puandan, Çarşamba gününü ise 16 puanlık düşüşle 10.740 puandan tamamladı. Perşembe günü Devlet Bakanı Ali Babacan'ın IMF ve ekonomiye ilişkin olumlu açıklamaları moralleri biraz da olsa düzeltti. Borsa Perşembe gününü 187 puanlık artışla 10.927 puandan, Cuma gününü de 54 puanlık artışla 10.981 puandan tamamladı. Ayın son günü ise 97 puan yitiren borsa Haziran ayını 10.884 puandan tamamladı.

Sıralanan bu etkiler sonucunda "30 Haziran 2003 Pazartesi" günü kapanış fiyatları itibariyle 10.884,43 puana gerileyen

İMKB Ulusal - 100 endeksinin Mayıs ayı sonuna göre değer kaybı % 4.37 oranında olmuştur. Yine aynı günkü kapanış fiyatları itibariyle, Finans - Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi endeksi, İMKB Ulusal - 100 endeksinden daha yüksek bir düşüş göstermiş ve Haziran ayında % 5.71 oranında değer kaybederek 4.877.067,02 puana gerilemiştir. Endeks kapsamındaki 40 hissenin 6 tanesi değer kazanmış, 33 tanesi değer yitirmiş ve 1 hisse ise değerini korumuştur. Ay içinde en fazla değer kazanan ve kaybeden hisseler tablo 1 ve 2'de gösterilmiştir.

Sermaye Artırımları

2003 Mayıs ayından sonra Haziran ayında da sermaye artırımları devam etmiş-

tir. Tablo 3'te, Haziran ayında sermaye artırımını gerçekleştiren 14 şirketin artırım öncesi ve sonrası sermaye rakamlarıyla, bedelli ve bedelsiz artırımlarının tutarları gösterilmiştir. Sermaye artırımlarının yanı sıra, Haziran ayında 3 şirketin kayıtlı sermaye tavanı artırımları Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından onaylanmıştır. Bu şirketlerin eski ve yeni kayıtlı sermaye tavanları tablo 4'te gösterilmiştir.

Yılın İlk 6 Ayında TL Yatırımcısı Kazandı

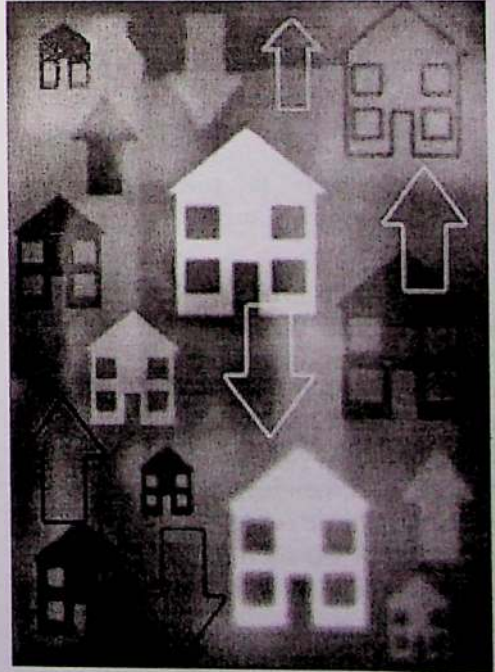
Yılın ilk yarısında borsa, altın-döviz yatırımcısı umduğunu bulamazken, devlet kağıdı, yatırım fonları, faiz ve repo yatırımcısı yaklaşık olarak % 17-24 aralığında değişen kazançlar sağladı. İlk aylarda, Irak'a olası müdahale beklentileri, Hükümet'e yetki tezkeresinin reddi, Türkiye'nin olası zararlarının telafisi gibi konuların ağırlıkta olduğu bir gündemin yarattığı tedirginlikle hareket eden piyasalarda, 20 Martta savaşın başlamasıyla tepkilerin biraz daha sınırlı kaldığı gözlemlendi.

Nisan ayı borsa açısından hareketli geçti ve hisse senetleri ortalama % 21.48 değer kazandı. ABD Dışişleri Bakanı Powell'ın gelişi, Türkiye'ye 1 milyar dolarlık hibe veya 8.5 milyar dolarlık krediyi de içeren ek bütçenin ABD Kongresi'nden geçmesi, IMF Niyet Mektubu'nun imzalanması, Irak savaşının beklenenden kısa sürmesi, faiz ve kurdaki düşüşler ile Merkez Bankası'ndan gelen kotasyon indirimi Nisan ayında piyasaların yönünü belirleyen ana gelişmeler oldu. Borsa Mayıs ve Haziran aylarını ise beklemede geçirdi. İMKB'de işlem gören hisse senetleri yılın ilk yarısında ortalama % 4.96 oranındaki artışla beklene veremedi.

Altın ve dövizde ise önemli düşüşler dikkat çekti. 24 ayar külçe altının gram satış fiyatı 2003 yılının ilk 6 ayında % 14.13,

Cumhuriyet altınının satış fiyatı da % 13.71 oranında düştü. Dövizde ABD Doları'nın 6 aylık kaybı % 14.66'ya ulaşırken, Euro'nun Türk Lirası karşısında kaybı % 6.62'de kaldı. 2002 yılı sonunda İMKB Tahvil ve Bono Piyasası'nda oluşan ağırlıklı ortalama oranlara göre 6 ay vadeli Hazine bonusu yaklaşık % 23.5 net getiri sağlarken, ilk 6 ay boyunca, mevduat faizlerine baktığımızda genelde düşüş eğilimi göze çarptı.

Yatırımcıların 2002 sonundaki oranlardan parasını 6 aylık mevduatta değerlendirdiklerini varsaydığımızda, önde gelen 10 bankanın ortalamaları itibarıyla 6 ay sonunda elde edilen net getiri % 18.66 dolayında oldu. Yatırım fonlarına katılma belgeleri de ilk 6 ayda ortalama % 17.60 oranında artış sağladı. A Tipi fonlar ortalama % 11.66, B tipi fonlar ise ortalama % 19.00 dolayında artış kaydetti. Parasını sürekli aylık repoda değerlendiren yatırımcılar da ilk 6 ay sonunda birikimli olarak net % 18.80 getiri sağladılar.

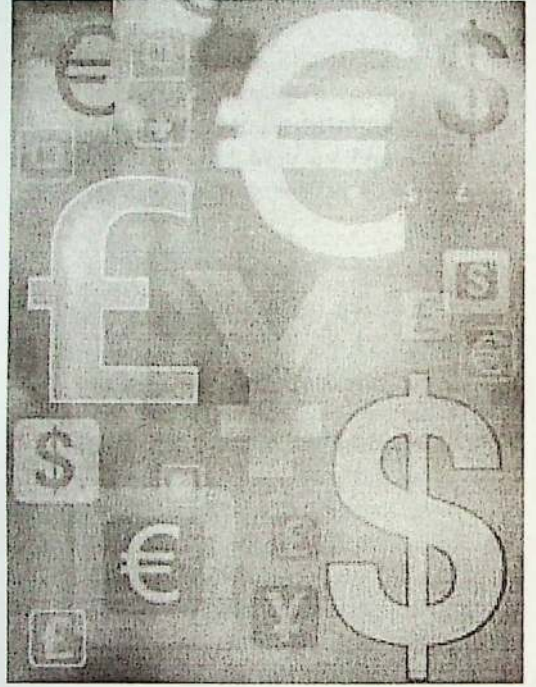

Ocak ayında ortalama % 6.38'lik artışla 2003 yılına başlayan Borsa, Şubat ayında da ortalama % 4.92 oranında yükseldi. Irak Savaşının başladığı Mart ayında % 18.14 oranında kayıp yaşayan borsada Nisan ayında % 21.48'lik artışla kayıplar telafi edildi. Borsa, Mayıs ayında % 1.12, Haziran ayında da % 4.37 oranında geriledi.

İlk 6 aya topluca baktığımızda, İMKB Ulusal-100 Endeksi 514.51 puanlık artışla 10.369,92 puandan 10.884,43 puana çıktı. Hisse senetlerinin 6 aylık ortalama değer artışı % 4.96 olarak gerçekleşti. İMKB Ulusal Mali Endeks 257.00 puanlık artışla 13.159,34 puana, İMKB Ulusal Sanayi Endeksi 1.056,26 puanlık artışla 10.944,97 puana ve İMKB Ulusal Hizmetler Endeksi 230.87 puanlık artışla 7.128,17 puana yükseldi. Mali grup hisselerin 6 aylık ortalama değer artışı % 1.99, sanayi grubundaki hisselerin % 10.68 ve hizmetler grubundaki hisselerin de % 3.35'te kaldı. İlk 6 ay sonunda Bileşik Endeks seans kapanışları itibariyle en yüksek değerine 11.775,49 puanla 18 Şubat günü ulaşırken, en düşük değer olan 8.892,65 puan seviyesi ise 24 Mart günü görüldü. Günlük işlem hacminde en yüksek değere 15 Nisan günü 1 katrilyon 244 trilyon 755 milyar lira ile ulaşılırken, en düşük işlem hacmi 167 trilyon 281 milyar lira ile 25 Haziran'da kaydedildi.

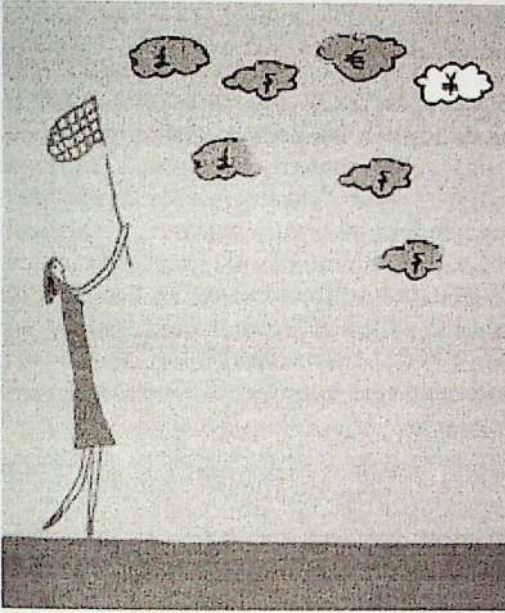
Yılın ilk yarısında Borsa'da en yüksek oranlı getiriye % 568.42 artışla Duran Ofset hisseleri sağladı. % 247.32'lik artışla Garanti Yatırım Ortaklığı hisseleri ikinci, % 240.57'lik artışla İhlas Ev Aletleri hisseleri de üçüncü sırada yer aldı. İlk 6 ay sonunda en çok değer kaybı % 75.65'le Metemtur Otelcilik ve Turizm hisselerinde oldu. İkinci sıradaki Arsan Tekstil hisseleri % 73.09 oranında, üçüncü sıradaki Link Bilgisayar hisseleri de % 58.93 oranında değer yitirdi. Yılın ilk yarısında işlem gören toplam 295 hisse senedinden 201'i değer kazanırken,

92'si değer yitirdi. İş Bankası (KURUCU) ve Alcatel Teletaş hisselerinin değerlerinde ise bir değişiklik olmadı.

Dövizin ilk 6 aydaki kaybı % 6.62 ile % 14.66 arasında gerçekleşti. İstanbul Serbest piyasada alınıp satılan dövizlerden ABD Doları ilk 6 ay sonunda Türk Lirası karşısında sadece % 14.66 oranında değer yitirdi. AB'nin ortak parası Euro'daki kayıp % 6.62'de kalırken, İngiliz Sterlini % 12.43 ve İsviçre Frangı da % 12.38 oranında düşüş kaydetti. İlk 6 ayın sonunda ABD Doları'nın Türk Lirası satış fiyatı 1 milyon 420 bin lira, Euro'nun 1 milyon 622 bin lira, İngiliz Sterlini'nin 2 milyon 347 bin lira ve İsviçre Frangı'nın 1 milyon 47 bin lira oldu.

Altın, ilk 6 aylık sürede % 14 dolayında değer yitirdi. Cumhuriyet altınının satış fiyatı % 13.71, külçe altının gram satış fiyatı da % 14.13 oranında düşüş gösterdi. Cumhuriyet altınının satış fiyatı 6 ay boyunca 17 milyon lira düşerek, 107 milyon liraya indi.

Külçe altının gram satış fiyatı da 2 milyon 250 bin liralık düşüş göstererek 15 milyon 800 bin liraya geriledi. İstanbul Altın Borsası'nda (İAB) işlem gören külçe altının gram fiyatı 6 ay boyunca % 12.42 düşüş göstererek, 15 milyon 860 bin lira oldu.

Menkul kıymet yatırım fonlarına katılma belgelerinin ilk 6 aydaki ortalama değer artışı % 17.60 olarak gerçekleşti. Katılma belgeleri arasındaki en yüksek oranlı artışlar, % 30.88 ile Turkish Yatırım A Tipi Değişken Fon, % 25.57 ile TAIB Yatırım B Tipi Değişken Fon ve % 25.51 ile Koç Yatırım B Tipi Tahvil Bono Fonu belgelerinde oldu. İlk 6 ay içinde en çok değer yitiren katılma belgeleri ise % 18.33'lük düşüşle İş A Teknoloji Endeks Fonu, % 11.43'lük düşüşle Kent Yatırım A Tipi Değişken Fon ve % 10.36'lık düşüşle YKB B Tipi Yabancı Menkul Kıymetler Fon olarak sıralandılar. Yatırım fonlarının fiyat seyrini izleyen A. A Bileşik Fon Endeksi, 6 ay içinde 58.046 puan artarak 387.914 puana yükseldi.

2002 yılı sonunda İMKB Tahvil ve Bono

Piyasası'nda oluşan 6 ay vadeli bonoların ortalama oranlarından yola çıkılarak yapılan hesaplamalara göre, tahvil ve bono yatırımcısının ilk 6 aydaki net kazançları % 23.47 dolayında gerçekleşti. 6 aylık (182) İMKB Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) performans endekslerinin kapanış değerlerinden yola çıkılarak yapılan hesaplamalarda da 6 aylık net getiri % 23.49 dolayında gerçekleşti. 2002 sonunda 182 gün vadede en düşük % 40, en yüksek % 56 dolayında olan oranlar, Haziran sonunda en düşük % 33'e, en yüksek olarak da % 46'ya geriledi.

İlk 6 ay boyunca, mevduat faizlerine baktığımızda ise genelde düşüş eğiliminde ve hareketli bir seyir göze çarptı. 2002 yıl sonunda % 40-50 bandında seyreden 6 ay vadeli mevduat faizleri iniş-çıkışlı bir seyrin ardından Haziran sonunda 37-44 bandına geriledi. 2002 sonundaki ortalama oranlardan parasını 6 ay vadeli mevduat faizinde değerlendirenlerin dönem sonundaki net kazançları % 18.66 düzeyinde gerçekleşti.

İMKB Tahvil ve Bono Piyasası'nda gerçekleşen ortalama oranlar dikkate alındığında, ilk 6 ay boyunca parasını sürekli aylık repoda değerlendiren yatırımcının bu süre sonunda sağladığı birikimli net kazançları % 18.80 dolayında oldu.

Hazine İhaleleri

Hazine Müsteşarlığı tarafından "3 Haziran 2003 Salı" günü yapılan 2 yıl vadeli 6 ayda bir % 3 kupon ödemeli dolar cinsinden tahvil ihalesinde bileşik faiz % 7, 154 gün vadeli bono ihalesinde ise % 45.95 oldu. Dolar ihalesine 1 milyar 117.1 milyon dolar teklif gelirken, ihaledeki net satış miktarı 971.3 milyon dolar oldu. İhaledeki basit faiz % 5.88, bileşik faiz de % 7 olarak belirlendi. İhalede piyasa yapıcı bankalara 260 milyon dolar ve kamu kuruluşlarına da

35 milyon dolar olmak üzere, toplam 295 milyon dolar net satış yapıldı. Kupon ödemeleri 3 Aralık 2003, 2 Haziran 2004, 1 Aralık 2004, 1 Haziran 2005 tarihlerinde yapılacak kağıtların geri ödemesi, 1 Haziran 2005'de gerçekleştirilecek.

Hazine aynı gün düzenlediği bono ihalesi ile de 154 gün vadeli borçlandı. Bono ihalesine toplam 465.9 trilyon liralık teklif gelirken, ihalede nominal 393.7 trilyon liralık satış gerçekleşti. İhaledeki net satış tutarı da 335.5 trilyon lira olarak gerçekleşti. Bono ihalesinde bileşik faiz % 45.95, basit faiz ise % 41 oldu. İhalede kamuya net 48 trilyon liralık satış gerçekleştirildi. Bonoların geri ödemesi, 5 Kasım 2003'de yapılacak.

Hazine'nin "10 Haziran 2003 Salı" günü düzenlediği 392 gün vadeli tahvil ihalesinde bileşik % 48.40 faiz ile borçlandı. Tahvil ihalesinde, nominal 2 katrilyon 534.8 trilyon liralık satış gerçekleştirildi. İhaledeki net satış ise 1 katrilyon 657 trilyon lira oldu. Hazine'nin tahvil ihalesine toplam 3 katrilyon 813.7 trilyon liralık teklif geldi. Tahvil ihalesinde bileşik faiz % 48.40, basit faiz de % 49.19 olarak gerçekleşti. İhalede kamuya da 150 trilyon liralık satış yapıldı. 11 Haziran 2003 tarihinde ihraç edilecek tahvillerin geri ödemesi ise 7 Temmuz 2004 tarihinde yapılacak.

Hazine Müsteşarlığı, "16 Haziran 2003 Pazartesi" günü düzenlediği 91 gün vadeli referans bono ihalesinde bileşik % 39.49, 357 gün vadeli bono ihalesinde de bileşik % 49.35 faiz ile borçlandı. Hazine'nin 91 gün vadeli referans bono ihalesine toplam 2 katrilyon 261 trilyon liralık teklif gelirken, ihalede nominal 1 katrilyon 723.6 trilyon liralık satış gerçekleşti. İhaledeki net satış miktarı da, 1 katrilyon 586 trilyon lira olarak gerçekleşti. Bono ihalesinde bileşik faiz % 39.49, basit faiz ise % 34.71 oldu.

Bonoların geri ödemesi, 17 Eylül 2003'de yapılacak.

Hazine'nin 357 gün vadeli bono ihalesine de toplam 3 katrilyon 606 trilyon liralık teklif geldi. İhalede nominal 2 katrilyon 751.9 trilyon liralık satış gerçekleşti. İhaledeki net satış miktarı 1 katrilyon 856.8 trilyon lira olarak gerçekleşti. Bono ihalesinde bileşik faiz % 49.35, basit faiz ise % 49.15 oldu. 357 gün vadeli ihalede kamuya net 51 trilyon liralık satış gerçekleşti. Bononun geri ödemesi, 9 Haziran 2004'de yapılacak.

Hazine'nin "17 Haziran 2003 Salı" günü gerçekleştirdiği 140 gün vadeli bono ve 3 ayda bir değişken faiz ödemeli devlet tahvili ihalesinde net 1 katrilyon 314 trilyon lira borçlandı. Tahvil ihalesinde dönemsel faiz % 11.45 oldu. Toplam 396.8 trilyon lira teklifin geldiği tahvil ihalesinde, nominal 298.3 trilyon liralık satış gerçekleştirildi. İhalede net satış tutarı ise 306 trilyon lira oldu. İhalede kamu kuruluşlarına 372.3 trilyon liralık net satış da gerçekleştirildi. 3 ayda bir değişken faiz ödemeli tahvil ihalesinde satılan senetlerin geri ödemesi, 11 Mayıs 2005 tarihinde yapılacak. İhraç tarihi 18 Haziran Çarşamba olarak belirlenen ihalede satılan kağıtların ilk kupon ödemesi, 13 Ağustos 2003'de yapılacak. Tahvil ihalesinde söz konusu kupon ödemesine teşkil edecek faiz oranı, 14 Mayıs 2003 ihraç tarihli referans bono ihalesinde belirlenen oran olacak.

Hazine'nin 140 gün vadeli Türk Lirası cinsinden bono ihalesine de toplam 1 katrilyon 426.9 trilyon liralık teklif geldi. İhalede nominal 1 katrilyon 161.3 trilyon liralık satış gerçekleşti. İhaledeki net satış miktarı 1 katrilyon 8 trilyon lira olarak gerçekleşti. Bono ihalesinde bileşik faiz % 44.5, basit faiz ise % 39.54 oldu. 140 gün vadeli ihalede kamuya net 30 trilyon liralık satış

gerçekleşti. Bononun geri ödemesi, 5 Kasım 2003'de yapılacak.

Hazine'nin "1 Temmuz 2003 Salı" günü düzenlediği 413 gün vadeli Türk Lirası cinsinden iskontolu tahvil ihalesinde, bileşik faiz % 50.96, 140 gün vadeli bono ihalesinde ise % 44.50 olarak gerçekleşti. Toplam 7 katrilyon 587.8 trilyon lira teklifin geldiği ihalede, nominal 6 katrilyon 667.3 trilyon liralık satış yapıldı. İhalede net satış tutarı ise 4 katrilyon 178.3 trilyon lira oldu. İhalede kamu kuruluşlarına 640 trilyon liralık net satış da gerçekleştirildi. Tahvil ihalesinde satılan senetlerin geri ödemesi, 18 Ağustos 2004 tarihinde yapılacak.

Hazine'nin aynı gün yapılan 140 gün vadeli Türk Lirası cinsinden bono ihalesine de toplam 2 katrilyon 241.6 trilyon liralık teklif geldi. İhalede nominal 2 katrilyon 194.6 trilyon liralık satış gerçekleşti. İhaledeki net satış miktarı 1 katrilyon 904.9 tril-

yon lira olarak gerçekleşti. Bono ihalesinde bileşik faiz % 44.50, basit faiz ise % 39.54 oldu. 140 gün vadeli ihalede kamuya net 125 trilyon liralık satış gerçekleşti. Bononun geri ödemesi, 19 Kasım 2003 tarihinde yapılacak.

Hazine Müsteşarlığı tarafından "8 Temmuz 2003 Salı" günü yapılan 427 gün vadeli, ABD Doları cinsinden iskontolu devlet tahvili ihalesinde net 1 milyar 287.4 milyon dolarlık satış yapıldı. İhalede bileşik faiz % 6.22 oldu. İhaleye, toplam 1 milyar 557.2 milyon dolar teklif geldi. İhalede nominal 1 milyar 381.8 milyon dolarlık satış gerçekleşirken, net satış tutarı 1 milyar 287.4 milyon dolar oldu. Tahvil ihalesinde bileşik faiz % 6.22, basit faiz % 6.25 olarak belirlendi. Döviz cinsinden (ABD Doları) iskontolu tahvil ihalesinde, senetlerin geri ödemesi 8 Eylül 2004 tarihinde yapılacak.

Finans – Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi (Ocak 1974 = 100)

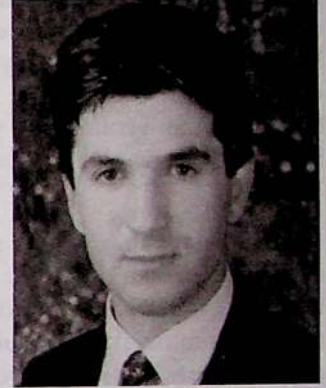
Aylar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ocak	66641.02	121282.26	482009.45	970038.69	736963.15	5078678.55	3035452.15	4655375.35	4674308.08
Şubat	72135.19	148672.55	481567.26	870185.89	996300.48	4534752.07	2391632.75	3939378.62	4919241.82
Mart	94874.84	178248.67	449760.66	936427.88	1224154.39	4662632.07	2325863.75	3979954.22	4192177.88
Nisan	109201.43	174945.81	419157.76	1246481.82	1343754.27	5742031.40	3523218.40	3948114.58	5197881.35
Mayıs	112502.77	166514.22	468188.27	1073822.72	1403551.33	4833067.82	3362559.64	3758605.08	5172411.73
Haziran	116528.07	193595.07	526546.21	1187994.27	1288600.47	4520368.33	3553889.28	3575936.87	4877067.02
Temmuz	128087.60	176955.20	568012.42	1210065.31	1457020.55	4516028.77	3359491.53	3951052.64	
Ağustos	110555.47	183969.42	579112.78	737615.22	1352406.47	4355709.75	3318505.73	3933668.00	
Eylül	98538.52	207830.76	779779.25	630484.23	1733920.33	3762897.75	2478260.07	3645723.50	
Ekim	114393.38	238854.42	849700.62	573932.44	1797901.99	4397698.60	3345403.26	4195498.60	
Kasım	96196.98	267385.51	839360.91	703595.71	2336373.64	2904240.15	3852900.93	5507011.46	
Aralık	96450.06	277923.68	956310.79	726072.07	4117624.90	2886233.86	4730591.76	4276194.39	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				2000 (Milyon TL)	2001 (Milyon TL)	2002 (Milyon TL)	2000 (Net)	2001 (Net)	2002 (Net)	Haziran 2002	Nisan 2003	Mayıs 2003	Haziran 2003
1	ALARKO GMYO	20.000.000	3.565.000	20.384.232	38.185.108	18.477.192	-	20.00	20.00	11.750	12.000	11.800	11.900
2	ANADOLU CAM	250.000.000	96.600.000	4.074.642	2.953.473	32.544.360	5.00	-	22.00	1.250	2.010	1.890	2.050
3	ARÇELİK	500.000.000	399.960.000	63.316.720	21.359.874	188.131.016	20.00	-	50.00	10.000	15.200	5.500	4.950
4	BAĞFAŞ	10.000.000	2.000.000	2.777.653	7.121.510	8.179.787	70.00	100.00	150.00	17.250	26.500	24.200	23.000
5	BOLU ÇİMENTO	70.000.000	66.960.000	3.586.302	16.989.351	21.405.635	12.23	40.39	36.96	1.400	2.550	1.960	1.780
6	BRISA	25.000.000	7.442.000	17.943.310	25.934.319	47.905.317	187.00	270.00	500.00	25.000	44.500	41.250	40.750
7	ÇELİK HALAT	5.983.000	5.983.000	- 370.513	- 184.505	2.110.323	-	-	-	4.250	2.310	2.190	2.030
8	ÇİMSA	67.392.000	67.392.000	13.421.232	28.483.457	37.847.848	39.00	125.00	47.00	5.900	4.500	4.275	3.925
9	DEVA HOLDİNG	100.000.000	16.000.000	234.198	- 15.652.615	7.276.515	-	-	-	1.000	2.320	2.675	2.525
10	DÖKTAŞ	63.360.000	63.360.000	- 5.086.387	- 6.940.578	1.465.831	-	-	-	2.125	3.975	3.925	1.140
11	ECZ. YATIRIM	50.000.000	19.800.000	7.323.139	13.146.570	8.540.062	-	-	20.00	2.500	3.250	3.025	2.675
12	EGE GÜBRE	2.009.000	2.009.000	805.474	2.057.877	507.033	33.06	-	-	4.200	4.625	5.900	5.700
13	EREĞLİ DEMİR Ç.	700.000.000	44.352.000	72.138.696	- 94.932.797	- 47.834.682	-	-	-	15.750	18.900	19.300	19.300
14	GENTAŞ	21.000.000	16.174.000	1.892.086	4.278.462	5.004.602	-	20.50	-	4.050	1.610	1.730	1.640
15	GOOD YEAR	21.000.000	11.918.000	- 7.800.910	- 17.694.746	13.675.292	-	-	-	7.900	12.200	11.800	10.900
16	GÜBRE FAB.	10.000.000	2.500.000	981.621	2.057.877	2.183.459	20.00	-	17.26	9.800	12.800	13.200	12.600
17	HEKTAŞ	30.987.000	30.987.000	1.668.005	1.819.036	3.727.361	-	-	18.08	950	1.620	1.000	890
18	İZMİR DEMİR ÇELİK	62.250.000	62.250.000	279.521	- 31.155.761	- 3.973.827	-	-	-	960	1.250	1.130	1.010
19	İZOCAM	21.000.000	21.000.000	4.085.484	5.775.755	3.416.764	40.00	33.33	25.00	2.350	2.350	2.400	1.380
20	KARTONSAN	2.700.000	2.025.000	6.258.164	15.297.260	20.837.258	154.36	149.87	497.00	47.500	61.000	60.000	61.000
21	KAV DAN.PAZ.TİC.	7.000.000	6.435.000	3.710.354	1.476.495	14.237	26.59	15.00	-	2.475	2.675	2.725	2.430
22	KOÇ HOLDİNG	250.000.000	243.787.000	43.453.599	54.806.789	36.275.205	10.00	-	-	15.500	15.800	15.600	12.400
23	KONYA ÇİMENTO	-	4.873.000	2.551.302	555.643	11.391.260	10.00	-	45.00	7.900	12.600	12.000	11.200
24	KORDSA DUPONT	60.000.000	36.125.000	9.202.454	16.393.540	27.598.227	30.70	36.00	58.00	4.650	5.850	5.600	5.500
25	MAKİNE TAKIM	18.500.000	16.819.000	- 994.243	- 3.708.288	- 4.795.173	-	-	-	600	440	610	560
26	MİGROS	100.000.000	55.080.000	7.505.957	17.775.501	12.186.146	50.00	50.00	10.00	68.000	13.800	13.900	14.100
27	NET TURİZM	100.000.000	24.822.000	2.206.116	- 14.903.085	- 31.463.720	-	-	-	830	880	900	690
28	OLMUKSA	10.868.000	10.868.000	2.542.799	4.539.335	8.942.083	25.00	20.00	39.00	8.400	6.850	6.400	6.650
29	OTOSAN	300.000.000	73.106.000	40.820.549	- 91.737.465	- 165.271.220	-	-	-	15.250	18.000	17.900	17.600
30	PETROL OFİSİ	385.000.000	252.441.000	72.559.118	186.596.292	228.045.598	121.90	-	-	34.000	4.975	4.525	4.000
31	PINAR SÜT	80.000.000	15.500.000	4.092.558	2.788.486	3.154.503	82.70	15.79	-	2.100	2.010	1.860	1.670
32	SABANCI HOLDİNG	1.000.000.000	1.000.000.000	83.375.694	120.054.389	73.988.221	-	-	5.00	3.900	3.525	3.425	3.400
33	SARKUYSAN	50.000.000	10.000.000	3.442.605	9.159.917	10.630.207	41.00	50.00	45.00	4.800	6.650	6.000	5.850
34	TELETAŞ	10.000.000	8.000.000	- 5.910.940	- 11.638.977	1.623.165	-	-	-	9.500	9.950	8.750	8.200
35	TÜPRAŞ	500.000.000	250.419.000	242.982.184	188.633.258	173.903.848	280.30	55.26	57.47	6.500	10.900	10.900	9.350
36	T. DEMİR DÖKÜM	45.000.000	45.000.000	3.781.160	- 2.410.995	13.715.699	-	-	9.45	2.325	3.925	4.550	1.770
37	T.GARANTİ BANK.	1.000.000.000	791.748.000	205.287.000	- 226.705.000	123.074.000	-	-	-	21975	1.890	1.960	1.920
38	T.ŞİŞE VE CAM	800.000.000	285.000.000	3.607.181	2.101.484	31.602.626	-	-	-	1.250	1.820	1.840	1.710
39	YAPI KREDİ BANK.	-	752.345.000	256.146.000	- 895.815.000	101.454.000	-	-	-	1.575	1.620	1.670	1.540
40	YAZICILAR HOLDİNG	-	13.650.000	6.228.933	30.269.209	2.145.058	-	30.00	30.00	11.500	16.500	15.900	14.500

İnceleme

DR. BURAK CEM ŞAHÖZKAN

Garanti Bankası, Ticari Bankacılık Müşteri İlişkileri Yönetmeni

Banka Birleşmelerinde Başarı Değerleme

1- Giriş

Finansal piyasalarda; uluslararasılaşma, değişen rekabet koşulları, şirketlerin değişen stratejileri ve teknolojik değişimler birleşmeleri ihtiyaç haline getirmiştir. Öncelikle, bankacılık sektörünün krizlerle içine girdiği bu değişim daha sonraları mantıklı bir büyüme stratejisi olarak algılanmış ve ABD, Avrupa gibi ileri bankacılık sistemlerine sahip ülkelerden gelişmekte olan ülkeleri de içine alan geniş bir alana yayılarak, içinde bulunulan ülkenin kendine özgü yapısına göre farklı senaryolarla ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda banka birleşmelerinin motivasyonunda; sinerji oluşturma düşüncesinden, ölçek ekonomilerine ulaşmaya, ve başarısız bankaların kurtarılmasından, vergi avantajına kadar pek çok neden etkili olabilmektedir. Ancak birleşme kararının alınması ile başlayan ve entegrasyon sürecini de içine alan geniş bir zaman dilimi vardır ki, her evresinde farklı stratejiler ile dikkatli çalışmaları gerektirir. Entegrasyon bu sürecin en önemli unsurlarından birisi olarak ortaya çıkar ve birleş-

meleri başarıya götüren özellikli öneme sahip bir ihtisas konusudur.

Genel olarak üç evreye bölümlenen birleşme sürecinde, uygulama hatalarına ve politikalarına bağlı başarısızlıkların ölçümüne yönelik pek çok inceleme yapılmış ve buna bağlı sonuçların literatüre yansımaları olmuştur.

2- Bankalarda Birleşme Süreci

İki bankacılık organizasyonunun birleşme prosesi, her iki taraf için (alıcı ve satıcı) büyük ölçüde zaman ve efor gerektiren karmaşık bir durumdur. Birleşmenin başarısı için; operasyonel, organizasyonel, muhasebe, vergi, işletme, yasalar ve ilgili tüm konuların elden geçirilmesi gerekir. Hedef analizinin başlangıcından varlıkların entegrasyonuna kadar tüm süreç içinde değerlendirme, karar alma prosesinin en önemli girdisi olabilmektedir.

Bankaların birleşme prosesi Şekil 1'de de görüleceği üzere genellikle şu aşamala-

rın birbirini izlemesinden oluşur:

▪ Strateji Evresi

Herhangi bir birleşme ve satın almanın ilk evresi, bankanın yönünün tanımlanması ve takip edilecek uzun dönemli amaçların oluşturulmasını içeren bir stratejinin geliştirilmesidir. Strateji evresinin; genel stratejik plan, birleşme faaliyeti görev yapılandırması, birleşme planı, aday kriterleri, hedef bankaların belirlenmesi, aday analizi, ön değerlendirme ve finansal yeterlilik gibi farklı safhaları olabilmektedir. (Miller, 1995: 167):

Bu safhalar yalnızca satın alan bankanın değil hedef banka da olmak üzere her iki taraf için gereklilik arz etmektedir. Nitekim satıcı konumundaki bir banka beklenmedik tekliflere ve istenmeyen muhtemel konsolidasyon gelişmelerine hazırlıklı olmalıdır. Satış konumundaki banka ise, değerini belirlemeli ve alıcıların kendisini açıklıkla izleyeceği genel bir işletme stratejisine sahip olmalıdır ki bu da strateji evresinde çok fazla efor sarf etmesini gerektirecektir.

▪ Araştırma, İnceleme ve Değerleme Evresi

Birleşme sürecinin ikinci kapsamlı aşamasını oluşturan bu evre, alıcı ve satıcı arasındaki ilk iletişimden, birleşme veya satın alma anlaşmasının hazırlanabileceği final evresine kadar olan faaliyetleri kapsar. Bir-

leşme sürecinin bu evresinin; görüşme stratejisi, adayla diyalog ve başlangıç görüşmeleri, niyet mektubu, ölçme ve değerlendirme olmak üzere dört ana basamağı içerdiği düşünülür (Miller,1995:172).

▪ Sonuçlanma ve Entegrasyon Evresi

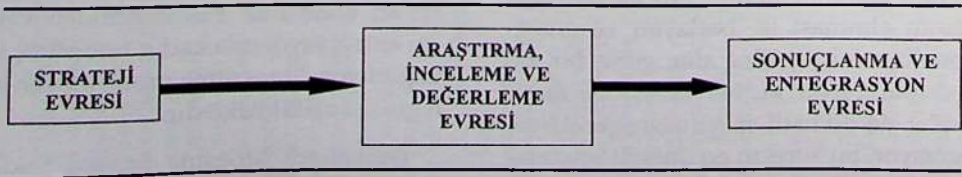
Birleşme prosesinin son evresi olan sonuçlanma ve entegrasyon; sonuç anlaşması, düzenleyici ve hissedarların onayı, sonuç gözden geçirmesi, sonuçlandırma işlemi ve entegrasyon aşamalarını kapsar (Miller,1995:175).

3- Entegrasyon Evresinin Önemi:

İki varlığın başarılı şekilde entegrasyonu, bir birleşmenin potansiyel faydalarının ortaya çıkması açısından daima gereklidir. Entegrasyon evresinde işlemlerin koşulları sonuçlandırılır, tamamlanır ve farklı yapıların entegrasyonu görevi başlar. Entegrasyonun yönetimi birleşme süreci üzerindeki kritik bir unsurdur. Entegrasyon evresinin başarısından itibaren, genellikle ölçme ve değerlendirmeyi de kapsayan süreçte temel kararlar, alıcı konumundaki banka tarafından alınır. Kombinasyon yapıları içinde tarafların konumu, entegrasyon evresinin yönetiminde oynayacakları rolün etkinlik derecesine bağlıdır.

Birleşmenin bu evresi nihai oluşuma aşama sağlayan pek çok alt faaliyetin birbiri ile hassas ilişkilere dayalı olarak tamamlanmasını gerektirir. Alt faaliyetlerden her-

Şekil 1
Birleşme Prosesi

hangi birinde ortaya çıkabilecek olumsuzluk, tek başına birleşme sürecini başarısızlığa götürebilir. Banka birleşmelerinde entegrasyon evresinin içerdiği faaliyetlerden başlıcaları; (i) Müşteri tabanı ve pazar profilinin entegrasyonu. (ii) Şube lokasyonları ve profilinin uyumlandırılması. (iii) İnsan kaynaklarının yapılandırılması. (iv) İş ünitelerinin entegrasyonu. (v) Sistemsel altyapının entegrasyonu. (vi) Mali tabloların entegrasyonu. (vii) Markaların entegrasyonu, olarak özetlenebilir.

Yapılan araştırmalar sonrasında, bankalardaki birleşme sürecinin başarılı veya başarısız olmasının bağlı olduğu üç kritik evre, şekil 2'de ortaya konulmaktadır.

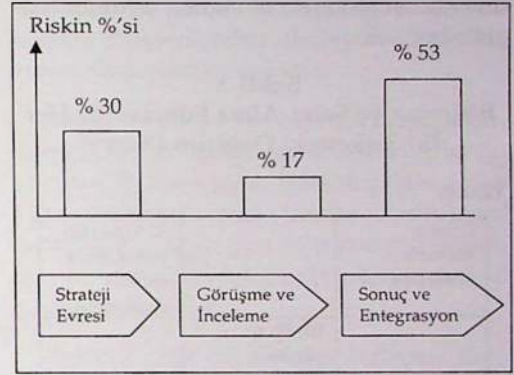
Birleşme öncesi evresinin önemi; ölçme, değerlendirme oluşma ve hazırlık faaliyetlerinin birbiri ile ilişkili olarak vurgulandığı ilk oluşumu içerir. Bununla birlikte, gerçekte uygulamaya geçirme süreci "birleşme sonrası entegrasyon (post-merger integration) evresi" olarak vurgulanarak en büyük riski taşımaktadır. Bu alandaki tüm çalışmalarda birleşme sonrası entegrasyon evresi anahtar rolü içermektedir (Habeck, 2000:4).

Herhangi bir yaklaşımdan önce entegrasyon süreci süresince yönetim sorumluluğunu alacak deneyimli ve bir bankanın farklı departmanlarına hakim bir yöneticinin atanması gereklidir. Entegrasyon yöneticisi; full time çalışacak, entegrasyon stratejilerini ve tanımlarını geliştirecek, mevcut entegrasyonun başarısında ihtiyaç duyulacak projeleri ortaya koyacak ekibi seçmek durumundadır. Bu personel alıcı ve satıcı bankaların kalifiye personelinden oluşmalıdır (Miller,1995:178).

Başarılı bir entegrasyon için zamanlama ve açık iletişim zorunludur. Entegrasyon yöneticisi ve ekibi prosesin plan dahilinde devamı ve sonuçların raporlanması yanında

görevli gruplara üst yönetimden ve farklı alanlardan geri besleme sağlama sorumluluğuna sahiptir (a.g.e.,s:178).

Şekil 2
Birleşme Evrelerinin Başarısızlık Riski

Kaynak: After The Merger Max M Habeck Financial Times-2000-UK, s:4.

Bütün birleşme ve satın almalar üzerine yapılan istatistikler yalnızca üçte birinin beklenen sonuçları elde ettiğini ve bir kaç tanesinin hissedarlar açısından beklenmedik iyi sonuçlara ulaştığını göstermiştir. Geçmiş yirmi yıl dikkate alındığında bunun aynı özellikte devam ettiği ve sakınılması gereken büyük hataların olduğu dikkati çekmektedir. Burada en önemli iki husus; iki yapının birleştirilmesi ile neyin planlandığının ortaya konması ve gelişen şirketin yeni kültürünün nasıl şekilleneceğidir. Burada olabilecek beş farklı durum Şekil 3'de özetlenmiştir (Dobes,2001:1).

Birleşme sonrası entegrasyon evresine bağlı olarak oluşacak yeni yapının değer açısından incelenmesi, oluşabilecek üç farklı senaryonun aşağıdaki gibi sembolize edilmesi ile yapılabilir.

- **Başarısızlık (1+1=1 Olması Durumu)**

Küçük işletmenin daha büyük bir işletme tarafından kontrol altına alındığı en

sık rastlanan bu birleşme türünde, yatırımcı şirketin yönetimi tarafından geçici bir süre sonra veya uzun dönemli olarak kontrol altına alınmasıyla iki şirketin tüm olarak entegre olduğu durumdur. Buradaki ana amaç yatırımcının kültürüyle etki altına alınan şirketin, tamamen uyumlu hale getirilmesidir.

Şekil 3

Birleşme ve Satın Alma Sonrasında Her İki Şirketteki Değişim Düzeyi

Yüksek	I. Satın alınanın absorbesi	V. Yeni yol-yeni özellik olarak yapılanma
	III. En iyi yönlerin entegrasyonu	
Düşük	II. Satın alınanın korunması – özerkliği	IV. Satın alınan yapının dikte ettiği şartların kabulü
		Düşük

• İlave Değer Yaratamama (1+1=2 Olması Durumu)

Yapılan istatistiklerde yalnızca % 10 işlemin, bu şekilde gerçekleştirildiği saptanmıştır. Burada her iki partner en iyi oldukları yönlerle yeni şirkete katılımında bulunurlar. Bunun varlığı her iki tarafın ilave değer yaratamayacak yapıda entegre olmasına bağlı olabileceği gibi, yeni kurum vizyonunun ve misyonunun sağlanamaması sorununa bağlı olabilecektir.

• Sinerji Sağlama (1+1=3 Olabilmesi)

Çok nadir örnekler vardır ki birleşmenin sonucu ilave değer yaratarak 1+1=3 eşitliğini sağlasın. Bu durum yapılan araştırmalarda toplamın % 5'ine isabet ederken, temel sorunun birleşmelerin arkasındaki "başlangıç düşüncesinde" olduğu

saptanmıştır. İki kuruluşun entegrasyonu yeni iş stratejileri oluşturma amacına dayalı ise yalnızca beklenmedik işletme dışı faktörlerin olumsuzluğa neden olduğu görülmüştür.

Yeni iş stratejilerinin oluşturulmasında insan faktörü önemli rol oynamaktadır. Yine istatistikler bu evredeki başarısızlıkların % 80'inde insan faktörünün etkili olduğunu ve ana uyumsuzluğun kurumsal kültür çatışmalarına bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Eşitliğin 1+1=3 olması farklı problemlerin çözümüne yönelik stratejiler geliştirebilmeye bağlıdır. Yeni oluşumun bu farklılıkları bilinçli bir şekilde kullanarak başarılı projelere dönüştürecek pozisyonu hazırlaması, daha büyük veya yatırımcı olan yapıya bağlıdır (a.g.e.,s: 2).

Birleşmelerdeki öncelikli amaç yeni pazarlara açılma, operasyon maliyetlerinin azaltılması veya vergi avantajından yararlanma olabilir ancak diğer şirketin kültürel ve entellektüel sermayesinden mümkün olduğunca faydalanmak yeni yapıya katma değer sağlayacaktır.

4- Entegrasyon Evresinde Karşılaşılabilecek Riskler

Birleşme programlarının başarısızlığında, kötü yönetimden, finansal, ekonomik ve hatta şanssızlığa kadar birçok neden etkili olabilir. Ancak başarısızlığa yol açan en önemli neden, "uyumlandırma" kavramı ile yakından ilgili olan ve entegrasyonun devamında ortaya çıkabilecek unsurlardır. Bankalar arası birleşmeler üzerinde yapılan incelemeler ve gözlemler, özellikle entegrasyon evresinin neden olabileceği, başlıca başarısızlık nedenlerini şu şekilde ortaya koymuştur:

a) Yaratılacak Sinerjinin Yüksek Tahmin Edilmesi

Birleşme sonrasında yaratılacak sinerji-

nin doğru tahmin edilmesi gerçekçi bir değerlendirme yapılmasına bağlı olarak başarıyı etkileyebilecektir. Her iki firmanın güçlü olduğu yönlerin fark edilememesi veya yanlış değerlerin ölçülmesi bu alanda başarısızlığa götürebilecek temel hususlardır. Birleşme öncesi beklentilere bağlı hatalar şu şekilde örneklenebilir: (i) Birleşmenin yararı ve uygulama olanağı üzerinde yeterli veya gerçekçi değerlendirmelerin yapılamaması. (ii) Hedef bankanın özellikle yönetim, finansman ve nitelikli personel gibi eksikliklerin iyi tespit edilmemesi. (iii) Uygun özellikleri taşıyan hedef bankaların seçilmemiş olması.

Bu konuya ilişkin çarpıcı bir örnek, hizmet endüstrisinde faaliyet gösteren daha kârlı bir işletmenin satın alınması üzerine gerçekleşmiştir. Birleşme sonrasında 500 milyon USD vergi sonrası kazanç beklentisi ile gerçekleşen işlem, bir yıl sonra 225 milyon USD kazanç ile karşı karşıya kalmıştır. Sinerji hatası ile hisseler üzerinde önemli değer kayıplarına neden olan bu durum, birleşmenin başarısını tehlikeye düşürmüştür (Copeland vd., 2000: 116).

b) Müşteri, Şube ve Pazar Profiline Hatalı Entegrasyonu

Müşteri kitlesinin doğru segmente edilmesine yönelik çalışmalar birleşme sonrasında da devam etse de, birleşmenin müşteri tabanına etki eden kritik yansımalarının entegrasyon evresinde yapılandırılması gerekir. Çünkü birleşme sonrasında taraflardan birinin, hatta iki tarafın; kredi, mev-

duat gibi ürünler ile ilişkili olduğu müşteri profiline yeni oluşum içerisinde şekillendirilmesinde geç kalınmış olabilir. Söz konusu durumda "müşteri kaybetme" riski ile karşı karşıya kalınabilecektir. Bu evredeki başarısızlığın yol açabileceği diğer bir sorun ise gerçek hizmet noktasında olmayan müşterilerden ilerleyen dönemde verim alınamaması riskidir.

Garanti Bankası ve Osmanlı Bankası birleşmesinde; kurumsal, ticari, işletme, bireysel ve açık bankacılık işkollarındaki farklı yapıların ortak tabana oturtulması örneğinde olduğu gibi, entegrasyon evresinin en kritik aşamalarından birisi dikkati çekmektedir.

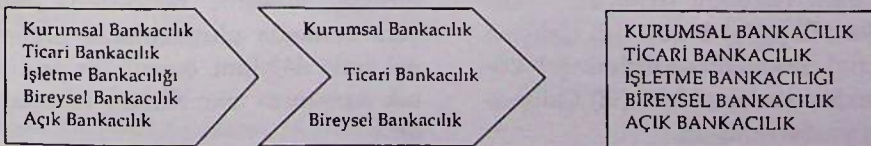
Mevcut şube dağılımının birleşme ile ilişkilendirilerek, piyasada etkinliği artıracak rasyonel yapıya ulaşma, dikkate değer diğer bir konudur. Müşteri portföyünün bağlı olduğu şubelerden, farklı lokasyonlardaki oluşumlara yönlendirilmesi riskin en yüksek olduğu faaliyetlerden birisidir. Bu nedenle, doğru bilgilendirme yanında iyi yönetilmesi gereken bir süreçtir.

Garanti Bankası ve Osmanlı Bankası birleşmesinde, şube ağının yapılandırılması aşağıdaki faaliyetleri içermiştir:

- Osmanlı Bankası'nın tarihi binalarda hizmet veren 6 şubesinin yanı sıra 20 şubesi, Garanti Bankası'nın aynı bölgede bulunan şubeleri ile birleşerek Osmanlı Bankası'nın mevcut şubelerinde hizmet vermeye devam etmiştir.

Şekil 4

Garanti Bankası ve Osmanlı Bankası Müşteri Tabanının Entegrasyonu

- Osmanlı Bankası'nın Garanti Bankası'yla aynı noktada bulunan 27 şubesi Garanti Bankası'nın şubelerine devredilerek alan tasarrufu sağlanmıştır.

- Osmanlı Bankası'nın Garanti Bankası şubeleri ile eşleşmeyen 6 şubesi ise faaliyetlerine Garanti Bankası markası altında aynı lokallerde devam ederek yaygın şube ağı stratejisi korunmuştur.

Sahip olunan emlak portföyü, varlıklar ve maddi değerlerin fırsat getirilerinin tespiti ve analizine yönelik çalışmalar, bankalardaki yeniden yapılanma stratejilerinin temel taşlarından olup, diğer ülkelerdeki banka birleşmeleri ile yaratılan katma değerlerin ortalama % 20'lik kısmının bu alandan sağlandığı dikkati çekmektedir.

c) Piyasanın Potansiyelinin İsabetli Değerlendirilmesi

Sektöre ya da coğrafi alana özgü riskler, ürüne bağımlılık, faiz ya da para birimini içeren mali piyasa riskleri bu alanda öngörülemeyen başarısızlık nedenleri olabilmektedir. Buna ilave olarak, menkul kıymetlerin alım satımına ve bilanço dışı işlemlere bağlı risklerin göz ardı edilmesi, piyasa potansiyelinin değerlemesinde aşırı iyimserliğe yol açarak yeni oluşumun öngörülemeyen sorunlarla karşı karşıya kalmasına yol açabilmektedir.

d) Kurumsal Kültür

Temel olarak çalışanlar açısından üç tip kültürel farklılık ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar; uluslararası, işletme içi ve iş üniteleri veya fonksiyonları üzerinde odaklanmaktadır. Buna bağlı olarak kültürel farklılığın, şu konular üzerinde kendini gösterdiği ifade edilebilir (Hubbard, 2001: 70). (i) İş kuralları. (ii) Lisan. (iii) Çalışma pratikleri. (iv) Şirket prosedürleri. (v) Yönetim teknikleri ve felsefeleri. (vi) Çalışanların tutum ve davranışları.

Özellikle farklı ülke bankalarının sıkça birleştiği günümüzde, kültür farkları daha da önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Çalışma alışkanlıklarından ücret farklılıklarına kadar her şey şirket faaliyetlerini aksatabilmektedir. Birleşmelerde ortaya çıkan başarısızlıkların büyük çoğunluğu kültür farklılıklarının öngörülememesine dayalıdır. Uluslararası ortaklıkların sayısı arttıkça bu sorunlar daha da karmaşık hale gelmektedir. Değerlemeye etki eden nicel kriterlerden olan kurumsal kültürün uyumu beklenen sonuçların alınmasında ağırlıklı etkiye sahiptir.

Türk bankacılık sektöründe personel sirkülasyonunun son 5-6 yıldır en üst seviyelerde olması ve birçok bankanın çok uzun geçmişe sahip olmaması nedeniyle birkaç kurum dışında bu kavram tam olarak yerleşmemiştir. Bu husus söz konusu durumun olumsuzluğunu bir derece azaltmakla birlikte, birleşme neticesinde kurulacak yeni bankada oluşturulacak organizasyonel yetki dağılımı, önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Kırman, 2000: 6).

e) İnsan Kaynakları Planlama Hataları

Birleşme sürecinin her evresinde insan kaynakları alanındaki politikaların etkisi söz konusudur. Bu alanda ortaya çıkabilecek başarısızlık nedenlerinden birkaç tanesi aşağıda özetlenmiştir.

- Satın alınan firmanın başarısız yöneticilerinin değiştirilmemesi ya da mevcut yönetimin daha verimli çalışması için özendirici önlemlerin alınmaması.

- Birleşen firmaların yönetici kadrolarının, yeni oluşumun yönetici gereksinimlerini karşılayamaması ve yönetim fonksiyonlarının başarılı şekilde yürütülmesinde yeterli olmaması.

- Satın alan firmanın hedef üzerinde aşırı üstünlük veya egemenlik kurması nedeniyle, hedef firmadaki başarılı yönetici ve personelin kuruluştan ayrılması.

f) Genel Strateji ve Uygulama Hataları

Aşağıdaki hataları içerebilecek bu konu, karşılıklı iyi bir seçim olsa dahi birleşmeyi başarısızlığa sürükleyebilecektir.

- Satın alan bankanın bilinçli bir birleşme programı, stratejisi olmaması ve sadece çekici gördüğü koşullardan yararlanmak amacıyla geliş güzel satın alma girişiminde bulunması.

- Alıcı bankanın izlediği strateji ile ilgili

olarak, ilgili kriterlerin saptanmamış olması veya bu kriterlerin titizlikle uygulanmaması.

- Etkin bir planlama çalışmasını yapılmaması.

Birleşme olaylarında iki farklı yapının entegrasyonunun karmaşıklığı, sağlıklı bir iş stratejisinin uygulanmasını güçleştirir. Süreç boyunca müşteriler, hissedarlar ve ilgili olan diğer kuruluşlarla olan ilişkiler bozulabilmekte, bu ise işletmenin genel değerinde tahribata neden olabilmektedir (Copeland vd.,2000:117).

g) Ödenecek Fiyat

Firmaların ödemeye razı olabilecekleri maksimum fiyat birleşmeleri motive eden etmenlerin büyüklüklerine göre şekillenir. Pazarlıklarda rekabet sonucu fiyatın çok yüksek seviyelere çıkması veya hatalı değerlendirme sonucu yüksek bir bedel ödenmesi başta hissedarların zarara uğramasına yol açacağı gibi yeni oluşumun varlığını tehdide kadar gidebilecektir. Genel finansman kurallarına uyulmaması nedeni ile finansal yapının bozulması ödenecek bedele bağlı başarısızlık nedenlerindedir. Fiyatın çok düşük teklif edilmesi durumunda ise reddedilme şansı ve daha da kötüsü rakip şirketin devreye girip teklif verme durumu olacaktır (Copeland vd.,2000:117).

Şekil 5
Birleşmeleri Başarıya Götüren Süreç

Kaynak: Özlü Yalaza, Global Bülten, Ocak 2002, s:15

5- Sonuç

Banka birleşmelerinin başarı formülünde, doğru kararların alınması ve uygulanması ile birlikte, başarısız sonuçlarla karşılaşmamak için bazı önlemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de bankalar arasında gerçekleşen birleşmeler üzerinde araştırmalar yapma ve başarı kriterlerini belirleme imkanı henüz oluşmamıştır. Bu nedenle ortaya konan faktörler literatür ile bağlantılı ve Türk Bankacılık Sistemine de uyarlanabilecek genellemeleri içermektedir.

Daha önce ele alınan başarısızlık nedenleri pek çok etken ile bağlantılı genişletilebilir. Burada ise daha farklı bir açıdan bakılmak suretiyle başarı olanağını arttıran koşul ve önlemler üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Strateji evresinde yapılan işlemlerin çoğu kazançlı görünmesine rağmen, geçmişe yönelik araştırmalarda işlemlerin çoğunda entegrasyon ile birlikte başarısızlık yaşandığı dikkati çekmektedir. Önde gelen danışmanlık şirketlerinden KPMG'nin yapmış olduğu bir araştırmaya göre, birleşmelerin % 53'ü beklenenin aksine değer kaybetme ile sonuçlanmıştır. Boston Consulting'in araştırmasında ise bu oran daha da kritik bir seviye olan % 65'e ulaşmıştır (Yalaza, 2002: 13).

Şekilde de görüldüğü gibi süreç, her evresinde ortak bir kavram olan doğru unsurlara ulaşmayı gerektirir. Birleşme sürecinde her evre birbiri ile etkileşim halindedir. Her evrenin stratejisinin doğru belirlenmesi ve kararların birbiriyle tutarlı olması gereklidir.

Bankaların birleşme sonrası başarısının ölçümüne yönelik çok sayıda saha araştırması yapılmıştır. Bunlardan birisi ABD'de dokuz banka birleşme örneğinin verilerini incelemiş ve temel bazı bulguları yayınlamıştır (Rhoades, 1998: 285).

- Araştırma konusu örneklerin tamamında önemli ölçüdeki maliyet tasarrufu amaçlarına ulaşıldığı ortaya çıkmıştır.
- Dokuz birleşme işleminden dördünde göreceli olarak etkinlik kazanımı sağlandığı tespit edilmiştir.
- Yine dokuz birleşme işleminin yedisinde, aktif getirisi (ROA) üzerindeki ölçümlerde göreceli olarak iyileşme sağlandığı görülmüştür.
- İlave olarak mevcut bilgilere göre yedi birleşmenin beşinde hisse senetleri fiyatlarının pozitif hareket özelliği gösterdiği dikkati çekmiştir.

Birleşmelerin başarısının hissedarlar açısından ele alındığı diğer araştırma ise, ABD'de gerçekleşen otuz üç işlem üzerindeki temel bulgularda istikrarsız sonuçlar ile karşılaşılmıştır. Buna göre; satın alan bankalardan yedisinde hissedar getirisi açısından önemli ölçüde negatif bir etki tespit edilmiş, diğer yedisinde ise önemli bir değişiklik ortaya çıkmamıştır. Üç işlemde po-

zitif değerlere ulaşılırken, dört işlemde de karma sonuçlar tespit edilmiştir. Yalnızca dokuz çalışma hedef bankanın hissedarları açısından birleşmelerin değerlendirilmesi üzerine yapılmış ve yedi birleşme işleminin sonucunda hedef banka hissedarlarına önemli ölçüde pozitif kazançlar oluştuğu dikkati çekmiştir (Siems, 1996: 3).

1990'ların başarılı birleşmeleri üzerinde yapılan diğer bir araştırmada doğru politikaların uygulanması suretiyle sonuca ulaşıldığı tespit edilmiştir. Bu politikalarından bazıları aşağıda özetlenmiştir (Habeck, 2000: 9).

Deneyime Güvenmek: Birleşme görevi yapılanmasında % 74 oranında firma deneyimli yöneticileri istihdam etmiştir.

Faaliyet İlişkisi Durumu: En başarılı işlemlerin % 80'inde ilişkili alanlardaki firmalar satın alınmıştır. Bunlardan % 36'sı tam anlamı ile ilişkili diğer kısmı ise yüksek oranda ilişki içerisindedir.

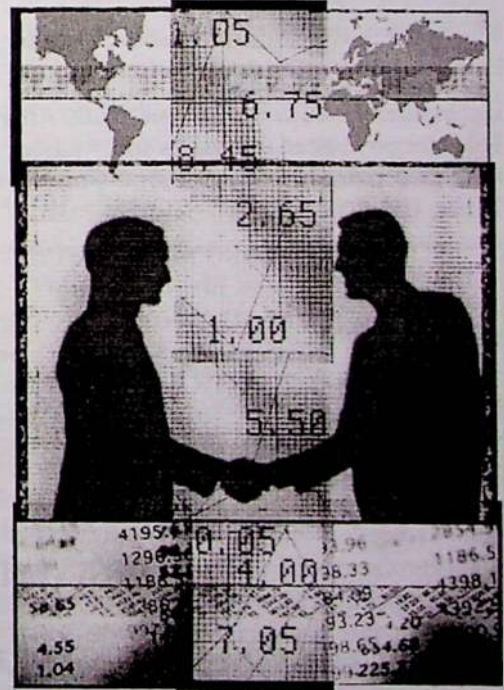
Güçlü Olunan Yöne Odaklanma: En iyi birleşme sonuçlarını elde eden firmaların % 48'inde güçlü olunan alanlara odaklanma ile sonuca ulaşıldığı görülmüştür.

Finansal Kaynaklar: Finansal gücün, önemli bir farklılık yarattığı görülmüş ve en başarılı birleşmelerde bir tarafın diğerinden daha güçlü bir yapıya sahip olması durumunun varlığı ilişkilendirilmiştir.

Eşitlikten Sakınma: Eşit ölçeklerin birleşmesi, başarılı bir sonuç sağlamamış, en başarılı birleşmelerin yalnızca % 7'sinde eşit ölçeklerdeki işletmelerin varlığı tespit edilmiştir.

Özellikle ölçek açısından, gelişmiş ülke bankaları yanında çok küçük kalan Türk bankalarının uluslararası alanda faaliyette bulunmaları, bir başka ifade ile faaliyetlerinin etkili olabilmesi, ölçeklerinin büyü-

mesi ile yakından ilgili bulunmaktadır. Bankacılık sisteminde altyapı yönünden, global bankacılık sistemleri ile rekabet edebilecek yeterlilikte bankalar bulunmasına rağmen sorun ölçek faktörüne odaklanmaktadır. Söz konusu durum, aralarında ileri düzeyde bankacılık sistemlerine sahip ülkelerin de bulunduğu birçok üldekine benzer, yeniden yapılanma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu yapılanma zorunluluğu, sermaye yeterliliği ve pazar payı problemi olan güç durumdaki bankalar bir yana sektördeki yoğunlaşmada pay sahibi ülkenin en güçlü özel statüdeki bankalarında dahi hissedilmiştir. Bu bağlamda; bankacılık sektöründe çok yoğun kapsamda yaşanacak birleşme hareketlerinin içinde olduğumuz söylenebilir.

Birleşme sürecindeki hatalardan kaynaklanan başarısızlıkların, bankaları tasfiyeye kadar götüren örnekleri literatürde yerini almıştır. Bununla ilintili Türk Ban-

kacılık sisteminde de benzer durumlar ortaya çıkabilecektir. Bu görüşün dayanağı ise, birleşmenin süreçlere bağlı kapsamlı bir işlem olduğunun, bu çalışmada ortaya konmuş olması ve bankacılık sisteminin bu alandaki bilgi ve deneyimden yoksun oluşu gerçeğidir.

Banka birleşmelerini başarıya götüren etmenlerin evrelere bağlı kritik yönü ve başarı faktörlerinin nelere bağlı olabileceği bu çalışmada özetlenerek, başarılı bir birleşme için gerekenler uluslararası araştırmalar ile ilişkilendirilmiştir.

KAYNAKLAR

- COPELAND, Tom, Tim Koller, Jack Murrin, Valuation, Measuring and Managing the Value of Companies (third edition) USA, 2000.

- DOBES, Richard, International Leader, Dynargie, 10,11,12 / 2001, Switzerland.

- HABECK, Max M., Kröger, Fritz, After The Merger, Seven strategies for successful post-merger integration, Financial Times, UK, 2000.

- HUBBARD, Nancy, Acquisitions-Strategy and Implementation, Palgrave, UK- London - 2001.

- KIRMAN Ahmet, Banka Birleşmeleri ve Devralmaları Sorunlar, Önlemler ve Öneriler, TBB, Haziran 2000.

- MILLER, William D., Commercial Bank Valuation, John Wiley & Sons, Inc., USA, 1995.

- RHOADES, Stephen A., The efficiency of bank mergers: An overview of case studies of nine mergers, Journal of Banking & Finance, Vol: 22, No: 3 North Holland, March 1998.

- SIEMS, Thomas F. , Bank Mergers and Shareholder Wealth: Evidence From 1995's.

- Megamerger Deal's, Federal Reserve Bank of Dallas , August 1996.

- YALAZA, Özlü, Şirket Birleşmeleri ve Satın Almaları, Global Bülten, Ocak, 2002.

Sevgili Okurlar,

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eski Rektörü ve Eski Maliye Bakanı Sayın **KEMAL KURDAŞ**'ın "**Bitmeyen Gaflet ve Türkiye Ekonomisinin Çöküşü**" başlıklı yeni kitabı Nisan 2003 tarihinde ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. tarafından çıkarılmıştır. Bu kitapta Türkiye'nin 1920-1980 arasındaki 60 yıllık dönemde izlediği ekonomik politikalar, toplu bir bakış çerçevesinde anlatıldıktan sonra, 1980-2002 dönemi üzerinde özellikle ve ayrıntıları ile durulmuştur.

Fiyatı : 14.000.000.-TL.

KEMAL KURDAŞ

BİTMEYEN GAFLET VE TÜRKİYE EKONOMİSİNİN ÇÖKÜŞÜ

İsteme Adresi: Binbirdirek Mah. Suterazisi Sokak No.6/2 Sultanahmet - İSTANBUL

Tel: (0212) 516 11 45 - 518 17 32, Faks: (0212) 518 66 43

<http://www.ekonomikyorumlar.com>

e-mail: ekonomikyorumlar@ekonomikyorumlar.com

İnceleme

B. Ali EŞİYOK

Türkiye Kalkınma Bankası Uzmanı

TÜRKİYE - ABD EKONOMİK İLİŞKİLERİ VE ABD EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

Giriş

ABD, Türkiye'nin ticari ilişkilerinde giderek önem kazanan ülkelerin başında gelmektedir. Dünyanın en büyük pazarlarından biri olan ABD ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve bu geniş pazarın sunduğu olanaklardan yararlanma arayışı, Türkiye gibi, ihracat eksenli büyümek isteyen bir ülke için önemli bir Pazar olarak görülmelidir. Bu bağlamda, Türkiye ile ABD arasındaki iktisadi ilişkilerin genel bir analizi bu makalenin ana temasını oluşturmaktadır. Makale beş bölüm altında kurgulanmıştır. Makalenin birinci bölümünde, 1980 sonrasında itibaren gündeme gelen ihracata dayalı büyüme modeli altında, Türkiye'nin dünya dış ticareti içerisindeki göreceli yeri ve Türkiye-ABD arasındaki dış ticaretin gelişimi ele alınmaktadır. İkinci bölümün konusunu Türkiye'nin ABD'ye karşı rekabet gücündeki gelişmeler oluşturmaktadır. Türkiye-ABD arasındaki endüstri-içi ticaretin gelişimi üçüncü bölümde incelenirken, dördüncü bölümde ABD'nin dış ti-

caretine ilişkin seçilmiş parametrelerdeki gelişmeler ele alınmış, beşinci ve son bölümde ise araştırmanın bulguları değerlendirilmiştir.

I. Türkiye'nin Dünya Dış Ticareti İçindeki Yeri

Türkiye ekonomisinde 1980 sonrasında uygulamaya konan ihracata dayalı büyüme modeli sonucunda, ihracat ve ithalat değerlerinde zamanla önemli düzeyde artışlar kaydedilmiştir. Ancak, bu gelişmeye karşın, Türkiye'nin dünya dış ticareti içerisindeki yeri % 1'in altında bulunmaktadır. Tablo 1, Türkiye ve Dünya dış ticaretindeki gelişmeleri ve Türkiye'nin dünya ihracatı ve ithalatı içerisindeki göreceli paylarını göstermektedir. Tablo 1 verilerine göre, Türkiye'nin 1980 yılı itibarıyla dünya ihracatı içerisindeki payı % 0,15 iken, zaman içerisinde artarak 2000 yılında % 0,45'e yükselmiştir. 1980-2000 döneminde Türkiye'nin ihracat artış hızı dünya ihracat artı-

şından daha yüksek gerçekleşmiş olmasına karşın, dünya ihracatı içerisindeki payı önemsiz kalmıştır.

Türkiye'nin dünya ithalatı içerisindeki görelî payı, ihracata göre daha yüksek düzeylerde bulunmaktadır. 1980 yılında Türkiye'nin dünya ithalatı içerisindeki payı % 0,40 olarak tespit edilmiş, 2000 yılında bu oran önemli düzeyde artarak % 0,84'e yükselmiştir. 1980-2000 döneminde Türkiye'nin ithalat artış hızı dünya ortalamasının oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisinde, 1980'lerin başında uygulamaya konan ihracata dayalı büyüme modeli ile birlikte ihracat miktarında önemli gelişmeler yaşanmış, 1980-1982 döneminde, İhracat (X) / GSMH değerinde "sıçrama" olarak nitelendirilebilecek artış gerçekleşmiştir. Bu dönemde ihracat, yoğun bir sübvansiyon ve devalüasyon politikaları ile desteklenmiş ve "ihracat mucizesi" olarak tanımlanan süreç yaşanmıştır.

1980 yılında % 4,2 olan İhracat/GSMH değeri, 1982 yılında % 8,8'e yükselmiştir. Bu dönemi 1983-1987 dönemi takip etmektedir. 1983 yılında 5,7 milyar dolar olan ihracat değeri, 1987 yılına gelindiğinde 10,2 milyar dolara yükselmiştir. İhracata dayalı büyümenin gerçekleştiği bu evrede ihracatın artışı ortalama olarak, dolar bazında % 12,5 gibi yüksek bir hıza ulaşmıştır. 1980-88 döneminde önemli düzeyde artan ihracat, 1989 yılına gelindiğinde bir önceki yıla göre % 0,9 düşerek 11,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 1989-1993 döneminde Türkiye ihracat hızı düşmüştür. 1989-1993 döneminde ihracatın düşmesinde, ücretlerin yükselmesi yanında, özellikle 32 sayılı karardan sonra gündeme gelen değerli kur politikası etkin olmuştur. Değerlenen kur ihracatın rekabet gücünü düşürerek ele alınan dönemde ihracat performansını olumsuz etkilemiştir. Ancak, 1994 yılında ger-

çekleştirilen yüksek devalüasyon neticesinde ihracat bir önceki yıla göre % 18,3 ve 1995 yılında ise % 19,3 artmıştır. Ancak, 1997 yılından sonra ihracat performansı tekrar düşmeye başlamıştır (Tablo 1).

İthalattaki gelişmeler ise kısaca şöyle özetlenebilir: Türkiye ekonomisi, 1983 yılına kadar geleneksel ithalata dayalı bir politika izlemiştir. Başka bir ifadeyle, bu dönemde enerji hammaddesi, makine ve ulaşım araçları ve kimyasal ürünlere dayalı bir ithalat politikası izlenmiştir. Ancak, 1984 yılından itibaren ithalat politikası liberalize edilirken, başta gümrük indirimleri olmak üzere hukuksal ve kurumsal düzeyde bir dizi yapılanmaya gidilmiştir.

Türkiye'nin ithalatı, 1986 yılına kadar önemli düzeyde artmazken, 1987 yılında bir önceki yıla göre % 27,9 artarak 14,2 milyar dolara yükselmiştir. Ancak, Türkiye ekonomisinde ithalat artışları esas olarak 1990 yılından itibaren başlamıştır. 1990'dan itibaren ithalattaki artışın temelinde; 1995 yılında yapılan Dünya Ticaret Anlaşması, 1996 yılında Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin uygulamaya geçmesi gibi düzenlemeler etkili olmuştur. Diğer yandan, millî gelirdeki değişimler de (ithalat miktarında bir açıklayıcı değişken olarak) ithalatın azalması ya da artması yönünde etkili olmuştur. Örneğin 1994 yılında GSMH % 6 daralırken, ithalat değeri de bir önceki yıla göre % 20,7 düşmüştür. İthalat düzeyinin gelişiminde ayrıca şu faktörler etkili olmaktadır: Reel döviz kurundaki değişimler, gelir dağılımındaki değişmeye duyarlı lüks tüketiminin artması, özellikle 32 sayılı karardan sonra TL'nin değerlenmesi ve ithalatın gittikçe cazip olmasının neden olduğu ithalat değerindeki artışlar.

I. 1. Türkiye - ABD Arasındaki Dış Ticaret

Bu alt bölümde Türkiye ile ABD Arasın-

daki dış ticaretin gelişimi ele alınmaktadır. Tablo 2’de Türkiye ile ABD arasındaki dış ticarete ilişkin çeşitli parametrelerin gelişimi gösterilirken, Tablo 3’de ise ABD’nin Türkiye’nin dış ticaretindeki görelî payları verilmiştir.

Türkiye’nin ABD’ye olan ihracatı 1990-1993 döneminde 1 milyar dolar düzeyinde iken, sonraki yıllarda artış kaydetmiş olmasına karşın, sınırlı kalmıştır. İhracat serisi 1990 = 100 kabul edildiğinde, ihracat endeks değerinde 3,2 kata kadar bir artış olmasına karşın, değer olarak ancak 3,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’nin ABD’deki ithalat düzeyi sürekli ihracat değerinin üzerinde gerçekleşmiştir. İthalat düzeyinde son yıllarda görelî bir

düşüş görülmektedir. ABD ile Türkiye’nin toplam dış ticaret hacmi 1990 yılında 3,2 milyar dolar düzeyinde iken sonraki yıllarda artış kaydetmiş, 2001 yılına gelindiğinde 6,4 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. Dış ticaret hacmini gösteren endeks değeri (1990 yılında 100 kabul edildiğinde) 2001 yılında 196’ya yükselmiştir. Türkiye’nin ABD’ye ihracatında zamanla meydana gelen artış sonucunda ihracatın ithalatı karşılama oranı da % 40’lardan % 90’lara kadar yükselmiş, Türkiye’nin ABD’ye karşı dış ticaret açığı azalmıştır.

Türkiye’nin ABD’ye olan ihracatı 1990-1993 döneminde 1 milyar dolar düzeyinde iken, sonraki yıllarda artış kaydetmiş olmasına karşın, sınırlı kalmıştır.

Tablo1: Türkiye'nin Dünya Dış Ticareti İçindeki Görelî Önemi

	Dünya İhracatı (Milyar \$)	Dünya İhracatı (% değ.)	Türkiye İhracatı (Milyar \$)	Türkiye İhracatı (% değ.)	Türkiye'nin İhracatı Payı (%)	Dünya İthalatı (Milyar \$)	Dünya İthalatı (% değ.)	Türkiye İthalatı (Milyar \$)	Türkiye İthalatı (% değ.)	Türkiye'nin İthalatı Payı (%)
1980	1.989		2,9		0,15	1.968		7,9		0,40
1981	1.963	-1,3	4,7	62,1	0,24	1.952	-0,8	8,9	12,7	0,46
1982	1.842	-6,2	5,7	21,3	0,31	1.825	-6,5	8,8	-1,1	0,48
1983	1.807	-1,9	5,7	0,0	0,32	1.769	-3,1	9,2	4,5	0,52
1984	1.907	5,5	7,1	24,6	0,37	1.885	6,6	10,8	17,4	0,57
1985	1.947	2,1	8,0	12,7	0,41	1.995	5,8	11,3	4,6	0,57
1986	2.136	9,7	7,5	-6,3	0,35	2.185	9,5	11,1	-1,8	0,51
1987	2.513	17,6	10,2	36,0	0,41	2.547	16,6	14,2	27,9	0,56
1988	2.857	13,7	11,7	14,7	0,41	2.908	14,2	14,3	0,7	0,49
1989	3.080	7,8	11,6	-0,9	0,38	3.145	8,1	15,8	10,5	0,50
1990	3.387	10,0	13,0	12,1	0,38	3.489	10,9	22,3	41,1	0,64
1991	3.439	1,5	13,6	4,6	0,40	3.557	1,9	21	-5,8	0,59
1992	3.653	6,2	14,7	8,1	0,40	3.791	6,6	22,9	9,0	0,60
1993	3.636	-0,5	15,3	4,1	0,42	3.751	-1,1	29,4	28,4	0,78
1994	4.110	13,0	18,1	18,3	0,44	4.245	13,2	33,3	-20,7	0,55
1995	4.925	19,8	21,6	19,3	0,44	5.072	19,5	35,7	53,2	0,70
1996	5.190	5,4	23,2	7,4	0,45	5.368	5,8	43,6	22,1	0,81
1997	5.374	3,5	26,3	13,4	0,49	5.558	3,5	48,6	11,5	0,87
1998	5.290	-1,6	27,0	2,7	0,51	5.507	-0,9	45,9	-5,6	0,83
1999	5.473	3,5	26,6	-1,5	0,49	5.729	4,0	40,7	-11,3	0,71
2000	6.146	12,3	27,8	4,5	0,45	6.490	13,3	54,5	33,9	0,84

Kaynak: WTO, WB, DİE

Tablo 2: Türkiye ve ABD Arasındaki Dış Ticaretin Gelişimi

	(X)	1990=100	DX (%)	(M)	1990=100	DM(%)	X+M	1990=100	D(X+M)	X/M	X-M
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1990	968	100,0		2282	100,0		3250	100,0		42,4	-1314
1991	913	94,3	-5,7	2255	98,8	-1,2	3168	97,5	-2,5	40,5	-1342
1992	865	89,4	-5,3	2600	113,9	15,3	3465	106,6	9,4	33,3	-1735
1993	986	101,9	14,0	3350	146,8	28,8	4336	133,4	25,1	29,4	-2364
1994	1520	157,0	54,2	2429	106,4	-27,5	3949	121,5	-8,9	62,6	-909
1995	1514	156,4	-0,4	3724	163,2	53,3	5238	161,2	32,6	40,7	-2210
1996	1639	169,3	8,3	3516	154,1	-5,6	5155	158,6	-1,6	46,6	-1877
1997	2032	209,9	24,0	4330	189,7	23,2	6362	195,8	23,4	46,9	-2298
1998	2233	230,7	9,9	4054	177,7	-6,4	6287	193,4	-1,2	55,1	-1821
1999	2436	251,7	9,1	3080	135,0	-24,0	5516	169,7	-12,3	79,1	-644
2000	3135	323,9	28,7	3911	171,4	27,0	7046	216,8	27,7	80,2	-776
2001	3120	322,3	-0,5	3253	142,6	-16,8	6373	196,1	-9,6	95,9	-133

(1) İhracat (X) (Milyon \$)

(2) İhracat endeksi (1990 = 100)

(3) DX(%): İhracatta bir önceki yıla göre yüzde değişim (%)

(4) İthalat (M) (Milyon Dolar)

(5) İthalat endeksi(1990 = 100)

(6) DM(%): İthalatta bir önceki yıla göre yüzde değişim

(7) X+M : Toplam dış ticaret (Milyon Dolar)

(8) Toplam dış ticaret endeksi(1990 = 100)

(9) D(X+M): Toplam dış ticaret endeksinde bir önceki yıla göre yüzde değişim

(10) X/M: İhracatın ithalatı karşılama oranı

(11) X-M: Dış ticaret dengesi

Kaynak: DTM verilerinden hareketle kendi hesaplamalarımız.

Tablo 3: ABD'nin Türkiye'nin İhracatı ve İthalatı İçindeki Önemi
Birim: Milyon Dolar

	ABD'ye İhracat (X)	Toplam İhracat	A/B %	ABD'den İthalat (M)	Toplam İthalat	A/B %
	(A)	(B)		(A)	(B)	
1991	913	13,593	6,72	2,255	21,047	10,71
1992	865	14,714	5,88	2,600	22,871	11,37
1993	986	15,345	6,43	3,350	29,428	11,38
1994	1,520	18,105	8,40	2,429	23,270	10,44
1995	1,514	21,637	7,00	3,724	35,709	10,43
1996	1,639	23,224	7,06	3,516	43,627	8,06
1997	2,032	26,261	7,74	4,330	48,559	8,92
1998	2,233	26,973	8,28	4,054	45,935	8,83
1999	2,436	26,587	9,16	3,080	40,671	7,57
2000	3,135	27,775	11,29	3,911	54,501	7,18
2001	3,120	31,186	10,00	3,253	40,506	8,03

Kaynak: DTM verilerinden hareketle kendi hesaplamalarımız.

İhracat serisi 1990 = 100 kabul edildiğinde, ihracat endeks değerinde 3,2 kata kadar bir artış olmasına karşın, değer olarak ancak 3,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin ABD'deki ithalat düzeyi sürekli ihracat değerinin üzerinde gerçekleşmiştir. İthalat düzeyinde son yıllarda görece bir düşüş görülmektedir. ABD ile Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmi 1990 yılında 3,2 milyar dolar düzeyinde iken sonraki yıllarda artış kaydetmiş, 2001 yılına gelindiğinde 6,4 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. Dış ticaret hacmini gösteren endeks değeri (1990 yılında 100 kabul edildiğinde) 2001 yılında 196'ya yükselmiştir. Türkiye'nin ABD'ye ihracatında zamanla meydana gelen artış sonucunda ihracatın ithalatı karşılama oranı da % 40'lardan % 90'lara kadar yükselmiş, Türkiye'nin ABD'ye karşı dış ticaret açığı azalmıştır.

ABD'nin Türkiye'nin dış ticaretinde görece paylarını gösteren Tablo 3 verileri incelendiğinde, bu ülkenin Türkiye'nin ihracatı içerisindeki payının % 5 ile % 10 arasında değiştiği izlenmektedir. Son yıllarda bu ülkenin payında bir artış gözlenmekte olup, % 10'lar düzeyine yükselmiştir. İthalat miktarında ise 1990'lı yıllara göre, 1996-2001 döneminde görece bir düşüş yaşanmış ve % 8'ler düzeyine gerilemiştir.

Türkiye'nin ABD'ye ihracatında yer alan belli başlı ürünler şunlardır: Hazır giyim, demir-çelik, dokumacılık ürünleri, tütün ve mamulleri, canlı hayvanlar ve gıda maddeleri olarak sıralanabilir. Değer olarak incelendiğinde, 2001 yılı itibariyle hazır giyim ile birlikte dokumacılık ürünleri ABD'ye yapılan ihracatın yarısına yakın bir bölümünü oluşturmaktadır. Son yıllarda ABD'ye gerçekleştirilen ihracat içerisinde sanayi sektörünün payı artarken, tarımsal ürünler ve madencilik sektörlerinin payında önemli düzeylere varan düşüşler

gerçekleşmiştir. 2001 yılı itibariyle sanayi ürünlerinin payı % 87,5; madencilik ürünlerinin payı % 3,2 ve tarımsal ürünlerin payı ise % 9,0 olarak gerçekleşmiştir.

Sanayi ürünleri ihracatında demir-çelik sektörünün ABD'ye yönelik toplam ihracat içerisindeki payı düşerken, makine ve ulaşım araçları ile dokumacılık ürünlerinin payında ise artış gerçekleşmiştir. Tütün ve tütün mamulleri ihracatının toplam ihracat içerisindeki payında ise önemli düzeylere varan aşınmalar gerçekleşmiştir. Örneğin, 1996 yılı itibariyle, tütün ve tütün mamullerinin ABD'ye olan ihracat içerisindeki payı % 14,6 iken, 2001 yılında % 4,6'ya gerilemiştir. Değer cinsinden ise aynı dönemdeki payı 239.627 milyon dolardan 143.082 milyon dolara gerilemiştir.

Türkiye'nin 1996 yılı itibariyle, ABD'den 3,5 milyar dolar olan ithalatı zaman içerisinde nispi olarak gerilemiş, 2001 yılında 3,26 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD'den yapılan ithalat içerisinde sanayi ürünleri ilk sırada yer almakta, 2001 yılı itibariyle ABD'den yapılan toplam ithalatın % 67,2'sini sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Sanayi sektörü ithalatı içerisinde makineler ve ulaşım araçları ile kimyasallar ilk sırada bulunmaktadır. ABD'den yapılan ithalat içerisinde sanayi sektöründen sonra ikinci temel sektör tarımsal ürünler sektörüdür. 2001 yılı itibariyle, ABD'de yapılan ithalat içerisinde tarımsal ürünlerin payı % 25,5 olarak gerçekleşmiştir.

II. Türkiye'nin ABD'ye Karşı Rekabet Gücü / Uzmanlaşma Düzeyi

Bu bölümde Türkiye'nin ABD'ye karşı rekabet gücündeki gelişmeler sektörel düzeyde analiz edilecektir. Bunun için, Balassa'nın (1965) geliştirdiği (Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler-Revealed Comparative Advantages; RCA) yaklaşımı kullanılmıştır.

Bir ülkenin mal ya da sektör bazında ihracatının yapısı bazı iktisatçılara göre ilgili ülkenin sahip olduğu karşılaştırmalı avantajlarını, ithalatının yapısı ise ülkenin karşılaştırmalı dezavantajlarını yansıtmaktadır. RCA aşağıda belirtilen denklem kullanılarak hesaplanmıştır.

$RCA = \ln [(X_i/X_t) / (M_i/M_t)]$. Denklemde; X_i : Türkiye'nin bu mal grubunda yapmış olduğu ihracatı, X_t : Türkiye'nin yapmış olduğu toplam ihracatı, M_i : Türkiye'nin bu mal grubunda yapmış olduğu ithalatı, M_t : Türkiye'nin yapmış olduğu toplam ithalatı göstermektedir.

Balassa yaklaşımı kullanılarak bir ülkenin diğer bir ülkeye göre, bir bloka göre ya da tüm dünya ülkelerine göre karşılaştırmalı üstünlükleri ve dezavantajları ürün grupları açısından hesaplanabilmektedir. Hesaplanan RCA değerlerinde; (1) $RCA > 50$ ise bu sektörde rekabet gücünün yüksek olduğu, (2) $-50 < RCA < 50$ ise rekabet gücünün marjinal sınırdaki olduğu, (3) $RCA < -50$ ise ilgili sektörde rekabet gücünün düşük seviyede olduğu kabul edilmektedir. Hesaplanan RCA değerlerinin bulguları Tablo 4'de simgesel olarak gösterilmiştir.

Tablo 4'de gösterilen simgesel rekabet gücü değerlerine göre, Türkiye'nin ABD'ye karşı rekabet gücü yüksek başlıca sektörler şunlardır: Hazır giyim, dokuma, demir çelik, metal dışı mineral mamuller, cam ve cam eşya, deri ve kürkten giyim, seyahat eşyası, diğer yarı mamuller, taş ve topraktan inşaat malzemeleri gibi sanayi sektörlerinden oluşmaktadır. Türk sanayiinin genel olarak, yukarıda belirtilen sektörler dışında, ABD sanayiine karşı rekabet gücü son derece yetersiz düzeyde bulunmaktadır. Türkiye'nin ABD'ye karşı rekabet gücü tarımsal ürünlerde de yetersiz bulunmaktadır. Tarımsal ürünler arasında rekabet gücü yüksek belli başlı ürünler şunlardır: Meyve, sebze ve mamulleri, şeker ve ma-

mulleri, diğer gıda maddeleri olarak sıralanabilir. Tütün ve tütün mamulleri sektörünün rekabet gücü son yıllarda önemli düzeyde düşmüştür.

II. 1. Türkiye'nin ve ABD'nin Sektörel Rekabet Güçleri

Bu alt bölümde, Türkiye ve ABD'nin dünya rekabet gücü içerisindeki yeri RCA yaklaşımına göre, sektörel düzeyde ele alınmaktadır. Tablo 5 bu amaçla verilmiştir.

Tablo 5 değerleri göz önüne alındığında, tekstil, giyim eşyası, temel imalat, taze gıda, işlenmiş gıda sektörlerinde Türkiye'nin rekabet gücü Amerika'nın üzerinde bulunmaktadır. Türkiye'nin tekstil sektöründe, dünya rekabet gücü içerisindeki yeri 6. sırada bulunmaktadır. ABD Türkiye'den bir basamak daha düşük rekabet gücüne sahiptir. Türkiye'nin giyim eşyasında, dünya rekabet gücü içerisindeki yeri, bu sektörde önemli bir ihracatçı ülke olmasına karşın, 21. sırada bulunmaktadır. ABD'nin bu sektördeki rekabet gücü sıralaması ise 78. sıradır. Türkiye dünya ekonomisi içerisinde tekstil gibi, emek yoğun ve gıda gibi kaynak yoğun sektörlerde uzmanlaşırken, ABD ekonomisi elektronik ve kimya gibi farklılaştırılmış ve bilim bazlı sektörlerde uzmanlaşmıştır.

III. Türkiye - ABD Arasında Endüstri-İçi Ticaretin Gelişimi

Günümüz dünyasında uluslararası ticaret, endüstriler arası ticaret (inter-industry trade) ve endüstri-İçi ticaret (intra-industry trade) şeklinde sürdürülmektedir.

Geleneksel iktisat teorisi, ülkeler arasındaki teknolojik veya faktör donanımları farklılıklarını ticaretin nedeni olarak görmektedir. Bu varsayımın geçerli olduğu bir dünyada ticaretin kompozisyonu bunu yansıtarak, ülkelerin göreceli olarak daha fazla sahip oldukları üretim faktörünü içe-

Tablo 4 : Türkiye'nin ABD'ne Karşı Rekabet Gücü: Avantajları ve Dezavantajları (RCA)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
1- TARIMSAL URUNLER	rgms	rgms	rgms	rgd	rgd	rgd
i- Gıda Maddeleri	rgms	rgms	rgms	rgms	rgd	rgd
Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	rgms	rgms	rgms	rgms	rgd	rgd
Canlı hayvanlar	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Hububat ve mamulleri	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Meyve, sebze ve mamulleri	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Tabii bal, şeker ve mamulleri	rgd	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Hayvan Yemleri					rgd	
Diğer Gıda Maddeleri	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
İçkiler, tütün ve mamulleri	rgy	rgy	rgy	rgms	rgd	rgms
Alkollü ve alkolsüz içkiler	rgms	rgms	rgd	rgd	rgms	rgms
Tütün ve mamulleri	rgy	rgy	rgy	rgd	rgd	rgd
Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Yağlı tohumlar ve meyvalar	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
ii-Tarimsal Ham maddeler	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Deri, kösele ve ham postlar				rgd	rgd	
Tabii, sentetik ve rejenere kauçuk	rgd			rgd	rgd	rgd
Tabii mantar ve yuvarlak ağaçlar	rgd		rgd	rgd	rgd	rgd
Odun hamuru ve kağıt döküntüleri		rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	rgd	rgd	rgd	rgms	rgms	rgms
2- MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	rgms	rgms	rgms	rgy	rgy	rgms
i- Maden cevherleri ve döküntüleri	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgms
ii- Mineral yakıtlar ve mineral yağlar						
Kömür			rgd	rgd	rgms	rgms
Petrol ve ürünleri	rgy	rgy	rgms	rgd	rgy	rgy
Petrol gazları, doğal gaz						
Elektrik enerjisi	rgms	rgy	rgy	rgms	rgy	rgd
iii- Demir dışı metaller	rgms	rgms	rgms	rgms	rgms	rgms
3- SANAYİ	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
i-Demir ve çelik	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
ii-Kimyasallar	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Plastikler	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Eczacılık ürünleri	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Diğer kimyasallar	rgms	rgms	rgy	rgy	rgy	rgy
iii-Diğer yarı mamuller	rgd	rgd	rgd	rgy	rgy	rgy
Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	rgd	rgd	rgd	rgms	rgy	rgy
Kauçuk mamulleri	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Mantar ve ağaç mamulleri	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	rgd	rgd	rgd	rgd	rgy	rgy
Metal dışı mineral mamuller	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Cam ve cam eşya	rgms	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Diğerleri	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Metal eşya	rgms	rgms	rgy	rgms	rgms	rgms
iv- Makinalar ve ulaşım araçları	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Otomotiv sanayii ürünleri	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgms
Büro makineleri ve haberleşme cihazları	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Diğer Makine ve ulaşım araçları	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Enerji üreten makine	rgd	rgd	rgd	rgd	rgms	rgd
Diğer elektriksiz makineler	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Diğer ulaşım araçları	rgd	rgd	rgd	rgms	rgd	rgy
Elektrikli makine ve cihazlar	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
v- Dokumacılık ürünleri	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
vi- Hazır giyim	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Deri ve kürkten giyim	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Diğer giyim eşyası	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
vii - Diğer tüketim malları	rgms	rgms	rgms	rgms	rgms	rgms
Sihhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	rgy	rgy	rgy	rgms	rgms	rgy
Mobilyalar	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgms
Seyahat eşyası	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
Ayakkabı	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd
Diğer tüketim malları	rgms	rgy	rgy	rgy	rgy	rgy
4- DIĞER ÜRÜNLER	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd	rgd

rgms: Rekabet gücü marjinal sınırdadır

rgy: Rekabet gücü yüksek

rgd: Rekabet gücü düşük

Kaynak: DTM verilerinden hareketle tarafımızdan hesaplanmış ve düzenlenmiştir.

Tablo 5 : Türkiye ve ABD'nin Sektörel Uzmanlaşma Düzeyleri (RCA'ya Göre)

Sektör	Türkiye'nin Sektörel Rekabet Gücünün Dünya İçindeki Yeri (sıralı)	Sektör	ABD'nin Sektörel Rekabet Gücünün Dünya İçindeki Yeri (sıralı)
Tekstil	6	Elektriksiz makineler	7
Giyim Eşyası	21	Çeşitli İmalat	9
Temel İmalat	24	Elektronik parçaları	14
Taşıma ekipmanları	32	Taşıma ekipmanları	15
Tüketim elektronikleri	38	Tüketim elektronikleri	19
Elektriksiz makineler	43	Kimya	25
Elektronik parçaları	51	Odun ürünleri	64
Çeşitli İmalat	57	Tekstil	71
İşlenmiş gıda	73	Temel İmalat	78
Deri Giyim eşyası	74	Giyim Eşyası	99
Kimya	75	İşlenmiş gıda	100
Taze gıda	99	Taze gıda	110
Odun ürünleri	108	Madenler	117
Madenler	124		

Kaynak: ITC(2002)

ren malları ihraç etmeleri gerekir. Ancak, gelişmiş ülkeler arasındaki ticaret yapısı incelendiğinde, aynı endüstriye ait homojen veya benzer malların iki yönlü ticaretinin; yani hem ithalatının hem de ihracatının yapıldığı görülmektedir. Bu olgu endüstri-içi ticaret olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel dış ticaret teorisine göre bir ülkenin ilgili malda hem karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olması, hem de dezavantaja sahip olması mümkün olmadığına göre, endüstri-içi ticaret olgusu geleneksel teorisinin öngörülleri ile çelişmektedir. Endüstri-içi ticaret ölçek ekonomilerinden ve mal farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. Neo klasik teoride ticarete konu olan malların homojen oldukları varsayımı söz konusudur. Bu varsayıma göre, ilgili malın hem ihracatı hem de ithalatı mümkün değildir. Bu varsayımın temelinde tam rekabet piyasası tanımı vardır. Ancak reel dünyada ticarete konu olan malların çoğu homojenlik varsayımına uymaz: Görüntüleri, bileşimleri, kaliteleri açısından birbirlerinden fark-

lıdırlar. Tüm bu gelişmeler bize, sanayi malları üzerindeki doğru ve reel hayata yakın bir açıklamasının ancak mal farklılaşması ile onun doğurduğu endüstri-içi ticaretin etkilerini göz önüne alan yeni dış ticaret kuramı çerçevesinde yapılabileceğini (Krugman,1989) göstermektedir. Yeni dış ticaret kuramı, ölçüğe göre artan getiri, aksak rekabet şartlarındaki piyasalar ve ürün farklılaşmasına dayanmaktadır.

Endüstri İçi Ticaret (EİT) ile ilgili literatürde en çok kullanılan Grubel ve Lloyd'un (1975) geliştirdiği yaklaşımdır:

X_{ij} = j ülkesine i ürün grubu ihracatını; M_{ij} ise, j ülkesinden i ürün grubu ithalatını göstermek üzere EİT endeksi; $EİT=1-[|X_{ij}-M_{ij}| / (X_{ij}+M_{ij})]$; $0 \leq EİT \leq 1$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Eğer EİT sıfıra yaklaşıyorsa ülkelerin o mal grubunda endüstri-içi ticaretinin olmadığı (endüstriler arası uzmanlaşmanın olduğu), bire yaklaşması durumunda ise ülkeler arasında o mal grubunda ihracat ve ithalat arasındaki

değerin birbirlerine yakın olduğu ya da aynı anlama gelmek üzere, endüstri-içi uzmanlaşmanın yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada EİT > 0,50 olduğu durumda endüstri içi ticaretin yüksek olduğu, tersi durumda düşük olduğu kabul edilmiş, hesaplanan endüstri-içi bulguları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Türkiye ile ABD arasındaki endüstri-içi ticaretin yüksek olduğu sektörler arasında sanayi sektörü ilk sırada bulunmaktadır (Tablo 6). Bu durum, sektörün doğası gereği farklılaştırılmış ürünlere dayalı bir gelişme göstermesinden kaynaklanmaktadır. Sanayi sektörü içinde en yüksek endüstri-içi ticaret görülen sektörlerin başında; sıhhi

tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri, diğer yarı mamuller, metal eşya, diğer tüketim malları, mobilya gibi sektörler yer almaktadır. ABD ile Türkiye arasındaki endüstri-içi ticarete cam ve cam eşya sektörü ile birlikte diğer yarı mamuller sektörlerinin endüstri-içi ticaretinde önemli bir daralma izlenmektedir.

Sanayi sektöründen sonra, ticarete konu olan sektörlerden endüstri-içi ticaret sıralamasında madencilik ürünleri gelmektedir. Bu sektörün endüstri-içi ticaretinde son yıllarda önemli artışlar gerçekleşmiştir. Özellikle demir dışı metaller, petrol ve petrol ürünleri sektörlerindeki gelişme dikkat çekicidir.

Tablo 6 : Türkiye-ABD Arasında Endüstri-İçi Yüksek Sektörler

	1997	1998	1999	2000	2001
1- TARIMSAL ÜRÜNLER	0,56	0,59	0,61	0,37	0,50
i-Gıda Maddeleri	0,69	0,77	0,68	0,50	0,68
Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	0,50	0,69	0,72	0,55	0,73
Diğer Gıda Maddeleri	0,82	0,76	0,52	0,62	0,45
İçkiler, tütün ve mamulleri	0,98	0,95	0,90	0,63	0,88
Alkollü ve alkolsüz içkiler	0,71	0,34	0,49	0,93	0,79
Tütün ve mamulleri	0,98	0,95	0,90	0,63	0,88
Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	0,35	0,34	0,51	0,49	0,59
2- MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	0,43	0,46	0,80	0,83	0,94
i- Maden cevherleri ve döküntüleri	0,68	0,73	0,68	0,17	0,79
Petrol ve ürünleri	0,00	0,18	0,10	0,95	1,00
ii- Demir dışı metaller	0,99	0,98	0,93	0,80	0,68
3- SANAYİ	0,69	0,76	0,96	0,99	0,89
iii-Diğer yarı mamuller	0,80	0,84	0,78	0,73	0,59
Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	0,42	0,26	0,72	0,61	0,70
Kauçuk mamulleri	0,39	0,48	0,70	0,82	0,46
Cam ve cam eşya	0,96	0,54	0,68	0,45	0,26
Diğerleri	0,69	0,64	0,60	0,54	0,33
Metal eşya	0,51	0,91	1,00	0,90	0,88
Diğer Makine ve ulaşım araçları	0,21	0,28	0,52	0,58	0,68
Diğer ulaşım araçları	0,22	0,30	0,65	0,59	0,71
iv - Diğer tüketim malları	0,69	0,77	0,90	0,91	0,97
Sıhhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	0,94	0,98	0,99	0,91	0,74
Mobilyalar	0,37	0,40	0,53	0,62	0,96
Ayakkabı	0,40	0,43	0,25	0,52	0,72
Diğer tüketim malları	0,88	0,86	0,68	0,67	0,63

Kaynak: DTM verilerinden hareketle kendi hesaplamalarımız.

Tablo 7 :ABD'nin Dış Ticaretine İlişkin Göstergeler

	(X)	(M)	DX	X/GSMH	DM	M/GSMH	X+M	X/M	TB	CAB	X+M/GSMH
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1970	42,5	39,9	17	4,2	11,3	3,9	82,4	106,5	2,6	2,3	8,1
1990	390,7	499	7,5	7,1	4,4	9	889,7	78,3	-108,2	-94,3	16,1
1991	418,6	491,4	7,1	7,3	-1,5	8,6	910	85,2	-72,8	-9,3	15,9
1992	442,1	536,5	5,6	7,1	9,2	8,6	978,6	82,4	-94,3	-50,6	15,6
1993	458,7	589,4	3,8	6,9	9,9	8,8	1048,1	77,8	-130,7	-85,3	15,7
1994	504,5	668,6	10,0	7,1	13,4	9,5	1193,6	75,5	-164,1	-121,7	16,6
1995	577,7	749,6	14,3	7,8	12,1	10,1	1327,3	77,1	-171,9	-113,6	17,9
1996	614,0	803,3	6,3	7,8	7,2	10,3	1417,3	76,5	-189,4	-129,3	18,1
1997	680,3	876,4	10,8	8,2	9,1	10,6	1556,8	77,6	-196,2	-143,9	18,8
1998	672,2	917,2	-1,2	7,7	4,7	10,4	1589,4	73,3	-244,7	-220,6	18,1
1999	686,9	1030,2	2,2	7,4	12,3	11,1	1716,8	66,7	-343,1	-338,9	18,5
2000	774,9	1224,4	12,8	7,9	18,9	12,4	1999,3	63,3	-449,6	-444,7	20,3

- (1) ABD'nin ihracatı (X) (Milyar Dolar)
(2) ABD'nin ithalatı (M) (Milyar Dolar)
(3) ABD'nin cari dolar fiyatları ile ihracat artış hızı (DX) (%)
(4) İhracatın milli gelir içerisindeki payı (X/GSMH) (%)
(5) ABD'nin cari dolar fiyatları ile ithalat artış hızı (%)
(6) İthalatın milli gelir içerisindeki payı (%)
(7) Dış ticaret toplamı (X+M) (Milyar Dolar)
(8) İhracatın ithalatı karşılama oranı (X/M) (%)
(9) Dış ticaret dengesi (TB) (Milyar Dolar)
(10) Cari işlemler dengesi (CAB) (Milyar Dolar)
(11) Dış Ticaretin milli gelir içerisindeki payı (%)

Kaynak: IMF; IFS Yearbook, World Economic Outlook, Balance of Payments Statistics Yearbook.

Tarımsal ürünler sektöründe 2000 ve 2001 yılları itibarıyla endüstri-içi ticarete görece bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu sektör içerisinde yer alan; içki, tütün ve mamulleri alt sektörü endüstri-içi ticaret açısından ilk sırada bulunmaktadır.

Türkiye ile ABD arasında mevcut sektörler arasında 2001 yılı itibarıyla 27 sektörde endüstri-içi ticaret yüksek gerçekleşirken, 28 sektörde düşük tespit edilmiştir. Ancak iki ülke arasında bir çok sektörde zamanla endüstri-içi ticaretin arttığı da görülmektedir. Ancak, endüstri-içi ticaretin daha çok gelişmiş ülkeler arasında gerçekleştiğini baştan kabul ederek, Türkiye'nin ABD pazarında daha fazla pay almasının koşullarından birinin önümüzdeki yıllarda birçok sektörde ürün farklılaştırılmasına giderek endüstri-içi ticaretini artırması ge-

rektiğini belirtmek gerekir. Mal farklılaştırılması ise Ar-Ge harcamaları ve reklam faaliyetleri ile yakından ilgilidir.

IV. ABD'nin Dış Ticaret Yapısının Analizi

Bu bölümde dünyanın en önemli dış ticaret hacmine sahip ABD ekonomisine ilişkin dış ticaretteki gelişmeler analiz edilecektir. Bunun için ilk olarak, başta ihracat ve ithalat değerleri olmak üzere, dış ticaretteki seçilmiş parametrelerin gelişimi incelenecektir.

IV. 1. ABD'nin Dış Ticaretine Seçilmiş Parametrelerin Gelişimi

Tablo 7'de ABD'nin dış ticaretine ilişkin başta ihracat ve ithalat değerleri olmak üzere seçilmiş dış ticaret parametrelerindeki gelişmeler verilmiştir.

Tablo 7 'de gösterilen verilere göre, 1990 yılında ABD'nin ihracatı 390,7 milyar düzeyinde gerçekleşmiş, 2000 yılında 774,9 milyar dolara çıkarak dünyanın en büyük ihracatçısı konumuna yükselmiştir. Aynı dönemde ithalatı daha hızlı artmış, bunun sonucunda ihracatın ithalatı karşılama oranı % 78,3'den % 63,3'e gerilerken, dış ticaret dengesi de bozulmaya başlamıştır. Örneğin 1990 yılı itibariyle 108,2 milyar düzeyinde açık veren dış ticaret dengesi, 2000 yılına gelindiğinde, 449,67 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde, bir ülkenin dış dünya ile mal ve hizmet ticareti ile faiz, kâr ve ücret transferlerinden oluşan gelir ve giderlerin bilançosunu gösteren cari işlemler açığı da önemli düzeyde bozularak 94,3 milyar dolardan 444,7 milyar dolara yükselmiştir. Açıkların büyümesi ABD'nin dış dünyadan sermaye gereksinimini artırmıştır.

ABD ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşme derecesinin de gittikçe arttığı görülmektedir. Bir ekonominin dünya ekonomisi ile entegrasyonunun en temel göstergelerinden biri, $(X+M) / \text{GSMH}$ göstergesidir. ABD'nin bu göstergeye göre, 1970 yılında % 8,1 olan payı 1990 yılında %16,1 ve 2000 yılında ise % 20,3 olarak gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle, ABD ekonomisinin zaman içerisinde giderek daha fazla dünya ekonomisi ile bütünleştiği izlenmektedir.

ABD ekonomisinde özellikle 1996 yılından itibaren önemli düzeyde bir canlanma gerçekleşmiştir. 1996-2000 döneminde, önemli düzeylere varan çıktı artışı, emek veriminde artış ve enflasyonda ise bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu hızlı büyüme evresi (boom evresi) İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin, en başarılı alt dönemlerden biri olarak görülmektedir. Ancak bu dönem, aynı zamanda kendi içinde bir kriz potansiyelini de yaratmıştır. Bu 5 altın yıl bo-

yunca, ABD ekonomisi en büyük finansal köpüğü de yaratmıştır. Hisse senedi fiyatları, şirketlerin kârlarının çok üzerinde değer kazanmıştır. Bu dönemde hane halklarının borçları ile birlikte şirket ve mali sektörün borçları da rekor düzeylere ulaşmıştır. Tüm bu gelişmeler önemli düzeyde tüketim patlaması ile sonuçlanmış, tüketim harcamalarındaki rekor düzeydeki artış ise beraberinde ithalat patlamasını gündeme getirmiştir. Bunun sonucu ise rekor düzeyde cari açık ve dış ticaret açığı olarak tezahür etmiştir.

ABD ekonomisinde dış ticaret açıklarının giderek artmasında, daha yapısal bir unsurun, giderek verimlilik artışlarının bir çok sektörde gelişmiş diğer merkez ülkelerin gerisinde kalmasının da etkili olduğunu belirtmek gerekir. Verimlilik düzeyinin göreceli olarak düşük gerçekleşmesi rekabet gücünü olumsuz etkilemekte, bir çok sektörde ABD ithalatçı konumuna düşmektedir. ABD'nin dış ticaretteki açığına karşın Almanya ve Japonya'nın dış ticaret dengesi önemli düzeyde fazla vermektedir. Almanya'nın 1970 yılında 5,7 milyar dolar olan dış ticaret fazlası, zamanla artarak 1998 yılında 79 milyar dolara ve 2000 yılında da 72 milyar dolara yükselmiştir. Örneğin, 1998 yılında tüm AB ülkelerinin verdiği dış ticaret fazlasının 154,2 milyar dolar olduğu göz önüne alınırsa, bunun % 51,2'si Almanya tarafından karşılanmıştır. Dünya ticaretinde diğer önemli bir ülke olan Japonya ise sürekli dış ticaret fazlası vermiştir. Japonya'nın 1970 yılında 4,0 milyar dolar olan dış ticaret fazlası, 1990 yılında 63,6 milyar dolara, 1998 yılında 122,4 milyar dolara ve 2000 yılında ise 123,3 milyar dolara kadar yükselmiştir.

IV.2.ABD Ekonomisinde Resesyon

Bu alt bölümde ABD ekonomisinde son yıllarda yaşanmakta olan resesyon sürecini ilişkin genel bir değerlendirmeye yer

verilecektir. ABD ekonomisi dünya ekonomisini birçok yönden etkilediğinden, ABD ekonomisinde yaşanan bir kriz, dünya ekonomisini çoğu kez domino etkisi yaratarak, olumsuz etkilemektedir.

ABD ekonomisi 1929 krizinden bu yana ilk kez, gittikçe deflasyonla ötüşmeye başlayan bir resesyon olgusu ile karşı karşıya bulunmaktadır. Aşağıdaki satırlarda bu sürecin makro ekonomik bulgularına ilişkin genel bir analize yer verilecektir. Ancak bu verileri incelemeye önce, son dönemde gittikçe hızlanan doların değerindeki düşüşe kısaca değinmek istiyoruz.

Doların 2002'den itibaren Euro ve Yen karşısında gerilemesi doların bu düşüş eğilimi içerisine girdiğini düşündürmektedir. Dolar 1987'den bu yana en sert gerilemesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Dolardaki düşüş, ABD hisse senetlerinin ve tahvillerinin getirilerini düşürerek, dış yatırımcıların (özellikle 11 Eylül saldırısından sonra) portföy yatırımlarını ABD'den çekme eğilimini giderek güçlendirmektedir. Bu durum ABD'nin Dow-Jones endeksinin seyirinde de izlenmektedir. Doların gerilemesi esasında bir sonuç olarak görülmelidir. Doların gerilemesini, makro ekonomik parametrelerde gerçekleşen olumsuz gelişmeler incelemektedir.

ABD ekonomisinin içinde bulunduğu koşullar, güçlü bir resesyon sürecine işaret etmektedir. ABD ekonomisi 2000 başında da bir resesyonla karşı karşıya kalmış, ancak bunu hafif atlattıktan sonra, 2001 sonrası dönemde tekrar resesyonun belirtileri ortaya çıkmaya başlamıştır. ABD ekonomisinin bugün yaşadığı sorunun temelinde, 1990'lı yıllardaki finansal aşırılıklar (köpükler) yatmaktadır. ABD ekonomisi 1990'lardaki büyüme sırasında oluşan aşırılıkları (köpükleri) temizlemekte büyük sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. 1990'ların sonunda oluşan finansal köpük

ile birlikte ve sonradan bu köpüğün inmesini sağlayacak -sanayide kapasite fazlası başta olmak üzere- bir dizi makro ekonomik gelişme söz konusu idi. Ancak 2001'den itibaren ekonomideki temel parametreler köpüğün inmeye başladığını, ekonominin bir resesyon ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Daha uzun verimli bir analiz için şunlar söylenebilir: ABD ve Dünya ekonomisinde İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden başlayan ve 1970'li yılların ortasına kadar süren, altın çağ (1950-1973) dönemi, dünya ekonomisinde büyük bir (boom), hızlı büyüme evresidir. Bu dönemde uygulanan Fordist birikim rejimi ve Keynesyen efektif yönelimli politikalar "altın çağ"ın en temel karakteristikleri olmuştur.

Ancak 1970'li yılların ortasında başlayan krizle birlikte, son 20 yıllık dönem, "altın çağ"ın tam tersi bir döneme işaret etmektedir: Düşük yatırımlar, düşük sermaye birikimi, düşük verimlilik artışları vs. 1980 ile birlikte gündeme gelen yeniden yapılanma politikaları aslında 1970'li yılların ortasında başlayan krizi önleme, ekonomiyi yeniden canlandırma politikalarıdır. Reagan döneminde uygulamaya konan arz yanlı iktisat politikaları, düşük vergi oranlarına, yüksek faiz hadlerine ve askeri harcamalardaki artışa dayanıyordu. Ancak, ABD sanayiinde önemli düzeylere varan aşırı üretim kapasitesi, sıkı kredi politikası ve yüksek faiz politikası ile birleşince önemli düzeyde firma iflasları yaşanmaya başlanmıştı. Yüksek faiz politikasından ABD'li ekonomik aktörler yanında, başta Almanya ve Japonya olmak üzere, Amerika dışındaki gelişmiş ülkeler de etkilenmeye başlamıştı. ABD ise özellikle Japonya'nın kısıtlayıcı dış ticaret politikaları sonucu oluşan fazlanın, ABD'nin dış ticaret açıklarına neden olduğunu belirtip, bu ülkelerin daha liberal bir politika izlemesini

telkin ederek karşı argümanlar ileri sürmüştü. Tüm bu süreç sonunda, "Plaza Antlaşması" olarak anılan anlaşma gerçekleşmişti. Plaza anlaşmasının hükümlerinin uygulanması ile birlikte, ABD'de faiz oranları düşerken, doların değerinde ise % 60'lara varan düşüşler gerçekleşmişti. 1995'ten itibaren doların değerindeki düşüş ABD'nin, ticarete konu olan mallarının, özellikle de imalat sektörünün rekabet gücünde önemli düzeyde artışlara neden olmuştur. ABD ekonomisi hızlı büyüme evresini yaşarken, beklenmedik bir dış şokla karşı karşıya kaldı. Doğu Asya ülkelerinde patlak veren kriz ile birlikte, FED öncülüğünde faizler düşürüldü, faiz hadlerinin düşürülmesi tüketimi artırırken, tasarrufları azaltmıştır. Daha önce başlamış olan finansal köpük daha da artmaya başlamıştır.

ABD ekonomisinde özellikle 2001'den sonra yaşanmaya başlayan ve öncesinde büyümenin itici gücü olan -finansal köpüğün sürüklediği büyüme- 2001'den sonra yerini durgunluğa bırakmış gözüküyor. Yatırımlarda daralma, üretim de düşüş, artan cari ve dış açıklar ve işsizlik oranındaki yükseliş. Tablo 8'de de izleneceği gibi sanayi üretimi, 2001 yılında bir önceki yıla göre % 3,7 gerilerken, imalat sanayi üretimi % 4,2 düzeyinde düşmüştür. Benzer ge-

rileme imalat sanayi ve sanayiinin bütününe ilişkin kapasite kullanım oranlarında da izlenmektedir. 2000 yılında imalat sanayiinde kapasite kullanım oranı % 80,7 olarak gerçekleşirken 2001 yılında bu oran % 75,1'e kadar gerilemiştir (Tablo 9). Ekonomiyi canlandırmaya yönelik alınan önlemlere rağmen sanayi üretimi 2002 yılının Aralık ayında % 0,2 düzeyinde gerileme göstermiştir (Tablo 8). Bush yönetimi 2003 yılının Ocak ayında da başta vergi indirimi olmak üzere, ekonomiyi canlandırmaya yönelik politikalara devam etmesine karşın eldeki veriler henüz ekonominin canlandığına dair bir kanıt sunmaktan uzak gözüküyor.

IV. 2. 1. Sanayi Üretimi

ABD sanayi üretiminin 2002 yılının son çeyreğinde % 2,4 düştüğü görülmektedir. 2002 yılının son çeyreğinde; sanayi üretimi Eylül ve Ekim aylarında sırasıyla % 0,1 ve % 0,5 gerilerken, Kasım ayında % 0,1 artmış ancak IV. çeyreğinin son ayında % 0,2 gerilemiştir. Diğer yandan imalat sanayii üretimi 2001 yılında bir önceki yıla göre % 3,7 gerilerken, kapasite kullanım oranı da % 80,7'den % 75,1'e gerilemiştir (Tablo 8 ve Tablo 9). Başka bir ifadeyle, sanayi üretimindeki düşüş resesyon argümanını desteklemektedir.

Tablo 8 : Sanayi Üretimi (Yüzde değişme, mevsimsel etkilerden arındırılmış)

IV. Çeyrekte IV. Çeyreğe				2002 Çeyrek Dönemler İtibarıyla Sanayi Üretim Oranları			
2001	2000	2001	2002	Q1	Q2	Q3	Q4
100	2.7	5.7	1.7	1.4	4.4	3.4	- 2.4
2002 Aylık Oranlar							
Eylül	Ekim	Kasım	Aralık				
- 0.1	- 0.5	0.1	- 0.2				

Kaynak: FED

Tablo 9: ABD Sanayiinde Üretim ve Kapasite Kullanım Oranları

	1999	2000	2001
Sanayi Üretimi			
Tüm Sanayi	3,7	4,5	-3,7
İmalat Sanayi	4,2	4,7	-4,2
KKO (Endeks)			
Tüm Sanayi	81,4	81,8	76,8
İmalat Sanayi	80,6	80,7	75,1

Kaynak: IMF (2002)

IV.2.2.ABD'de Özel Kesim Sabit Sermaye Yatırımları

ABD ekonomisine ilişkin özel kesim sabit sermaye yatırımlarının gelişimini gösteren Tablo 10 incelendiğinde, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının 2001 ve 2002 yıllarında önemli düzeyde aşındığı görülmektedir. Buna benzer bir aşınma, Körfez Savaşı döneminde, 1991 yılında sabit sermaye yatırımlarındaki %5,2 düzeyindeki aşınmada da izlenmektedir. Ancak bunu izleyen 1992 yılında sabit sermaye yatırımları bir önceki yıla göre önemli düzeyde (%6,40) artmıştır.

Çeyrek dönemler itibariyle özel kesim sabit yatırımlarını gösteren Tablo 11 verileri incelendiğinde, 2002 yılındaki sabit sermaye yatırımlarındaki gerileme daha net olarak izlenmektedir. ABD ekonomisi ile ilgili çeyrek dönemlere ilişkin sabit sermaye yatırımlarındaki gelişmeler de ekonomideki durgunluğu teyit etmektedir.

IV. 2. 3. Seçilmiş Makro Ekonomik Göstergeler

Tablo 12'de ABD ekonomisine ilişkin seçilmiş parametrelerin gelişimi gösterilmiştir. Tabloda göze çarpan ilk en temel bulgu, 2001 yılında bir çok parametrede gözlenen olumsuz gelişmedir. Tabloda gösterilen bulgular ile birlikte diğer bulgular bir arada değerlendirildiğinde, ABD ekonomisinin 2001 yılı ile birlikte bir

resesyon sürecine girdiğini desteklemektedir.

Tablo 10 : ABD'de Özel Kesim Sabit Sermaye Yatırımları (Milyar Dolar)

	Sabit Sermaye Yatırımları	Bir Önceki Yıla Göre Yüzde Değişme
1980	484,2	-
1981	541,0	11,73
1982	531,0	-1,85
1983	570,0	7,34
1984	670,1	17,56
1985	714,5	6,63
1986	740,7	3,67
1987	754,3	1,84
1988	802,7	6,42
1989	845,2	5,29
1990	847,2	0,24
1991	800,4	-5,52
1992	851,6	6,40
1993	934,0	9,68
1994	1036,6	10,99
1995	1100,7	6,18
1996	1212,7	10,18
1997	1327,7	9,48
1998	1465,7	10,39
1999	1577,2	7,61
2000	1691,8	7,27
2001	1646,3	-2,69
2002	1587,8	-3,55

Kaynak: BEA

IV. 2. 3. Seçilmiş Makro Ekonomik Göstergeler

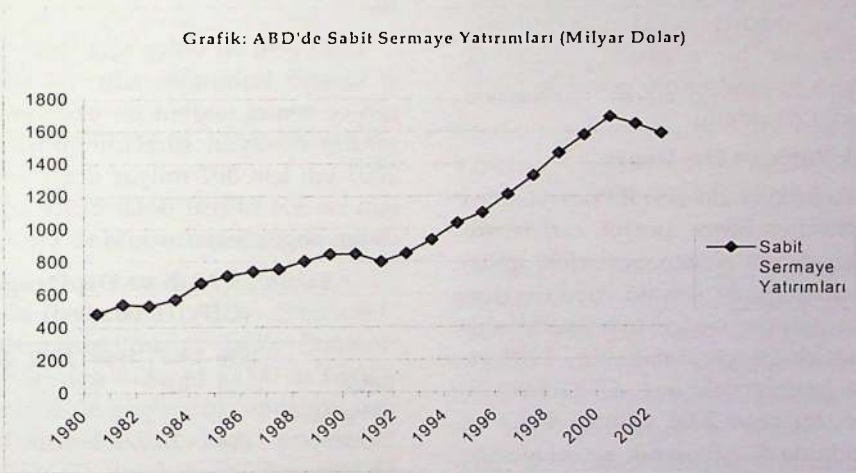
Tablo 12'de ABD ekonomisine ilişkin seçilmiş parametrelerin gelişimi gösterilmiştir. Tabloda göze çarpan ilk en temel bulgu, 2001 yılında bir çok parametrede gözlenen olumsuz gelişmedir. Tabloda gösterilen bulgular ile birlikte diğer bulgular bir arada değerlendirildiğinde, ABD ekonomisinin 2001 yılı ile birlikte bir resesyon sürecine girdiğini desteklemektedir.

Otonom yatırım niteliğinde olan ve

Tablo 11: 2001 ve 2002 Çeyrek Dönemler İtibariyle Özel Kesim SSY

	Q1	Q2	Q3	Q4
2001	1698,3	1654,3	1635,5	1597,2
2002	1589,4	1584,6	1579,7	1597,5
Bir önceki Yılın Aynı Çeyreğine Göre Artışlar				
	-6,41	-4,21	-3,41	0,02
Aynı Yılın Bir Önceki Çeyreğine Göre Artışlar				
	Q2	Q3	Q4	
2001	-2,59	-1,14	-2,34	
2002	-0,30	-0,31	1,13	

Kaynak: FED

Tablo 12: ABD'de Genel Ekonomik Durum(*)
(GSYİH ve Anlamalı Bileşenleri (% Değişim, Yıllık))

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Nominal GSYİH(Milyar Dolar)	7,813.2	8,318.4	8,781.5	9,274.3	9,824.7	10,082.2
Reel GSYİH	3,6	4,4	4,3	4,1	3,8	0,3
Tüketim	2,7	3,2	4,2	4,6	4,1	2,7
Özel Tüketim	3,2	3,6	4,8	4,9	4,3	2,5
Kamu Tüketimi	0,5	1,8	1,4	2,9	2,8	3,7
Yatırım	8,1	10,9	10,7	6,8	5,6	-8,6
G.S. Özel Yatırımlar	9,0	12,1	11,8	6,6	6,2	-10,7
Kamu Yatırımları	3,9	5,0	4,5	8,2	2,3	3,3
Mal ve Hizmet İhracatı	8,2	12,3	2,1	3,4	9,7	-5,4
Mal ve Hizmet İthalatı	8,6	13,7	11,8	10,9	13,2	-2,9

Kaynak: Asia-Pacific Economic Cooperation(APEC).

(*): Mevsimsel etkilerden arındırılmış.

yasadaki beklenti ve kâr beklentilerinden görece bağımsız hareket eden kamu yatırımlarındaki artış veri kabul edilirse, özel ve toplam yatırım oranlarındaki 2001 yılındaki gerileme Tablo 12'de açıklıkla görülmektedir. 2001 yılı itibariyle toplam tüketim ve özel tüketim bir önceki yıla göre önemli düzeyde düşmüştür. Reel GSYİH'daki daralma oldukça dikkat çekicidir. GSYİH 2002 yılı itibariyle % 2,4 artsa da bu oran geçmiş yılların oldukça altında bir artıştır. Başka bir ifadeyle, makro ekonomik parametrelerdeki gelişmeler incelendiğinde, 2001'den itibaren ABD ekonomisinin önemli düzeyde bir resesyon sorunu ile karşı karşıya bulunduğunu gösteren güçlü kanıtlar bulunmaktadır.

IV. 2. 4. Bütçe ve Dış Denge

ABD ekonomisinde GSYİH'nın yüzdesi olarak gösterilen bütçe, ticaret, cari işlemler ve mali denge göstergelerindeki gelişmeler incelendiğinde, son iki yılda dış ticaret ve cari işlemler dengesinin önemli düzeyde bozulduğu görülmektedir. 1999 yılında cari işlemlerdeki açık GSYİH'nın % 3,2'si iken, bu oran 2000 yılında % 4,2 ve 2001 yılında da % 3,9 olarak gerçekleşmiştir. Bütçe dengesi ise 2000 yılında görece olarak düzeliyor, 2001 yılında tekrar düşmüştür (Tablo 13).

Bütçe açığının artması esas olarak ekonomideki durgunlukla yakından ilgilidir. Durgunluk neticesinde vergi gelirleri azalmakta, devletin işsizlik sigortası gibi kimi devlet harcamaları ise artmaktadır. Bu durumda bütçedeki denge, gelir aleyhine bozulmaktadır. ABD'de Reagan dönemine kadar esas olarak bütçe açıkları önemsiz ve küçük sayılabilecek düzeylerde kalmıştı. Ancak 1980 yılından itibaren ABD'de bütçe açıkları hızla büyümeye başlamıştır. Örneğin, 1981 yılında federal hükümet GSYİH'nın % 2,7'si kadar açık verirken bu oran 1992'de % 4,9'a yükselmişti.

Bu açığın temel nedeni Reagan döneminde uygulanan arz yanlı ekonomi (Supply Sided Economics) politikalarından kaynaklanmıştır. Vergi oranlarındaki düşüş, üretimi artırarak vergiye konu olacak gelir artışını sağlayamamıştır.

Bu dönemde GSYİH'nın bütçe gelirlerini oluşturan kısmında % 70 düşüş gerçekleşmesi bütçe açığının % 70 artması ile sonuçlanmıştır. Diğer yandan kamu harcamalarındaki görece artış da bütçe açığının önemli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur.

ABD yeni bir bütçe açığı dönemi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu bütçe açığının en temel nedeni ise ekonominin içine girdiği resesyon sürecidir. Bush yönetimi 2003 yılı için 307 milyar dolar ve 2004 yılı için ise 304 milyar dolar bütçe açığını şimdiden öngörmüş durumda.

Tablo 13: Mali ve Dış Dengeler (GSYİH Yüzdesi)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bütçe Dengesi	-1,5	-0,3	1	1,6	2,3	0,4
Ticaret Dengesi	-2,4	-2,4	-2,8	-3,7	-4,6	-4,2
Cari İşlemler Dengesi	-1,5	-1,5	-2,3	-3,2	-4,2	-3,9

Kaynak: FED

IV. 2. 5. ABD'de İşsizlik Oranları

ABD ekonomisinin resesyon içerisinde bulunduğunu destekleyen göstergelerden biri de, işsizlik oranlarındaki artıştır. Tablo 14'de ABD'deki işsizlik oranları 2000 ve 2001 yılları için yıllık ve çeyrek dönemler itibariyle ve 2002 yılı için ise I. II. ve III. çeyrek dönemler itibariyle ve aylar itibariyle gelişimi gösterilmiştir. ABD'de işsizlik oranının özellikle 2001 ve 2002 yıllarındaki artışı dikkat çekmektedir. 2000 yılında % 4,0 olan işsizlik oranı 2001 yılında % 4,8'e yükselmiştir. Diğer taraftan 2002 dönemi-

nin son aylarındaki işsizlik oranı göz önüne alındığında, işsizlik oranının 2003 yılında da süreceğine dair güçlü sinyaller vermektedir.

Tablo 14: ABD'de İşsizlik Oranları^(*)

	Yıllık	Q1	Q2	Q3	Q4
2000	4,0	4,0	4,0	4,1	4,0
2001	4,8	4,2	4,5	4,8	5,6
2002		5,6	5,9	5,7	
2002 Aylık İşsizlik Oranları					
Haziran	5,9				
Temmuz	5,9				
Ağustos	5,7				
Eylül	5,6				
Ekim	5,7				
Kasım	6,0				
Aralık	6,0				

Kaynak: U.S Department of Labor, Bureau of Labor Statistics

(*): Mevsimsel etkilerden arındırılmış.

IV.2.6. ABD'de Hisse Senetleri Piyasası

1999-2002 dönemine ilişkin olarak, ABD borsalarında meydana gelen gelişmeler Tablo 15'de gösterilmiştir. Tablo finansal köpüğün 2001'den itibaren (2000'de başlayan ancak 2001'de güçlenen) sonuşünü net olarak göstermektedir. Tüm endeksler (başta NASDAQ) olmak üzere, önemli düzeyde değer yitirmiştir. 2000 yılında sadece NASDAQ ve DJI (New York) endeksleri düşerken, 2001 ve 2002 yıllarında tüm endekslerde önemli düzeylere varan kayıplar gözlenmektedir. Bu durum, daha önceki satırlarda da belirttiğimiz gibi, 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren başlayan ve şirket karlarından kopuk olarak gelişen

hisse senedi fiyatlarının aşırı şişmesinden kaynaklanmıştır. Bu köpük 2001'den itibaren belirgin olarak inmeye başlamıştır.

V. Sonuç

Türkiye-ABD arasındaki ekonomik ilişkilerin genel sonuçları ve ABD ekonomisinin durumuna ilişkin tespitler aşağıda özetlenmiştir; Türkiye'nin ABD'ye karşı rekabet gücü yüksek sektörlerin başlıcaları şunlardır: Hazır giyim, dokuma, demir-çelik, metal dışı mineral mamuller, cam ve cam eşya, deri ve kürkten giyim, seyahat eşyası, taş ve topraktan inşaat malzemeleri. Anılan bu ürünler Türkiye'nin geleneksel olarak rekabet gücü sektörlerin başında gelmektedir. Başka bir ifadeyle, tekstil gibi emek-yoğun ve demir çelik gibi esnekliği yüksek sektörlere dayalı bir ihracat yapısı uzun dönemde sürdürülebilir gözükmemektedir.

Dokuma sektöründe, pamuklu dokuma, sentetik suni elyaftan dokuma ve suni elyaf dışı liflerden dokuma ürünlerinin ABD İthalatı içerisindeki payları azalmaktadır. Buna karşın, hazır giyim içerisinde, erkekler için örme giyim eşyasına yönelik ABD'nin ithalatı artmaktadır. Bu sektörde Türkiye'nin rekabet gücü yüksek olduğundan Türkiye'nin ihracatı açısından olumlu bir gelişmedir.

Türkiye'nin tarımsal ürünlerde genel olarak, ABD'ye karşı rekabet gücü düşük bulunmaktadır. Tarımsal ürünlerde rekabet gücü yüksek olan çok az sayıda ürünler şunlardır: Meyve, sebze ve mamulleri

Tablo 15 : Krizin Etkileri: ABD Borsalarında Çöküntü

	Bir Önceki Yıla Göre Yüzde Değişme							
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
AMEX	876,97	897,75	842,41	824,38	27,3	2,4	-6,16	-2,14
NASDAQ	4069,31	2470,52	1950,40	1335,51	85,6	-39,3	-21,05	-31,53
DJI (New York)	11497,10	10788,00	10021,60	8341,63	25,2	-6,2	-7,10	-16,76
NYSE (New York)	650,30	656,87	589,80	472,87	9,1	1,0	-10,21	-19,83

ve bal, şeker ve mamulleri.

1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) üye ülkeler arasında yapılan Tekstil ve Giyim Eşyası Anlaşması (ATC) ile tanımlanmış kota sistemi kalkacaktır. Bu durum ülkeler arasındaki rekabeti daha da artıracaktır. Türkiye'nin anılan sektörlerde ihracatını artırması için, kamu ve özel sektör işbirliğine dayalı yeni ihracat stratejileri geliştirmeleri elzem görülmektedir.

ABD Gıda ve İlaç İdaresi (FDA), gıda sektörü ithalatında oldukça katı kurallar koymaktadır. Örneğin, Türkiye'nin ihraç ettiği çekirdeksiz kuru üzümde, yüksek oranda pestisid ve kurşun kalıntısı bulunduğu gerekçesiyle ABD Türkiye'nin ihracatını kabul etmemektedir.

ABD ekonomisinde son zamanlarda yaşanan durgunluk nedeniyle Türkiye'nin bu ülkeye ihracatı olumsuz etkilenecektir. Ancak, Türkiye ihracatı ağırlıklı olarak EURO bölgesine yapıldığından, ABD ekonomisindeki durgunluğun Türkiye ihracatı üzerindeki etkisi görece olarak düşük kalacaktır. Ancak, Almanya ekonomisinde gittikçe netleşen resesyon olgusu Türkiye'nin ihracatını olumsuz etkileyebilecektir.

Türkiye ile ABD arasında endüstriler arası ticaret yanında yaygın olarak endüstri-İç ticaret de yapılmaktadır. Bu durum iki ülke arasındaki dış ticaret potansiyelleri açısından yeni olanaklar sunmaktadır.

Türkiye ile ABD arasındaki ticari ilişkiler uzun yıllar "savunma işbirliği" içinde gerçekleşmiştir. Türkiye-ABD arasındaki ilişkiler 1990'ları başında "zenginleştirilmiş ortaklık-enhanced partnership" ekseninde ele alınmış, son yıllarda ise "stratejik ortaklık" çerçevesinde ticari ilişkiler yürütülmeye başlanmıştır.

Türkiye ile ABD arasında son yıllarda ticari ilişkilerin hacmi artmış olmasına karşın, ABD'nin dış ticaretinde Türkiye önem-

siz bir paya sahip bulunmaktadır. "Stratejik Ortaklık"ın bir gereği olarak, iki ülkenin ticari ilişkilerini artıracak önemli potansiyeller bulunmaktadır.

ABD ekonomisinde makro-ekonomik parametrelerdeki gelişmeler göz önüne alındığında, ekonominin derin bir resesyon süreci ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. ABD ekonomisi 1929-30 bunalımını Keynesyen efektif talep yönelimli iktisat politikaları uygulayarak aşabilmiştir. Buna ek olarak II Dünya Savaşı öncesi gelişmeler de ekonomideki canlanmayı hızlandırmıştır. Ancak, günümüz koşullarında Roosevelt'in "New Deal" programı ile ekonominin içerisinde bulunduğu sorunları aşmak mümkün görülmektedir. Irak Savaşı ABD'nin içinde bulunduğu krizden çıkması için bir fırsat olabilir mi? Ya da sisteme ilişkin bir krizle mi karşı karşıya bulunuyoruz?

KAYNAKÇA

- Amerikan Merkez Bankası (FED) (www.fedstat.gov)
- APEC(2002),United States of America, Economy Report.
- Balassa, B (1965), "Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage", The Manchester School of Economic and Social Studies.
- Eşiyok, B.A (2003), Türkiye-ABD Ekonomik İlişkiler Raporu, TKB Araştırma Müdürlüğü Yayını, GA/03-2-3, Ankara.
- Grubel, H.G.& Peter J.Lyod (1975), Intra-Industry Trade, The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products, London:Macmillan.
- IMF (2001), Balance of Payments Statistics Yearbook.
- IMF (2001), World Ekonomik Outlook.
- IMF (2002), IMF Country Report, No:02/166.
- (ITC), International Trade Center (www.itc.org)
- (eds.), Handbook of Industrial Organization, Amsterdam.
- The World Bank (2002), World Development Reports.
- The World Bank(2002), World Development Indicators.
- U.S Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis (www.bea.gov)
- www.dic.gov.tr
- www.dtm.gov.tr

Son Trendlerin Dinamizmle Kesiştiği Marka

Estetik ve kalitenin ıslak mekanlardaki kesişimi
EgeMark; Ege Seramik tecrübesiyle
evlerdeki yerini alıyor. Son moda tasarımlar,
en yeni trendler, dekorasyonda estetik ve zerafet...
EgeMark ıslak mekan ürünleri ile yaşam alanlarına değer katın.

Sadece Seramik Değil...

 EGE Mark

www.egemark.com

EgeMark bir EGESERAMİK markasıdır.

ÇOCUĞUNUZ!

Çocuğunuzu (varsa torununuzu) Garanti Mini Bank üyesi yapın. Geleceğini garantiye alan 3 değişik hesaptan biri anında işlemeye başlasın: **1** Garantili Gelecek Hesabı **2** Garantili Fon Hesabı **3** Garantili Vadeli Hesap. Çocuğunuz Mini Bank Kartını ve sürpriz hediye paketini alsın. Size de hemen "BaşımaBirKazaGelirse" sigortası yapılınsın.

 Garanti

Çocuğunuzun
Garanti Mini Bank Kartı
ve sürpriz
hediyeleri
adresinize
gelecek:

**MINI
BANK**

Bana göre
eğlence,
anneme göre
güvence!

444 0 333 Alo Garanti
garantiminibank.com